JACK LONDON

MEKSİKALI DEVRİMCİ

Yücel Yayınları

SEÇME ESERLER

MEKSİKALI DEVRİMCİ

seçme eserler

3. **Faşizmin Pençesinde / Yakavos Kambanellis**
4. **Vahşetin Çağrısı / Jack London (3. basım)**
6. **Halk Savaşçıları / Howard Fast (2. basım)**
7. **Yarın İçin / Metin İlkin (3. basım)**
9. Meksikalı Devrimci / Jack London (2. basım)
10. **Odesa Masalları / İzak Babel**
11. **Hükümet / B. Traven**
13. **Can Yoldaşı / Jack London**
15. **Dost Dost İlle Kavga / Enver Gökçe**
    Büyük Direnç / Karel Ptaçnik
    Güneş Çocukları / Maksim Gorki
    Çocukluğum / Maksim Gorki
    Doğu Yakası / Jack London
0. Dört Yol Ağzındaki Ev / Ayhan Bozfırat
21. Serseriler / Maksim Gorki
22. Bozkırda / Maksim Gorki
23. Hapisde / Maksim Gorki

jack london

MEKSİKALI DEVRİMCİ

Çevİrİ: Şemsa İLKİN

seçme eserler

yücel yayınları

MEKSİKALI DEVRİMCİ / Jack London ş çeviri, Şemsa İlkin / Kapak, Gündüz Tok / Kapak baskı, Reyo Basımevi / Düzelti, Erol Uyan / Süslü Matbaasında dizilip / Er-Tu Matbaasında basılmıştır / Cilt, Kardeşler Mücellithanesi.

yücel yayınları bilim ve politika dizisi : 11

seçme eserler : 9

1. basım, nisan 1975
2. basım, kasım 1976

Yücel Yayınları, Ankara Caddesi, Güncer Han Kat 2
İstanbul, Posta Kutusu 401 İstanbul. Tel: 27 61 00

İçindekiler

Meksikalı Devrimci 9

Yaşamak Hırsı 39

Tarihten Bir Yaprak 64

Yalancı Nam-Bok 76

Lit-Lit'in Evlenmesi 97

Hayatın Yasası 112

Dönek 122

Çinli 148

Krala Bir Burun 167

MEKSİKALI DEVRİMCİ (*)

Geçmişini kimse bilmiyordu. Hele örgüttekiler, yani en çok bilmesi gerekenler de bilmiyordu. Yeraltına indiğinde baştan kuşkulandılar ondan. Bir ajan provakatör olabilirdi. Diaz gizli polisinin aralarına sızmış ajanları az mı can yakmıştı. Daha O zaman arkadaşlarından pek çoğu, Birleşik Amerika'nın sivil ve askerî hapishanelerinde yatıyor, bazıları da kurşuna diziliyordu.

Çocuğun ilk bıraktığı izlenim pek elverişli değildi. On sekiz yaşındaydı, yaşına göre iri olmayan vücuduyla gerçekten bir çocuktu. Adının Felipe Rivera olduğunu söylemişti. Hepsi bu kadar, ne fazla, ne eksik... Yeraltı örgütünün kapısında değil, içindeydi. Devrim için çalışmak istiyordu. Cevap beklerken dudaklarında bir gülümseme, gözlerinde dostça bir bakış yoktu. İri yarı, korkusuz Paulino Vera, içinde bir titreme duyuyordu ona baktıkça. Karşısındaki ürkütücü, anlaşılmaz bir yaratıktı. Çocuğun kapkara gözlerinde zehirli yılanınkini andıran bi rbakış vardı. Derin ,yoğun bir acılıkla soğuk alevler gibi parıldıyorlar-

(*) Kitapta yalnız bu hikâye Metin İlkin tarafından çevrilmiştir.

dı. Bakışlarını devrimcilerin yüzlerinden, daktiloda mektup pyazan Mrs. Sethby'ye çevirdi. Bakışları sadece bir karşılaşmakla allak bullak oldu Mrs. Sethby. Yazdığı mektubun uyumunu bozmamak için bütün yazdıklarını yeni baştan okumak kzorunda kalmıştı.

Paulino Vera, soru dolu gözlerini Arrelano ve Ramos'a çevirdi, onlar da aynı soran bakışlarla ona ve birbirlerine baktılar. Kuşkulanmışlardı, kararsızdılar. Bu genç, bilinmeyen'in tehlikelerini getiriyordu akla. Bilinmeyenin ta kendisiydi. Bu genç, Diaz'a ve zulümlerine karşı dürüst ve sade vatanseverlerin duydukları nefreti duyan bu dürüst ve sade devrimcilerin anlamadıkları bir insandı. Vera, beklenmedik bir anda sessizliği bozdu, soğuk soğuk konuştu:

«İyi! Demek devrim için çalışmak istiyorsun? Peki, ceketini çıkar, as şu çiviye. Gel sana kova ile bezinin nerede olduğunu göstereyim. İşe yerleri temizlemekle başlayacaksın. Burası bitince öbür odaları, çöp sepetlerini falan, pencereleri...»

Çocuk sordu:

«Bunlar devrim için midir?»

Vera, «Evet, devrim için,» diye cevap verdi.

Rivera, kuşkuyla herkese baktıktan sonra ceketini çıkardı, «Başüstüne,» dedi.

Hepsi bu kadar. her sabah geliyor, süpürüyor, siliyor, temizliyordu. Sobaların külünü boşaltıyor, kömür, odun taşıyor, erkenciler bile daha gelmeden ateşi yakmış oluyordu.

Bir gün, «Burada yatabilir miyim?» diye sordu.

Ahaa! Demek mesele buydu. İşin içinde Diaz'ın parmağı görünmeye başlamıştı. Komitenin odalarında yatmak demek, örgütün sırlarını, ad listelerini, Meksika'daki arkadaşlarının adreslerini öğrenmek demekti. İsteği reddedildi. Rivera da bir daha ağzına almadı bunu. Onların bilmedikleri bir yerde doyunuyordu. Bir kere, Arrelano, ona birkaç dolar vermek

istemişti. Rivera, başını sallayarak parayı geri çevirdi. Vera, yanlarına gelip de parayı alması için zorlayınca, «Ben devrim için çalışıyorum,» dedi.

Devrimin adımlarını hızlandırmak bir bakıma paraya bağlıydı, bu da hep örgütten beklenirdi. Militanlar açlıktan ölene kadar çalışırlarken, varlarını yoklarını ortaya koyarlarken, gene de birkaç doların eksikliği devrimi aksatabiliyordu. Bir kere, evin kirasını iki aydır ödemedikleri için ev sahibi onları kapı dışarı etmeye kalkışmıştı. O zaman May Sethby'nin masasının üzerine altmış tane doları bırakan Felipe Rivera oldu, o hırpani kılıklı temizleyici çocuk yani. Ama işi bununla da bitmiyordu (May Sethby'nin masasının üzerinde, işçi sendikalarına, gazetecilere, mahkemelere yazılmış mektuplar parasızlıktan postaya atılamadığı için durup duruyordu). Vera'nın baba yadigârı altın saati elden çıkmıştı. May Sethby'nin üçüncü parmağındaki düz altın halka da satılmıştı. Durum umutsuzdu. Ramos ile Arrelano, umutsuzluktan bıyık burmaya başladılar. Postane veresiye pul vermezdi. Ama mektupların gönderilmesi şarttı. O sırada şapkasını giyip çıktı Rivera. Geri döndüğü zaman, May Sethby'nin masasının üzerine bin tane iki sentlik pul koydu.

Vera, arkadaşlarına, «Diaz'ın pis altınları olmasın?» diye sordu.

Alınları kırıştı ama, bir sonuca varamadılar.

Felipe Rivera, devrimin yer temizleyicisi, fırsat düştükçe örgütün emrine altın ve gümüş paralar vermeye devam etti.

Ona daha ısınamamışlardı. Kendisini tanımıyorlardı. Yolları ayrıydı. O, kimseyle sırdaş değildi. Ne soru soruyor, ne kurcalanmaya fırsat veriyordu. O kadar genç olduğu halde hiç biri ona soru sormaya cesaret edemiyorlardı.

Arrelano, içinden çıkamamış gibi omuzlarını kaldırıp, «Belki de tam bir devrimci,» diyordu. «Bilmiyorum, bilemiyorum.»

Ramos, «O insan değildir,» dedi.

May Sethby de, «Kupkuru bir ruhu var,» dedi. «Hayatının sevinci, ışığı kaçmış. Tıpkı bir ölü gibi, ama gene de korkunç biçimde canlı.»

Vera, «Korkunç acılar çekmiş,» diye fikrini söyledi. «Yüzünde öyle bir ifade var. Oysa bir çocuk.»

Gene de ona alışamıyorlardı. O, hiç konuşmaz; hiç bir şey sormaz, hiç bir öneride bulunmazdı. Soğuk bir ateşle yanan gözlerinden gayrı bütün yüzünde ölülerinki gibi bir ifadesizlikle onların devrim üzerine konuşmalarını dinlerdi.

Vera, May Sethby'ye «O ajan değildir,» dedi. «Beni iyi dinle, bir vatansever, hepimizden fazla vatansever o! Buna inanıyorum. İşte şurada, kafamda ve yüreğimde duyuyorum. Ama onu hiç tanımıyorum.»

May Sethby, «Haşin bir tabiatı var,» diye cevap verdi.

Vera, titreyerek, «Biliyorum,» dedi. «Gözleriyle bana da baktı. Onlarda sevgi yok, tehdit var; bir kaplanınki gibi vahşi gözler. Davamıza sadakatsizlik edecek olsam beni öldüreceğinden eminim. Onda merhamet diye bir şey yok. Çelik kadar duygusuz ve buz gibi soğuk. Ne Diaz'dan, ne de parayla tutulmuş saldırganlardan korkmuyorum. Ama bu çocuktan ödüm patlıyor. Doğru söylüyorum, gerçekten korkuyorum ondan. Ölümün soluğudur o.»

Ama Rivera'ya, devrime bağlılığını isbat için, görev verilmesi hakkında öbürlerini zorlayan, sınanmasını isteyen gene Vera oldu.

Los Angeles ile Aşağı California arasında irtibat kesilmişti. Arkadaşlarından üçü, kendilerine kazdırılan mezarların başında kurşuna dizilmişlerdi. İki ta-

nesi de Los Angeles'da hapisteydiler. Federal kumandan Juan Alvarado, canavar ruhlu bir karşı devrimciydi. Bütün planlarını altüst etmişti. Bu yüzden Aşağı California'da faaliyette bulunan devrimcilerle irtibatları kalmamıştı.

Genç Rivera bu iş için görevlendirildi. Güneye doğru yola çıktı. Döndüğü zaman irtibat sağlanmıştı, işini başarmıştı yani. Onun geçtiği yol üzerinde bir iş daha başarılmıştı. Federal kumandan Juan Alvarado öldürülmüştü. Göğsünde kabzasına kadar saplanmış bir bıçakla bulunmuştu yatağında. Rivera'ya belki de cesaret edemediklerinden bir şey sormadılar. Rivera da bir şey söylemedi. Sadece birbirlerine baktılar, o kadar.

Vera, «Size dememiş miydim,» dedi. «Diaz her şeyden çok bu çocuktan korkmalıdır. Rivera amansızdır. Tanrının elidir.»

May Sethby'nin parmak bastığı ve hepsinin sezdiği o korkunç huy şimdi eylemiyle isbat ediyordu kendini.

Zaman zaman dudakları patlamış, yanağı morarmış olarak çıkageliyordu. Bunların, yediği, uyuduğu, para kazandığı ve komitece bilinmeyen daha birçok şeyler yaptığı dış dünyada ettiği kavgaların sonucu olduğu belliydi. Bir zaman sonra, haftada bir yayımlanan devrimci gazetenin mürettipliğine başladı. Bazan harfleri dizemediği zamanlar oluyordu; elleri ve parmakları hiç bir işe yaramaz, kolunun biri sarkık, yüzü ızdırapla gerili olarak geldiği zamanlar.

Arrelano, «Serserinin biri,» dedi.

Ramos, «Kötü yerlere girip çıkıyor,» dedi.

Vera, «Ama parayı nereden buluyor?» diye sordu. «Daha bugün gazete kâğıdı için yüz kırk dolar verdiğini öğrendim.»

May Sethby, «Ara sıra ortadan kayboluyor ya,» dedi. «Neler yaptığını hiç açıklamıyor bize.»

Ramos, «Arkasına gözcü koyalım,» diye bir öneride bulundu.

Vera, «Ben bu gözcünün yerinde bulunmak istemem,» dedi. «Yoksa, beni gömmekten başka bir şey yapamazsınız. Rivera'nın müthiş bir ihtirası var. Amacı ile arasına kimsenin girmesine izin vermez.»

Ramos, «Karşısında çocuk gibi kalıyorum,» dedi.

Arrelano, «Bana kalırsa, o, iradenin ta kendisidir,» dedi. «O ilkel insan, aç kurt, çıngıraklı yılan ve akreptir.»

Vera, «O devrimin dirilişidir,» dedi. «Devrimin ruhu ve ateşidir. Gecelerin sessizliğinde dolaşan bir tahrip meleğidir.»

May Sethby, «Onun için ağlayabilirim,» diye duygularını açıkladı. «Kimseyi tanımıyor, herkesten nefret ediyor. Bize katlanıyor, çünkü, biz onun amacına varmak için bir yoluz. Oysa o yalnız... yapayalnız.» Sözünü bitirdiği zaman gözleri ıslak ıslaktı. Dokunsalar boşanacak.

Rivera'nın çalışması ve geliş gidiş saatleri düzensizdi. Bazen bir hafta geçer onu göremezlerdi. Bazan da bir ay gelmezdi. Bu seferlerinin dönüşlerinde ,hiç bir şey söylemeden May Sethby'nin masasının üzerine altın paralar bırakırdı. Gene, zaman gelir günlerce, haftalarca komitede kalırdı. Böyle günlerde bile, bir bakarsın, sabah erkenden akşam geç vakte kadar ortadan kaybolmuş.

Arrelano, onu, bir gece henüz patlamış kanayan dudağı, şişmiş parmaklarıyla matbaada çalışırken bulmuştu.

II

Vakit yaklaşıyordu. Devrim artık gün meselesiydi. Ama komite sıkıntıdaydı. Para ihtiyacı her zamankinden fazla, para bulmak da her zamankinden güç-

tü. Son kuruşlarına kadar veren vatanseverlerin artık verecek bir şeyleri kalmamıştı. İşçiler, göçmenler zaten pek az olan gündeliklerinin yarısını veriyorlardı. Ama bundan daha fazlasına ihtiyaç vardı. Yılların üzücü ,yorucu çalışması meyvasını verecekti. Vakit tamamdı. Devrim tetikteydi. Son bir çaba, son bir kararlı saldırı, devrim başarılacaktı. Onlar Meksika'larını çok iyi tanırlardı. Bir kere başladı mı devrim kendi kendine devam ederdi. Bütün Diaz makinası kâğıttan evler gibi yıkılacaktı. Sınır boyları ayaklanmaya hazırdı. Bir Amerikalı müttefik, yüz adamı ile sınırı aşıp Aşağı California'ya yürümeye hazırdı. Ama silâha ihtiyaçları vardı. Komite, ta Atlantik'e kadar hepsiyle temastaydı ve hepsinin silâha ihtiyacı vardı, maceracılar, eski askerler, eşkiyalar, Amerikalı işçiler, komünistler sosyalistler, esaretten kaçan Meksikalılar, Colorado ve Coeur D'alene madenlerinden kaçan madenciler - çağdaş dünyanın bu karmakarışık uçları hep silâh bekliyorlardı.

Bu karışık, intikam duygusuyla coşmuş topluluğu sınırlardan içeri soksak devrim başladı demektir. İlkin kuzey kapısı, gümrük binası ele geçirilecekti. Diaz karşı koyamazdı. Ordularını üstlerine yürütmeye cesaret edemezdi, o güneyi korumak zorundaydı. Buna rağmen ateş güneyden yayılacaktı. Halk ayaklanacaktı. Dağlardan şehirlere, şehirlerden şehirlere yürünecek, sonunda ihtilâlci halk orduları her taraftan Diaz'ın son güçlü kalesi olan Mexico şehrine saldıracaklardı.

Ama bütün iş paraya bağlıydı. Silâhları kullanacak aceleci ve sabırsız adamlar vardı. Silâh tüccarı hazır bekliyordu, paraları saydılar mı teslim edilecekti silâhları. Ama devrim hazırlığı örgütü tüketmişti. En son dolarını harcamışlar, en son çarelerini kullanmışlardı; devrim gene de tetikteydi. Silâh ve cephane. Halk orduları silâhlanmalıydılar. Ama nasıl? Ra-

mos, elkonulmuş topraklarını düşünüyor; Arrelano, gençliğinde servetini olur olmaz işlerle tükettiğine yanıyor; May Sethby de, acaba arkadaşlar daha tutumlu davranamazlar mıydı diye kendi kendini yiyordu.

Paulino Vera, «Düşünün bir kere,» diyordu. Meksika devrimi önemsiz birkaç dolara bakıyor.»

Yüzlerinde umutsuzluk okunuyordu hepsinin. Son kurtuluş çareleri, onlara para verecek olan Jose Amarillo, Chihua'daki köşkünde yakalanmış, ahırının duvarı dibinde kurşuna dizilmişti.

Yerleri silmekte olan Rivera, elinde fırçası, sıvanmış kolları pis sularla ıslak, başını kaldırdı.

«Beş bin dolar yeter mi?» diye sordu.

Hayretle baktılar ona. Vera yutkundu, başını salladı. Konuşamıyordu, ama ona güven duyuyordu.

Rivera, «Silahları sipariş edin,» dedi. Sonra ağzından işittikleri en uzun konuşmayı yaptı: «Vakit çok az. Üç hafta içinde size beş bin dolar getireceğim. Savaş için o zamana kadar havalar da biraz ısınmış olur. Hem zaten bundan erken para bulamam.»

Vera, ona karşı duyduğu güvene kapılmamaya çalıştı. Bu inanılmaz bir şeydi. Devrim pratiği içinde nice umutları yıkılmıştı. Devrimin bu hırpani yer silicisine inanıyordu, ama gene de ona inanmaya cesaret edemiyordu.

«Sen bir delisin!» dedi.

Rivera «Üç hafta sonra,» diye cevap verdi. «Silahları sipariş edin.»

Ayağa kalktı, sıvanmış yenlerini indirdi, ceketini giydi.

«Sipariş edin,» dedi. «Ben şimdi gidiyorum.»

III

Telaş içinde koşuşmalar, telefon konuşmaları ve sövmelerden sonra Kelly'in yazıhanesinde bir gece toplantısı yapılmıştı. Kelly'nin işleri başından aşkındı; ve beklenmedik anlarda da terslikler çıkıyordu. Bill Carthey ile bir maç yapması için Danny Ward'u New York'tan getirtmişti. Karşılaşmanın yapılacağı tarih üç hafta sonraydı ,ama Carthey ağır yaralıydı, iki gündür yatıyordu. Yerini alacak kimse yoktu. Kelly, doğuya telgraf üstüne telgraf yağdırıyor, göz dolduracak bir tüy sıklet bulmak için çırpınıyordu. Ama bu maçı göze alacak bir boksör geçiremedi eline. Şimdi hafif de olsa yeni bir umut belirmişti.

Karşı karşıya gelince Kelly, Rivera'ya bir göz attıktan sonra, «Çok cesursun!» dedi.

Rivera, nefretle bakıyordu. Ama yüzü ifadesizdi. Sadece, «Ben Ward'u yenebilirim,» dedi.

«Nereden biliyorsun? Hiç onu dövüşürken gördün mü?»

Rivera, hayır anlamına başını salladı.

«Seni iki gözü kapalı ve tek kolla yener o!»

Rivera, omuzlarını silkti.

Boks ajanı, bu tavır karşısında öfkelenmişti. Hırsla bağırdı:

«Söyleyecek sözün yok mu?»

«Ben onu yenebilirim.»

Michael Kelly, az alaylı, sordu: «Şimdiye kadar kiminle dövüştün ki?» Michael, boks ajanının kardeşiydi.

Rivera, cevap vermeden acı bir bakışla süzdü onu.

Kelly, bu düşmanca sessizliği bozdu:

«Neyse, Roberts'i tanıyorsun,» dedi. «Haber yolladım, neredeyse gelir. Otur, bekle, bana kalırsa senin kazanmana en küçük bir ihtimal yok. Halka uy-

durma bir maç seyrettiremem. Ön koltukların on beşer dolara satıldığından haberin var mı?»

Roberts geldiğinde kafayı tütsülemiş olduğu anlaşıldı hemen. Yürüyüşü de konuşmaları gibi düzensizdi. Uzun boylu, zayıf bir adamdı.

Kelly, derhal konuya girdi.

«Bana bak Roberts, bu küçük Meksikalıyı keşfettim diye böbürlenip duruyorsun. Carthey'nin kolunun kırıldığından da haberin var. Şimdi, bu küçük herif gelmiş, onun yerini almak istediğini söylüyor. Ne dersin?»

«Çok iyi olur,» diye Roberts ağır ağır başını salladı. «İyi bir maç olur, Kelly!»

Kelly, «Sanırım nerdeyse Danny Word'u yenebileceğini de söyleyeceksin,» dedi.

Roberts, durumu zihninde ölçüp tarttı, yanılmak istemiyormuş gibi derinlemesine düşündü.

«Hayır bunu söyleyemeyeceğim. Ward kurt bir boksördür. Ama, Rivera'yı öyle kolay yenemez. Ben Rivera'yı iyi tanırım. Hiç siniri yoktur. Hem de iki yumruğuyla dövüşür. Her durumda o bayıltıcı yumruklardan atabilir.»

«Bırak bunları canım. Nasıl bir karşılama çıkarır onu söyle. Bütün ömrünce boksör yetiştirdin. Kanılarına saygı duyarım. Halkı, verdikleri paraya göre tatmin edebilir mi?»

«Hem de nasıl! İnan ki, Dany'ye de zor anlar yaşatacaktır. Bu çocuğu tanımıyorsun, ben tanıyorum. Onu ben keşfettim. Sinir diye bir şey yoktur onda. Şeytanın ta kendisidir. Sizleri de Danny'yi de şaşırtacaktır. Onu yenebileceğini söylemiyorum, ama öyle bir dövüşecektir ki, istikbalinin parlak olduğunu hepiniz göreceksiniz.»

«İyi, iyi!..» dedi Kelly, sekreterine emir verdi: «Danny'ye telefon edin. Bir iş çıkarsa çağırtacağımı söylemiştim. Karşıda Yellowstone'da gösteriş yapı-

yordur.» Sonra Roberts'a döndü: «Bir şey içer misin?»

Roberts, kokteylini içerken konuşmaya başladı:

«Bu küçük şeytanı nasıl keşfettiğimi size hiç anlatmadım, değil mi? İki yıl önceydi, bir gün antreman yerine geldi. Ben o sıralar, Prayne'i Delaney ile yapacağı maça hazırlıyordum. Prayne müthiş bir boksördür, hiç acıması yoktur. Çalışırken karşısındakileri parçalamaya bakar. Bu yüzden onunla çalışacak birini bulamıyordum. Bu aç Meksikalı oğlanda oralarda dolaşıp duruyordu, benim de umutsuzluktan kolum kanadım kırıktı. Bu aç herifi yakaladığım gibi eldivenleri giydirip Prayne'in karşısına diktim. Çocuk meşinden daha sertti, ama çok zayıftı. Boksun b'sini bilmiyordu. Prayne onu paçavraya çevirdi. Meksikalı iki raund dayandı, sonra bayıldı. Açlıktan hal Dayak yemiş miydi? Hem de öyle bir dayak yemişti ki tanıyamazdınız. Yarım dolarla iyi bir yemek verdim. Yemeği nasıl yediğini görmeliydiniz. İki günden beri açmış meğerse. Bunun da sonunu gördük diye düşünüyordum. Ama ertesi gün o yaralı haliyle tekrar geldi; yarım dolarla bir yemeğe hazırdı. Zamanla ilerledi. Korkunç dayanıklı, anadan doğma bir boksördür o. Bir buz parçasıdır. Bildim bileli arka arkaya on kelime bile konuşmadı. İşini iyi bilir.»

Sekreter, «Seninle çalıştığını gördüm birkaç kere,» dedi.

Roberts, «Bütün büyük boksörlerle çalıştı,» diye cevap verdi. «Hepsinden de bir şeyler öğrendi. Bazılarını yenebileceğini gördüm ama, hiç bir zaman bunda gözü yoktu. Sanırım boksu hiç sevmedi. Seviyormuş gibi görünüyor yalnız.»

Kelly, «Son birkaç aydır küçük kulüplerde dövüşüyordu galiba?» dedi.

«Evet. Bunu ben de anlamadım. Birdenbire içine bir heves gelmiş olmalı. Bütün yerli boksörleri yendi.

Paraya ihtiyacı vardı her halde; kılığından belli olmuyorsa da epey bir para kazandı... Tuhaf bir insan. Ne iş yaptığını, vaktini nerelerde geçirdiğini kimse bilmiyor. Çalışırken bile işi biter bitmez kaybolur gider. Bazan haftalarca görünmez. Öğüt dinlemez, bildiği bir yol var onda yürüyor. Onun menajerliğini alacak adam zengin olur ama o, bana kalırsa, şampiyonluğa falan aldırmıyor. Yalnız, iş hesaba geldi mi nakit para isteyişini görmelisiniz.»

Bu sırada Danny Ward girdi içeri. Menejeri ile antrenörü de yanındaydılar. Selamlaştılar, bir espri oraya, bir şaka buraya, herkese gülümsemeler. Bu Danny'nin huyuydu. Bunda samimiydi bir parçacık. Numarasını inanarak oynuyordu, çünkü hayatta başarıya ulaşmak için dostluğun iyi bir araç olduğunu anlamıştı. Ama aslında aklı başında, soğuk kanlı bir boksör ve iyi bir adamdı. Geri yanı sahteydi. Her türlü para konuşmalarında hazır bulunurdu, menejerini bile denetliyor sanısı uyandırırdı.

Rivera ise bambaşkaydı. Onun kanında İspanyol kanı kadar Kızılderili kanı da vardı; köşesinde sessizce oturur, sadece gözleri her şeye dikkat ederek bütün yüzleri bir bir süzerdi.

Danny, bakışlarını, değerini biçmek ister gibi Rivera'nın üzerinde dolaştırdı.

«Demek bu bay?» dedi. «Nasılsın bakalım, ahbap!»

Rivera'nın gözleri kinle parıldadı, ama işitmiş görünmedi. Bütün yabancılardan nefret ederdi, hele bundan, kendisinin bile garip bulduğu bir kesinlikle nefret etmişti.

Danny yapmacık bir tavırla Kelly'yi protesto etti:

«Aman Allahım, beni sağır, dilsiz biriyle dövüştürmeyeceksiniz ya?»

Kahkahalar kesilince yeni bir espri daha savurdu:

«En iyi diye bunu çıkartıyorsanız Los Angeles'-da dövüşecek adam kalmamış demek. Hangi çocuk bahçesinde buldunuz bunu?»

Roberts, Rivera'yı savundu:

«İnan bana Danny, iyi bir çocuktur o. Göründüğü kadar da yumuşak değildir.»

Kelly yalvardı:

«Koltukların yarısı satıldı, Danny. Mecbursun bununla dövüşmeye. Başkasını bulamadık.»

Danny, gene Rivera'ya bakarak içini çekti.

«Ona pek sert davranmamalıyım,» dedi. «Elbet ilk hamlede yere serilmezse.»

Roberts, öfkeyle burnundan soludu.

Menejeri, Danny'yi, «Dikkatli olmalısın,» diye uyardı. «İsabetli bir yumruk yerleştirebilir.»

Danny gülümsedi: «Hiç merak etmeyin, elbet dikkatli olacağım,» dedi. «Başlarda biraz oyalarım seyirciler için. On beş raund yeter mi Kelly? Sonra işini bitiririm.»

Kelly, «Yeter,» diye cevap verdi. «Gerçek bir dövüşe benzesin de.»

«Şimdi işe gelelim,» dedi Danny, aklından hesaplar yapıyormuş gibi durakladı. «Elbet Sarthey'le olduğu gibi gişe hasılatının yüzde altmış beşi. Ama bunu bölüşme değişik olmalı. Bana yüzde seksen yeter.» Sonra menejerine döndü: «Tamam mı?»

Menejer, «Tamam,» diye onayladı.

Kelly, Rivera'ya sordu:

«Hey bana bak, anladın mı?»

Rivera başını salladı.

Kelly, izah etti:

«Bak nasıl olacak. Ortaya konulan para gişe hasılatının yüzde altmış beşidir. Sen tanınmayan bir boksörsün. Kazancı Danny ile bölüşeceksin, yüzde yirmisi sana, sekseni ona. Nasıl? Adaletli bir bölüşme değil mi? Sen ne dersin, Roberts?»

Roberts, «Evet çok adaletli,» diye uygun bulduğunu belirtti. «Anlıyorsun ya, Rivera? Senin adın çıkmamış da onun için böyle.»

Rivera, «Gişe hasılatının yüzde altmış beşi ne kadar tutuyor?» diye sordu.

Danny, «Belki beş bin, belki de sekiz bin dolar,» dedi. «Senin payına ya bin, ya da bin altıyüz dolar düşecek. Benim gibi ünlü bir boksöre yenilmek için epey paradır bu. Ne dersin?»

Rivera'nın cevabı üzerine orada bulunan herkes dondu kaldı, küçük dillerini yuttular sanki:

«Kazanan hepsini alır!» Rivera'nın cevabı buydu.

Danny'nin menejeri konuştu ilk. «Çocuğun ağzından şekerini almaya benziyor bu.»

Danny, başını salladı. Cevabı beğenmediği belliydi, kuşkulanmış gibi bir hali vardı.

«Ben uzun zamandır bu işin içindeyim,» dedi. «Aramızda bulunanlar ya da hakem hakkındaki kanılarımı söylemiyorum, bazen görülen hileli maçlardan da bahsetmiyorum. Demek istediğim, bu iş benim gibi bir boksöre göre değil. Ben her şeyden önce emin olmayı severim. Sonunda kimse ne olacağını bilemez. Ya kolum kırılırsa? Sonra ne olacak?» Herkesi kısacık bir süzüp başını salladı. «Kazanayım kaybedeyim, yüzde seksen benimdir. Ha, ne dersin, Meksikalı?»

Rivera başını salladı.

Danny, artık iyiden iyiye öfkelenmişti.

«Seni pis Meksikalı, seni!...» diye bağırdı. «Kafanı şimdiden kırayım da gör.»

Roberts, aralarına girdi.

Rivera, asık yüzle, «Kazanan hepsini alır,» diye üsteledi.

Danny sordu:

«Niçin böyle istiyorsun?»

Aldığı cevap şu oldu:

«Seni yenebilirim de ondan.»

Danny, ceketini çıkartmaya davrandı. Ama menejeri, bunun bir gösteri olacağını biliyordu. Ceket üzerinde kaldı ve ötekiler tarafından yatıştırılmaya fazla direnmedi. Herkes onun tarafını tutuyordu. Rivera yalnızdı:

Kelly, «Bana bak, aptal herif!» dedi. «Sen bir hiçsin! Birkaç aydır yerli boksörleri yendiğini biliyoruz ama, Danny bu yerli boksörlerden değildir. Bundan sonraki maçı şampiyonluk için olacak. Ya sen, seni Los Angeles'in dışında kim tanır ki.»

Rivera, omuzlarını silkti.

«Bu maçtan sonra herkes tanıyacak.»

Danny söze karıştı:

«Bir saniye için olsa bile beni yeneceğini mi sanıyorsun?»

Rivera başını salladı.

Kelly, yalvardı:

«Haydi biraz anlayışlı ol. Bunun sana sağlayacağı reklamı düşün.»

Rivera'nın cevabı kesindi:

«Ben para istiyorum.»

Danny, «Bin yıl da geçse beni yenemezsin,» diyerek Rivera'yı buna inandırmaya uğraştı.

Rivera sordu:

«O halde niçin kabul etmiyorsun? Parayı almak bu kadar kolaysa niçin almıyorsun da bölüşmeye bakıyorsun?»

«Kabul! Kabul!» diye haykırdı Danny. «Benimle böyle oynarsın ha? Ringde seni geberteceğim, yavrum. Hazırla kâğıtları, Kelly. Kazanan hepsini alacak. Spor sayfalarına yazın. İntikam maçı olacak bu. Bu çocuğa bilmediği birkaç şey göstereceğim.»

Kelly'nin sekreteri tam yazmaya başlamıştı ki,

Danny tekrar atıldı. Rivera'ya dönerek, «Tartı ne olacak?» diye sordu.

«Ringe çıkmadan önce.»

«Hayır dostum, hayır. Eğer kazanan hepsini alacaksa, tartı sabah onda olacak.»

Rivera, «Kazanan hepsini alırsa mı?» diye sordu.

Danny başını salladı. Bu iş de tamamdı, ringe bütün gücüyle çıkacaktı.

Rivera, «Tartı sabah onda,» dedi.

Sekreter yazmaya devam etti.

Roberts, Rivera'ya, «En azından iki buçuk kilo fazlalık demektir bu,» dedi. «Çok şey kabul ettin. Maçı şimdiden kaybetmiş oldun. Danny öküz gibi güçlü olacak. Aptallık ettin. Seni yenecek, yenecek. Bir çığ tanesi kadar bile şansın yok, arkadaş.»

Rivera'nın cevabı bir nefret bakışıydı. Bu, yabancıdan bile nefret ediyordu, hem de bunu içlerinde en namusluları olarak tanımıştı.

IV

Rivera'nın ringe girişi hemen hemen hiç ilgi uyandırmamıştı. Yavaş ve dağınık birkaç alkış duyuldu yalnız. Ona kimsenin güveni yoktu. O, büyük Danny'nin ellerinde öldürülecek bir koyundu. Hem seyirciler hayal kırıklığına uğramışlardı. Danny Ward ile Billy Carthey arasında kıyasıya bir maç beklerlerken, şimdiden bu zavallı çocuğun dövüleceği belli olan, bir dövüş seyretmek zorunda kalmışlardı. Bu değişiklikten doğan duygularını Danny üzerine ikiye, üçe bir bahse girerek gösteriyorlardı. Bahse giren seyircinin parası neredeyse kalbi de oradadır.

Meksikalı, köşesinde oturmuş bekliyordu. Dakikalar çok ağır geçiyordu. Danny onu bekletiyordu. Bu eski bir hileydi. Tecrübesiz boksörlerde de başa-

rli olduğu görülürdü. Böyle oturup seyirciler karşısında bir başlarına kalınca korku girerdi yüreklerine. Ama bu hile bu defa hiç işe yaramadı. Roberts haklıydı. Rivera'da gerçekten sinir diye bir şey yoktu. Köşesindeki önceden yenilmişlik havası onun üzerinde hiç bir etki yaratmıyordu. Yardımcıları, yabancı, boksun onursuz, yararsız pis tortularıydılar. Hepsi de köşelerinin yenik köşe olduğuna şimdiden inanıyorlardı.

Spider Heggerty, «Dikkatli olmalısın,» diye Rivera'yı uyardı. Spider baş yardımcısıydı. «Maçı elinden geldiği kadar uzat - Kelly böyle talimat verdi. Yoksa gazeteler, bunun danışıklı dövüş olduğunu yazarlar. Kötü yayın yaparlar.»

Bütün bunlar cesaret kırıcıydı. Ama Rivera aldırmıyordu. Böyle, sonunda para olan bokstan nefret ederdi. Bu işe açlıktan ölmemek için girmişti... Yapısının boksa çok elverişli olması da hevesini arttıramıyordu. Nefreti daha köklüydü. Örgüte girinceye kadar para için dövüşmemişti. Nefret ettiği bir işde başarılı olduğunu gören ilk insanoğlu da değildi.

Duygularını tahlil etmedi. Bu maçı kazanması gerektiğini biliyordu. Başka bir sonuç düşünülemezdi. Onun arkasında, onu bu inanca bağlayan, bu kalabalığın hayalinde bile canlandıramayacakları derin güçler vardı. Danny Ward para için, paranın sağlayacağı rahat hayat için dövüşüyordu. Oysa Rivera'nın, gözleri faltaşı gibi açılmış, düzenbaz rakibini beklerken, kendini dövüşmeye zorlayan sebepler gözlerinin önünde alev alev yanıyordu.

Rio Blanco'nun beyaz duvarlı, su gücüyle işleyen fabrikalarını görüyordu. Aç, solgun yüzlü altı bin işçiyi, günde on sente çalışan yedi sekiz yaşlarındaki küçük çocukları görüyordu. Boyahanelerde çalışan adamları, o ayakta yürüyen cesetleri görüyordu. Babasının, boyahanelere intihar hücreleri adını taktığı-

nı, ve orada bir yıl çalışmanın ölüm demek olduğunu söylediğini hatırladı. Küçük evi, annesinin ev işleri arasında vakit bularak onu okşayıp sevmesini hatırladı. İri yarı, uzun bıyıklı, geniş göğüslü, herkesten yumuşak yürekli babasını; o kadar geniş yüreğinden taşan sevginin anneye ve köşede oynayan küçük Muchacho'ya bile yetişen babasını gördü. O günler adı Felipe Rivera değildi. Anasının babasının adı olan Fernandez'di. Ona Juan derlerdi. Sonraları polis komiserlerinin Fernandez adından nefret ettiklerini görerek değiştirmişti adını.

İri yarı, iyi yürekli Joaquin Fernandez! Rivera'nın hayallerinde ne de büyük bir yer kaplardı! O zamanlar anlamazdı ama sonra geriye bakınca anlamıştı. Babasını küçük matbaada harfleri dizerken, ya da üzeri dolu masasından sonu gelmeyen yazıları yazarken görüyordu. Gecelerin karanlığında, evlerine, sanki kötü işler yapmışlarmış gibi suskun işçilerin gizlice girdiklerini, babası ile uzun uzun konuştuklarını görüyordu. Köşede yatan küçük Muchacho her zaman uyumazdı.

Spider Haggerty'nin uzaklardan gelen sesini işitti:

«İlk başta yere yatayım deme. Dayağını ye ve paranı kazan. Talimat böyle.»

On dakika geçmişti. Rivera köşesindeydi daha. Hilesini sonuna kadar kullanmaya karar vermişe benzeyen Danny, görünürlerde yoktu.

Rivera'nın gözlerinin önünde daha başka hayaller de beliriyordu. Rio Blanco'lu işçiler, Publa'da grev yapan arkadaşlarına yardım ettiler diye yapılan lokavt. Açlık... tepelerden hepsinin yediği ve hepsini hasta eden otları, kökleri toplayışları... Sonra o kâbus; şirketin depoları önündeki boş arazi, binlerce aç işçi. General Rosalio Martinez ve Porfirio Diaz'ın askerleri; işçilerin grevdeki arkadaşlarına yardım etme

kararı kendi kanlarıyle yıkanırken tüfeklerin sönmek bilmeyen ölüm ateşleri... Ve o gece! Vera-Cruz'a, körfezin köpekbalıklarına yem olarak götürülen ölülerin üstüste yığıldığı arabalar. Bu korkunç yığının üzerine çıkarak annesiyle babasını arayıp bulduğunu hatırlıyordu. Özellikle annesini hatırlıyordu. Vücudu öbür vücutların altında kalmış, yalnız yüzü görünen annesini. Porfirio Diaz'in askerlerinin tüfekleri tekrar ateş açmışlar, o, yere kayarak, tuzağa düşürülmüş bir sansar gibi oradan uzaklaşmıştı.

Kulaklarına deniz dalgaları gibi heybetli bir uğultu geldi. Ve arkasından bir yardımcı sürüsüyle gelen Danny Ward'u gördü. Salon, yeneceği şimdiden bilinen ünlü kahramanı alkışlıyordu. Herkes onu istiyor, herkes onun tarafını tutuyordu. Hatta, Danny iplerin arasından fiyakalı bir tavırla geçerek ringe girdiği zaman Rivera'nın kendi yardımcıları bile neşeliye yakın bir tavır takındılar. Danny'nin yüzünü engin bir gülümseme dalgası kaplamıştı. Danny güldüğü zaman yüzünün her çizgisi, hatta gözlerinin içi bile gülerdi. Böyle güler yüzlü boksör bir taneydi. Yüzü, iyi duyguları, arkadaşlığı, olgunluğu açıklar gibiydi. Hrekesi tanıyordu. Espriler yapıyor, gülüyor, iplerin arasından arkadaşlarıyle selâmlaşıyordu. Daha uzakta olanlar, hayranlıklarından kendilerini tutamıyor, «Danny, Danny!» diye bağırıyorlardı. Bu sevgi gösterisi tam beş dakika sürdü.

Rivera'ya ilgi gösteren yoktu. Seyircilere kalırsa, o, mevcut bile dğieldi, Spider Haggerty'nin kaba yüzü Rivera'nınkine yaklaştı:

«Korkmak yok. Hem de talimatı unutma. Dayanmaya mecbursun, öyle çabucak yenilmek yok. Yoksa bak, soyunma odasında seni dövmek için emir aldık. Anladın mı?»

Seyirciler alkışa başladılar. Danny, ona doğru geliyordu. Danny eğildi, Rivera'nın sağ elini iki eli

arasına alarak samimiyetle sıktı. Gülümsemeyle çevrelenmiş yüzü Rivera'nınkine yakındı. Seyirciler, Danny'nin bu sportmenliğe yakışan davranışını çılgınca alkışladılar. Rakibini bir kardeş samimiyetiyle selâmlıyordu. Danny'nin dudakları oynadı, seyirciler o işitmedikleri kelimeleri iyi şans temennisi sanarak yeniden ve çılgınca alkışladılar. Hafifçe söylenen bu kelimeleri sadece Rivera işitmişti.

Danny, neşeli bir gülümsemeyle aralanmış dudakları arasından, «Seni küçük Meksikalı köpek, seni!» diye fısıldıyordu. «Canına okuyacağım senin!»

Rivera kımıldamadı. Yerinden kalkmadı. Sadece gözleriyle nefretini belli ediyordu.

İpler arasından başını uzatmaya uğraşan bir adam, «Köpek herif, ayağa kalk!» diye bağırdı.

Seyirciler, bu sportmenliğe aykırı hareketine karşı onu yuhalamaya başladılar. Ama o kımıldamadan oturuyordu.

Danny köşesine giderken gene çılgınca bir alkış koptu.

Danny soyunduğu zaman etraftan hayranlık sesleri yükseldi. Vücudu çok gösterişliydi. Teni bir kadın teni kadar beyaz ve düzgündü. Fotoğrafları hep spor dergilerinde yer alırdı.

Spider Haggerty, Rivera'nın üstündekini çıkarınca seyircilerden bir hayal kırılışı sedası yükseldi. Teninin esmerliğinden vücudu da zayıf görünüyordu. Adaleliydi ama bunlar rakibininki kadar büyük bir etki yaratmadılar. Seyircilerin gözünden kaçan geniş göğsüydü asıl. Ne etinin sertliğinin, ne de bütün vücuduna yayılarak onu mükemmel bir hale sokan ince sinir sisteminin farkındaydılar. Seyircilerin görebildikleri bir çocuk vücuduna sahip on sekiz yaşlarında bir gençti. Danny'ye gelince iş değişiyordu. Danny, yirmi dört yaşında erkek yapılı bir adamdı. Ringin orta-

sında hakemin son talimatını dinlerken bu zıtlık daha çok belli oluyordu.

Rivera, Roberts'in tam gazetecilerin arkasında oturduğunu gördü. Her zamankinden fazla sarhoştu ve konuşması da o oranda ağırlaşmıştı.

«Aldırma Rivera,» diyordu. «Seni öldüremez, bunu unutma, İlk başta şiddetle saldıracak ama, şaşırma; sen savunmaya çekil, vakit geçirmeye çalış. Sana fazla bir zarar veremez. Kendini antremanlar da farzet.»

Rivera işittiğine dair bir belirti göstermedi.

Roberts, yanındaki adama, «Sessiz şeytan,» diye fısıldadı. «Her zaman böyledir.»

Ama Rivera her zamanki o nefret ettiğini açıklayan bakışlarını unutmuştu. Şimdi sayısız tüfek hayalleri gözlerini kamaştırıyordu. Salonda görebildiği her yüz sanki bir tüfekti. Kurak Meksika sınırını, ve sadece tüfekleri bekleyen hırpani devrimcileri görüyordu.

Köşesinde bekledi. Yardımcıları iskemleyi alarak iplerin arasından dışarı çıktılar. Danny karşısındaydı. Gong vurdu. Maç başladı. Seyirciler sevinçle haykırdılar. Bu kadar inandırıcı bir biçimde başlayan maç görmemişlerdi. Gazeteler yalan yazmamışlardı demek. Bu, gerçekten bir intikam maçıydı. Danny'nin aranın dörtte üçünü bir hamlede aşarak amansızca saldırması Meksikalı'yı ezme arzusunu hemen belli ediyordu. Vurduğu yumruklar bir değil, on değil, sayısızdı. Bir yumruk makinesi, yumruk kasırgasıydı. Rivera bayağı görünmez olmuştu. İşinin ustası birinin her durumda, her açıdan indirdiği yumruk çığlarının altında kalmıştı. Ağırlık altında eziliyor; iplere çarpıyor, hakem ortaya getirince gene iplere itiliyordu.

Döğüş, kuralları dışında devam ediyordu. Boks değildi bu, cinayetti, kıyımdı. Danny, arenada vah-

şet gösterisindeymiş gibi elinden gelen tüm gaddarlığıyla saldırıyordu. Seyircilerin heyecan ve taraf tutmaları öyle bir kerteyi bulmuştu ki daha ayakta olan Meksikalı'yı hiç görmüyorlardı. Rivera'yı unutmuşlardı. Danny saldırdıkça Rivera ufalıyor, kayboluyordu. Bu iki üç dakika böyle devam eti. Birden, ayrıldıkları zaman, Meksikalıyı gördüler. Dudağı patlamıştı, burnu kanıyordu. Sırtının iplere çarptığı yerlerinden kanlar sızıyordu. Ama göğsünün soluk soluğa kalkıp inmediğini, gözlerinin her zamanki gibi soğuk bir biçimde parladığını farkedemediler. Antrenman ringlerinde ihtiraslı şampiyonların bu vahşice saldırışlarına az mı karşı koymuştu. Onun üzerinde az mı öldürücü vuruş atakları denenmişti. Seferi yarım dolardan, haftada on beş dolara kadar bunlara dayanmasını öğrenmişti. O, zor bir okulda zor bir öğrenim yapmıştı.

O anda şaşırtıcı bir şey oldu. Dönen, göz karartan karışıklık birdenbire durdu. Rivera ayakta yalnızdı. Danny, heybetli Danny sırtüstü yerde yatıyordu. Aklı başına geldikçe vücudu titriyordu. Sendelememiş, yığılmamış, ağır ağır düşmemişti. Rivera'nın sağ kroşesi onu ölüm kesinliğiyle olduğu yere sermişti. Hakem, eliyle Rivera'yı itip düşmüş kahramanın üzerine eğilerek saniyeleri saymaya başladı. Seyirciler güçlü yumrukları, boksörünü tutsa da tutmasa da, alkışlamak alışkanlığındadırlar. Oysa şimdi kimseden ses bile çıkmadı. Bu hiç beklenmedik bir şeydi. Gergin bir sessizlik içinde saniyeleri dinlediler. Sessizliği Roberts'in bağırışı bozdu:

«Ben size onun iki eliyle döğüştüğünü söylemedim mi?»

Beşinci saniye sonunda Danny yüzüstü dönmüştü; yedincide dizi üzerinde doğrulmuştu, dokuzdan sonra ve ondan önce kalkmaya hazırdı. Eğer on sayıldığı zaman dizi daha yerdeyse yenilmiş sayıla-

caktı. Dizini yerden kaldırdığı anda ise ayakta sayılırdı ve o anda da Rivera'nın onu tekrar düşürmek için çalışmaya hakkı vardı. Dizini kaldırdığı saniye vuracaktı. Bunun için etrafında dönüyordu. Ama hakem de atağı güçleştirmek için onunla birlikte dönüyordu; ve Rivera onun sayıları çok ağır saydığını gözünden kaçırmamıştı. Bütün yabancılar karşısındaydı. Hakem de karşısındaydı.

Dokuzda, hakem, Rivera'yı geri itti. Haksızdı. Ama bu sayede, Danny, dudaklarında gülümsemesiyle korkmadan kalkabildi. Kollarıyla midesini ve başını koruyarak Rivera'ya sarıldı bayağı. Oyunun kurallarına göre hakemin onları ayırması gerekirdi, ama o bunu yapmadı; ve Danny, bir tkene dibine yapışmış midye gibi Rivera'ya sarılarak zaman kazandı, yavaş yavaş kendine geldi. Eğer sonuna kadar dayanabilirse köşesinde tam bir dakika dinlenebilecekti. Ve durumun bütün bütün umutsuzluğuna, sıkıntısına rağmen gülümsemesini kaybetmeyerek dayandı.

Birisi hayranlıkla bağırdı:

«Sönmeyecek teebssüm!»

Seyirciler bununla avunarak güldüler.

Danny, köşesine gidince yardımcılarına sızlandı:

«Allahın belası bir yumruğu var!»

İkinci ve üçüncü raundlar tatsız geçti. Danny, ilerliyor geriliyor, tutunuyor, savunuyor, o ilk raunddaki yumruğun etkisinden kurtulmaya çalışıyordu. Sarsılmış olduğu halde iyi formda bulunması gücünü toplamasına yardım etmişti. Ama artık o vahşi taktiğini kullanamıyordu. Meksikalının ne odluğunu anlamıştı. Bu sefer bütün boks bilgisini ortaya döktü. Bütün oyunlarda ustaydı, önemli bir yumruk indiremiyorsa da karşısındakini teknik bir biçimde eziyor, yoruyordu. Rivera'nın bir yumruğuna karşılık o üç tane atıyordu; ama bunlar etkisiz vuruşlardı. Öldürücülüğü yaratan şiddetleri değil, sayılarıydı. İki

yumruğunu da aynı güç ve ustalıkla kullanan bu acemiye saygı gösteriyordu.

Rivera, kendini savunurken sol kroşesini kullanmaya başladı. Saldırışlardan korunmaya çalışırken bu yumruğu arka arkaya Danny'nin ağzını ve burnunu buluyordu. Ama Danny, çeşitli stilerde dövüşebilirdi. Zaten şampiyonluğa aday gösterilmesi de bu yüzdendi. Döğüş sırasında stilden stile geçebilirdi. Şimdi, için için dövüşüyordu. Bu stilde çok başarılıydı, böylece Rivera'nın sol yumruklarından da kurtulmuş oluyordu. Bir aparküt vurup Meksikalıyı yere düşürünce seyirciler çılgına döndüler. Rivera, bir dizini yere dayayıp saniyelerin sayılmasını bekledi, hakemin çok hızlı saydığı gözünden kaçmıyordu.

Danny, yedinci raundda açığını yakalar yakalamaz bir aparküt daha vurdu. Rivera'yı yalnız sendeletmeyi başarmıştı, bir an sonra onun savunmasız kalışından yararlanarak başka bir vuruşla iplerin arasından dışarı yuvarlandı. Rivera, aşağıdaki gazetecilerin başlarına düştü, onlar da onun ringin kenarına çıkmasına yardım ettiler. Hakem saniyeleri sayarken Rivera, ringin kenarında ama iplerin dışında bir dizini yerde tutarak dinleniyordu. Ringe girmek için iplerin arasından eğilerek geçmesi gerekiyordu. Danny'nin orada dikilip beklediği de bu durumda, eğilmiş olarak geçerken yapıştıracaktı yumruğu. Hakem ne karışıyor, ne de Danny'ye geri çekilmesini söylüyordu.

Seyirciler kendilerinden geçmişlerdi.

«Öldür onu Danny! Öldür onu Danny!» diye bağırıyorlardı.

Danny elinden geleni yaptı, ama Rivera, dokuzuncu yerine sekizinci saniyede ansızın fırlayarak iplerin arasından ringe çıktı. Danny ile vücut vücuda geldiler. Ama şimdi hakem harekete geçmiş, Danny'ye taraf tutan bir hakemin yapabileceği bütün kolay-

lıkları göstererek, Rivera'yı geri çekiyordu. Oysa Danny, güç durumda kalıp da Rivera'ya sarıldığı zaman onu ayırmıyordu.

Rivera, gene de raundun sonuna kadar dayandı ve beynindeki bulut kalktı. Bunlar hep birbirine bağlı şeylerdi. Hepsi de nefret edilen yabancılardı, ve hepsi haksızlık ederlerdi. Bu sıkışık durumunda bile olayların kötü izleri zihninde canlı canlıydı; çölün ortasından geçen demiryolu, Meksikalı ve Amerikalı polisler, kiralanmış katiller, tutukevleri ve hapishaneler, perperişan halk, Rio Blanco, grevden sonraki hayatın hatırlanması bile ürperten anlarıydı. Sonra onurlu ve büyük ihtilâlin umutları canlandı içinde. Silahlar işte önündeydiler. Her nefret ettiği surat önünde bir silahtı. O, silahlar için dövüşüyordu. Silahlar ve devrim. Bu dövüş bütün Meksika içindi.

Seyirciler Rivera'ya bozulmaya başlamışlardı. Niçin boynunu kırıp dayağını yemekten kaçıyordu? Elbet yenilecekti! Niçin bu kadar inatçılık ediyordu. Seyircilerin pek azı ise Rivera'dan yanaydı. Bunlar şansa inanan birtakım kumarbazlardı. Danny'nin karşısında yenileceğini bildikleri halde Rivera'nın üzerine dörde on bahse girmişlerdi. Rivera'nın kaçıncı raundda nakavt olacağını tahmin edip para yatıranlar da olmuştu. Ringe yakın koltuklarda büyük paralar dönmüştü. Kumarbazlar, kazanacaklarından emin olarak koltuklarına yaslanmışlar ve sözde Danny'yi coşturanlara katılmışlardı.

Rivera'da yenilecek göz yoktu, sekizinci raundda Danny aparkütünü tekrarlamaya boş yere çalıştı. Rivera dokuzuncu raundda seyircileri gene şaşırttı. Vücut vücuda dövüşürlerken ansızın kendini geri alıp vücutlarının arasındaki o daracık boşlukta yumruğunu yukarı kaldırdı. Danny yere düştü ve saniyelerin sayılmasını bekledi. Seyirciler şaşkın bakakalmışlardı. Danny kendi oyunuyla yeniliyordu. O ünlü

sağ aparkütü şimdi kendisine karşı kullanılmıştı. Rivera, dokuz sayılıp da Danny yerden kalkarken nizami bir hamle yaptı. Ama hakem önüne geçmiş onu engellemişti. Oysa durum ters olunca, yani yerdeki Rivera'ysa hiç de Danny'nin yolu üzerinde durmuyordu.

Rivera, onuncu raundda sağ aparkütünü iki kere daha kullandı. Danny'yi iki kere daha yere düşürdü. Danny, deliye dönmüştü. Ama gülümsemesi yüzünden silinmedi, o ilk başlardaki ezici hamlelerini gene çıkarabilirdi. Gelgelelim bu kasırga gibi yumruklar ne kadar şiddetle inerse insin Rivera'ya bir şey yapamıyordu. Oysa Rivera, bu karışıklık arasında onu üç kere yere düşürmüştü. Danny, artık kendine kolay kolay gelemiyordu. On birinci raundda Danny'nin durumu gerçekten zorlaşmıştı. Danny, o andan on dördüncü raunda kadar mesleğinin bütün inceliklerini gösterdiği bir maç yaptı. İleri geri gidiyor, savunmaya çekiliyor, kaçak dövüşerek kuvvet toplamaya çalışıyordu. Bir yandan da usta boksör kurnazlığıyla favullü vuruş fırsatlarını kaçırmıyordu. Bildiği her hileyi kullandı, sanki istemeyerek olmuş gibi Rivera'ya sarılıyor, nefes almasını güçleştirmek için eldiveniyle ağzını tıkıyordu. Bir yandan da Rivera'nın kulağına yakası açılmadık küfürler yağdırıyordu. Hakemden seyircilere kadar herkes Danny'yi tutuyordu. Herkes onun kazanması için çalışıyordu. Danny'nin tasarladığını biliyorlardı. Bütün gücünü tek bir yumruğa saklıyordu. Açık dövüşüyor, geri çekiliyor, hile yapıyor, ve hep Rivera'nın savunmasız kalacağı bir anı kolluyordu. Bütün gücüyle bir yumruk vuracak ve maçı bitirecekti.

Raundlar arasında yardımcıları Rivera'ya hemen hemen hiç yardım etmiyorlardı. Önünde salladıkları havluların bir fayda sağladığı yoktu. Spider Haggerty, ona öğüt veriyordu, ama Rivera, bunların

yanlış şeyler olduğunu biliyordu. Herkes karşısındaydı. On dördüncü raundda Danny'yi tekrar düşürdü; hakem saniyeleri sayarken geri çekilip bekledi. Öteki köşedeki kuşkulu fısıltıların farkındaydı. Michael Kelly'nin Roberts'e giderek kulağına bir şeyler söylediğini gördü. Rivera çöl çocuğuydu, duyma yetisi bir kedininki kadar gelişmişti, söylenenlerden bazı kelimeleri işitti. Daha fazla işitmek istiyordu, Danny kalktığı zaman dövüşü iplere doğru çekti.

Michael, «Yanına git,» diyordu.

Roberts, peki der gibi başını sallamıştı.

«Danny'nin kazanması şart. Üstünde dünya kadar param yatıyordu. Eğer bu iş on beşinci raundda bitmezse hapı yuttuk. Çocuk senin sözünü dinler. Yanına git, bir şeyler söyle.»

Rivera artık bundan sonra daha kesindi. Yenilmesi için kurulan tuzaklar karşısında bu kesinlik şarttı. Danny'yi bir kere daha düşürmüş, ayağa kalkmasını bekliyordu. Roberts'in, antrenmanlarda olduğu gibi hakim bir sesle, «Danny artık kalkamaz, haydi köşene git!» demesi üzerine, ona nefretle baktı. Ve bekledi Danny'nin kalkmasını.

Raund arasında yanına Kelly geldi. Alçak bir sesle, «Allah belanı versin, yenil artık!» dedi. «Yenilmelisin Rivera! Sözümü dinlersen seni zengin ederim. Bir dahaki maçta Danny'yi yenmene izin veririm. Ama şimdi yenilmelisin.»

Rivera, söylediklerini işittiğini belirtti bakışlarıyla, ama kabul edip etmediğine dair bir işaret yapmadı.

Kelly, öfkeli, «Niçin cevap vermiyorsun?» diye sordu.

«Nasıl olsa yenileceksin,» diye Spider Haggerty söze karıştı. «Hakem seni zorla yendirecek. Kelly'yi dinlersen iyi edersin.»

«Çocuk, yenil,» diye yalvardı Kelly. «Senin şampiyon olmana yardım ederim.»

Rivera cevap vermedi.

«İnan bana, ederim.»

Rivera, gong çalınca yakın bir tehlike sezdi. Ne olduğunu kavrayamadı ama, sezgisi öyle kuvvetliydi ki. Bu henüz kavrayamadığı tehlikeyi çok yakınında duyuyordu. Danny'nin ilk başlardaki kendine güveni geri gelmişe benziyordu. İlerlerkenki sakınmazlığı, Danny'yi huylandırdı. Bir oyun yapılmak üzereydi. Danny saldırdı, ama Rivera karşıladı, kenara kaçtı. Ötekinin istediği vücut vücuda bir durumdu. Bu, yapacağı oyun için gerekli olmalıydı. Rivera gerileyerek etrafta dönmeye başladı, ama nasıl olsa vücut vücuda geleceklerini ve bu oyunun yapılacağını biliyordu. Danny'nin ilk saldırısıyla bu duruma girecekmiş gibi bir tavır gösterdi. Ama tam vücutları birbirine değerken bir sıçrayışta geri çekildi. Ve tam o saniye, Danny'nin köşesinden, «Favul!» sesleri yükseldi. Hakem, karar veremedi. Dudaklarında bekleyen önceden tasarlanmış kararı söyleyemedi, çünkü balkondan bir çocuk sesi yükselmişti: «Acemi hilesi!»

Danny, Riveraya açık açık küfür etmeye başladı. Rivera, artık onun vücuduna vurmamaya karar vermişti. Böylece kazanma şansını yarı yarıya azaltıyordu ama, biliyordu ki, eğer kazanacaksa bu dıştan vuracağı yumruklarla olacaktı. En küçük bir fırsatta hareketlerine favul denecekti. Danny artık korunmayı bırakmıştı. Bundan sonra tam iki raund üstüne gelmek isteyen Rivera'nın peşinde koştu. Rivera yumruk üstüne yumruk yedi, tehlikeli duruma düşmemek için bütün vuruşlara dayanıyordu. Bu son durum Danny'nin seyircilerini çılgına döndürdü, yerlerinde oturamıyor, ayağa fırlıyorlardı. Bir şey anlamıyorlardı. Bütün gördükleri gözde boksörlerinin maçı kazanmakta olduğuydu.

Rivera'ya, nefretle, «Niçin kaçıyorsun?» diye bağırıyorlardı. «Korkak herif! Korkak herif! Açılsana köpek! Öldür onu Danny, öldür onu!»

Salonda bir tek sakin insan varsa o da Rivera'nın kendisiydi, ne yaptığını biliyordu çünkü. Yoksa Rivera, orada bulunanların hepsinden daha ateşli bir yaradılıştaydı. Ama onun coşkul ırab ölyekörü körüne olamazdı. O, böyle sürüyle insanın ortak ihtiraslarının çok daha büyük patlamalarını görmüştü.

Danny, on yedinci raundda çıkan bir fırsatı kaçırmadı. Rivera yediği yumrukla sersemleyerek sendeledi. Geri doğru düşerken kolları yanına sarktı. Danny beklediği fırsatın bu olduğunu sandı. Rivera'nın sonu artık insafına kalmıştı. Oysa Rivera, onu böylece kandırıp savunmasız bir duruma sokunca ağzına şiddetli bir yumruk indirdi. Bu sefer Danny düştü. Kalktığı zaman çenesinin sağ tarafına müthiş bir tane daha yedi. Rivera bunu üç kere tekrarladı. Bu yumruklara favul denemezdi.

Kelly, «Ah, Bill! Bill!» diye hakeme yalvardı.

Hakem üzüntülü bir sesle, «Yapamıyorum, fırsat vermiyor,» dedi.

Danny ayağa kalkmaya çalışıyordu. Menejeri havluyu ringe atmaya yanaşmadığı halde, Kelly ile kenarda oturanlar maçı durdurması için polise bağırmaya başladılar. Rivera, şişman polis komiserinin iplerin arasından içeri girmeye çalıştığını gördü, bunun ne demek olduğunu anlamamıştı. Yabancıların bu oyununda o kadar haksızlık yolları vardı ki, bu da onlardan bir tanesi olmalıydı. Danny, sallanarak önünde ayakta duruyordu. Hakemle komiser tam yaklaştıkları sırada Rivera son vuruşunu yaptı. Maçı durdurmaya gerek kalmadı. Danny bir daha kalkamamıştı.

Rivera boğuk bir sesle hakeme bağırdı:

«Say!»

Sayma bitince yardımcıları Danny'yi köşesine çektiler.

Rivera yüksek sesle sordu·

«Kim kazandı?»

Ses yoktu.

Rivera, «Kim kazandı?» diye ısrar etti.

Hakem istemeyerek onun elini kaldırdı ve havada tuttu.

Rivera'yı tebrik eden yoktu. Kendi başına, yardımcılarının şimdi hazırlamadıkları iskemlesine yürüdü. Sırtını iplere dayayarak onlara ve etrafındaki on bin yabancıya nefretle baktı. Dizleri titriyor, yorgunluktan hıçkırıyordu. İçi bulanırken nefret ettiği suratlar gözlerinin önünde sallanıyordu. Sonra onların silahlar olduklarını hatırladı. Silahlar onundu. Devrim devam edebilirdi.

Geride kalan şu —
Yaşadılar ve oynadılar.
Zarlar aşınmış, silinmişti boyaları.
Gene de hepten kaybetmediler oyunu.

YAŞAMAK HIRSI

Irmak yatağında sendeleye sendeleye ilerliyorlardı, acı içindeydiler; önde giden, çakılların üzerinde kaydı, düşeyazdı. Yorgun ve güçsüzdüler, yüzlerinde günlerce göğüs gerdikleri zorlukların getirdiği sabır ve katılık okunuyordu. Omuzlarına asılı battaniyelerin ağırlığı dayanılmaz geliyordu artık. Battaniyeleri tutan kayışlardan biri alınlarından geçiyor, ağırlığı omuzlarla paylaşıyordu başları. İkisinde de tüfek vardı. İnişli yokuşlu, basamak basamaktı yürüdükleri yer; omuzları düşük, başları öne uzanık, gözleri yerde yürüyorlardı.

«O gömdüğümüz kurşunlardan iki taneciği yanımızda olsaydı keşke!» dedi ikinci adam.

İsteksizdi sesi, bir şey anlatmak için değil, içinden gelerek değil, öylesine konuşmuştu. Küçük kayalara çarptıkça köpüklenen bulanık ırmakta düşe kalka ilerleyen birinci adam, cevap vermek için ağzını açmaya bile bakmadı.

Öteki adam ayağını birincinin ayağını kaldırdığı yere basıyordu. Su buz gibiydi - öyle soğuktu ki, bi-

lekleri ağrıyordu; ayakları duyarlığını yitirmişti - ama gene de çıkarmamışlardı ayakkaplarını. Kimi yerde su, dizlerine kadar yükseliyordu, böyle yerlerde yürümüyor, ayaklarını sürüyorlardı.

Arkadaki adam düz bir kayanın üzerinde kaydı, az daha düşecekti, büyük bir çabayla dengesini buldu, aynı zamanda acıyla inledi. Bayılacakmış gibiydi, başı dönüyordu, boşta kalan elini havaya kaldırdı, havada dayanacak bulut arıyordu sanki; bir yandan ileri geri sallanıyor, yıkılmamak için vargücünü kullanıyordu. Sonunda düz durmayı başardı, ama hemen gene kaydı ve düşer gibi oldu. Sonra kımıldamadan durabildi nasılsa, ve öteki adama baktı, adam bir kez olsun çevirmemişti başını.

İkinci adam uzun bir dakika ayakta dikildi kımıldamadan, ne yapacağını kestirmeye çalışıyormuş gibiydi. Sonra seslendi:

«Baksana, Bill, bileğim burkuldu.»

Bill, bulanık suyun içinde ayaklarını sürüklemeye devam etti. Başını bile oynatmadı. Adam Bill'in gidişini izledi, yüzü her vakitki gibi anlamsızdı, ama gözlerinde, yaralı bir geyiğin bakışı vardı.

Öteki adam sendeleye topallaya ileriki bayıra tırmandı ve hiç arkasına bakmadan yoluna devam etti. Irmaktaki adam gözlerini ayırmadı ondan. Dudakları titriyordu, kahverengi bıyıklarının oynamasından açıkça belliydi bu. Dilini çıkardı, dudaklarını ıslattı.

«Bill!» diye seslendi.

Çaresiz kalmış güçlü bir adamın yakaran ünleyişiydi bu, ama Bill'in başı dönmedi ondan yana. Adam, Bill'in eğile büküle, topallayarak ilerleyişini, alçak tepenin ufkuna doğru kayboluşunu izledi. Sonra gözlerini çevirdi ve az önce Bill'le paylaştığı, ama şimdi tek kendine kalan bu çorak tepeleri seyretti.

Ufuk çizgisinin orda, güneş donuk ışınlar yayı-

yordu, biçimsiz bulutlar ve sis tabakası engel oluyordu ışınlara. Güneş, sınırsız, başı sonu olmayan bir yığın dokunulmaz, erişilmez bir yığın gibi duruyordu. Adam saatini çıkardı; ağırlığını öteki ayağına geçirdi. Saat dörttü, ve aylardan ya temmuz sonu, ya da ağustos başı olduğuna göre - ayları saptamada bir, iki hafta yanılma payı bırakırdı - güneş, kuzeybatıyı gösteriyor olmalıydı. Güneye doğru baktı, bu çıplak tepelerin ardında Great Bear Gölü vardı, biliyordu. Kutup dairesinin, o yönde Canadian Barrens'ı kestiğini de biliyordu. Bu üzerinde dikildiği ırmak, Coppermine Nehrine dökülüyor, nehir ise kuzey yönde akıyor, Coronation Gulf ve Kuzey Buz Denizine boşalıyordu. Oraya hiç gitmemişti, ama eline geçirdiği Hudson's Bay Şirketinin haritasında görmüştü nehrin buraya boşaldığını.

Etrafına göz gezdirdi. Hiç de yüreklendirici bir görünüm değildi bu. Dört bir yanı alçak ufuk çizgisiyle çevriliydi. Ne ağaç vardı, ne çalı, ne de ot - bu sonsuz korkunç boşluk, ansızın ürküttü onu.

«Bill!» diye fısıldadı bir iki kez; «Bill!»

Çömeldi, bulanık sulara gömdü gövdesini, saklanmak ister gibi... Bu uçsuz bucaksız dünya, bu sonsuzluk, büyük bir güçle itiyordu onu başından aşağı: altedilmez, karşı konulmaz bir güçtü bu, ürkünçtü, dayanılmazdı. Sara nöbetine tutulmuş gibi titremeye, sarsılmaya başladı, tüfeği düştü elinden, sulara gömüldü. Bu, onu diriltmeye yetti işte. Korkuyu yendi, birden toparlandı, tüfeği aldı suyun içinden. Yükünü, ağrıyan bacağı az da olsa serbest kalsın diye sol omuzuna doğru kaydırdı. Sonra başladı yürümeye, sakına sakına, sancı ile kıvranarak, yavaş yavaş ilerledi, ırmağın kıyısına geçti.

Durmadı. Ayağının ağrısına aldırmadan, deliliğe yakın bir umutsuzlukla, ardında yoldaşının kaybolduğu tepenin doruğuna doğru sık adımlarla çabuk

çabuk yürümeye başladı. - Yürüyüşü topallayarak zıp zıp ilerleyen yoldaşınınkinden çok daha garip, hatta gülünçtü - Ama doruğa vardığında, bomboş bir vadiden başka şey görmedi, tek canlı yoktu. Korkuyla ürperdi birden, ama uzun sürmedi bu. Hemen kendini toparladı, yükünü daha sola kaydırdı ve bayırı inmeye başladı.

Vadi, süngere benzer yosunların emdiği sularla ıslaktı. Her adımda ayaklarının altından sular fışkırıyor, ve ıslak yosunların isteksizce bıraktığı ayaklar her kalkışta yosundan kopar gibi emme sesi çıkarıyordu. Taştan taşa basa basa yürüyordu şimdi; öteki adamın ayak izlerini kolluyor, yosun denizinde adacıklar gibi serpilmiş kaya parçalarına basıyordu.

Yalnızdı, ama kaybolmuş değildi. Az sonra, küçük bir gölü çevreleyen bodur ağaçlara ora halkının Titohinnichilie dediği «küçük çubuklar ülkesine» varacağını biliyordu. Ve bu göle suları bulanık olmayan küçük bir dere dökülürdü. Buralarda ağaç yoktu, ama dere taze sularla doluydu. İşte o dereyi, ikiye ayrıldığı çatala gelinceye kadar ileyecekti. Bu çatalı geçecek ve batıya doğru akan ikinci bir dere koluna gelene kadar yürüyecekti; bu dere Dease Nehrine akardı. İşte orada ters çevrilmiş bir sandalın altında, üstü kayalarla örtülü bir oyuk bulacaktı. Bu oyukta tüfeğine kurşun, olta, küçük bir ağ - yani yiyecek bulmak için gerekli araçların tümü - vardı. Orada - çok değil ama- biraz un, bir parça domuz pastırması ve biraz fasulya bile bulacaktı.

Bill onu orada bekliyor olmalıydı, Dease Nehri boyunca güneye doğru gideceklerdi. Kayalıklara ve Great Bear Gölüne varacaklardı. Gölü de kayıkla geçeceklerdi, güneye hep güneye, Mackenzie'ye varacak güneye gideceklerdi. Soğuk ve kış hızla onları kovalar, ve kar daha yere düşmeden buz olurken, onlar güneye, hep güneye gidecekler, günlerin

uzun ve cömert, yiyeceğin bitmez tükenmez olduğu ülkeye varacaklardı.

Adam güçlükle ilerlerken bunları düşünüyordu. Gövdesi güçlükle hareket eder, ilerlemeye çabalarken düşünceleri de güçlükle ayıklanıyor, Bill'in onu terketmediğine, kendisini oyukta mutlaka bekleyeceğine inanmaya çabalıyordu. Böyle düşünmekten başka çare yoktu, yoksa ilerlemesine, yürümeye çabalamasına gerek kalmayacaktı, oraya uzanıp ölümü beklerdi. Güneş kuzey batıda yavaş yavaş batarken, - hem de birkaç kez - Bill'le kışa yaklanmadan nasıl güneye varacaklarını düşledi. Oyuktaki yiyecekleri, Hudson's Bay Şirketindeki yiyecekleri birer birer ve tekrar aklından geçirdi. İki gündür ağzına lokma koymamıştı, ve sanki aylardır istediği, özlediği yiyecekleri yiyemiyordu. Sık sık duruyor, böğürtlen topluyor, onları ağzına atıyor, çiğneyip yutuyordu. Böğürtlen bir parça suyun içine gömülmüş küçücük çekirdeklerden başka bir şey değildir. Ağızda suyu erir gider ve acı çekirdekleri zar zor çiğnenir. Adam, böğürtlenin besin değeri olmadığını biliyordu, ama gene de sabırla ve bilgisinden ve deneyinden ağır basan bir umutla çiğniyordu onları.

Saat dokuzda ayak başparmağını sert bir kayaya çarptı, bitkin ve güçsüz olduğundan sendeleyerek düştü. Bir süre kımıldamadan yattı öyle. Sonra arkasındaki yükü tutan kayışları gevşetti, bıraktı yükü ve beceriksiz hareketlerle oturma durumuna geçti. Hava kararmamıştı daha, ve loş ikindi ışığında kuru yosun parçaları bulmak için çevresindeki kayaların aralarında dolaştırdı ellerini. Bir küme yosun topladı, bir ateş - pıs pıs yanan isli bir ateş - yaktı ve bir teneke maşrapayla su koydu kaynamaya.

Yükünü açtı, ilk işi kibritlerini saymak oldu. Tam altmış yedi kibrit çöpü vardı. Yanılmış olmamak

için tam üç kez saydı kibritleri birer birer. Kibritleri birkaç parçaya böldü her kümeyi ayrı ayrı yağlı kağıtlara sardı, bir kümeyi boş tütün tabakasına, birini şapkasının şeridi arasına, üçüncüsünü de gömleğinin içine koydu. Hepsini yerleştirdikten sonra bir korkuya kapıldı, üç paketi de açarak yeni baştan saydı kibritleri. Gene altmış yedi çıktı.

Islak çoraplarını ateşte kuruttu. Çarıkları ıslak paçavralar halindeydi. Çuha çorapları yırtık pırtıktı, ve ayakları sıyrık ve kan içindeydi. Bileği zonkluyordu, şöyle bir yokladı eliyle; dizi kalınlığında şişmişti bilek. Battaniyelerinin birinden uzun bir şerit yırttı, ve sıkıca sardı bileğini. Birkaç şerit daha yırttı, bunları da çorap ve ayakkabı yerine ayağına sardı. Sonra buharlaşmaya başlayan suyu içti, saatini kurdu, ve battaniyelerin arasına gömüldü.

Ölü gibi uyudu. Kısa süren geceyarısı karanlığı geldi geçti. Güneş kuzeydoğudan yükselsi - daha doğrusu gün o yönden ağardı, çünkü güneş toz bulutlar arasında kalmıştı.

Saat altıda uyandı, sırtüstü uzanık kaldı bir süre. Dosdoğru yukarı, bulutlarla kaplı gökyüzüne baktı; karnının aç olduğunu hatırladı. Dirseğine yaslanarak yan dönerken, bir horlamayla irkildi; bir erkek geyik meraklı gözlerle ve tetikte kendisine bakıyordu. Hayvan ancak elli ayak kadar ötesindeydi, ve adamın ağzı hemen bir geyik pirzolasının ateş üzerinde cızırdayan sesi ve kokusuyla sulandı. Ne yaptığını bilmez bir halde boş tüfeğini kavradı, sözde elinde mermi varmış gibi doldurma hareketi yapıp tetiği çekti. Geyik bir homurdandı, ve baldırları sallana sallana sıçrayarak uzaklaştı.

Adam bir küfür savurdu, ve boş tüfeği elinden fırlattı. Ayağa kalkmaya davrandı, ama büyük bir inlemeyle yığıldı gene olduğu yere. Ha deyince olacak iş değildi bu ayağa kalkmak. Eklemleri, pası

menteşe gibiydi. Menteşeler yuvalarında zorlukla hareket ediyorlar, sürtünüyorlardı, hareket etmek için iradeyi zorlamak gerekiyordu. Sonunda ayağa kalkabildi, bu kez de bir iki dakika erkek gibi dik durabilmek için uğraştı.

Küçük bir tümseğe tırmandı ve etrafına gözgezdirdi. Ne bir ağaç vardı, ne de bir çalı, orada burada serpili boz kayalar, boz gölcükler ve boz dereciklerle bölünmüş boz bir yosun denizinden başka bir şey yoktu. Gökyüzü bile boz renkteydi. Ne güneş, ne de güneşten bir eser yoktu. Hangi yönün kuzey olduğunu kestiremiyordu ve önceki gece bu noktaya hangi yönden geldiğini unutmuştu. Ama kaybolmuş değildi. Bunu biliyordu işte. Az sonra küçük sopalar ülkesine varacaktı. Orasının uzakta olmadığını, sola doğru, yakınında, belki de şu karşıki alçak tepenin ardında olduğunu hissediyordu.

Döndü eşyalarını topladı. Oturup saymadı ama, üç ayrı kibrit paketinin yerli yerinde durup durmadığını yokladı bir. Sıra geyik derisi heybeye gelince durakladı. Pek büyük sayılmazdı heybe. İki avucu içine sığardı. Ama on beş libre - tüm öteki eşyalarının ağırlığı kadar - çektiğini biliyordu. Onu düşündüren de buydu. Sonunda heybeyi bir kenara bırakarak yükü bağlamaya koyuldu. Bir ara heybeye bakmak için durdu. Sanki biri onu çalmaya hazırlanıyormuş gibi, meydan okuyan bir bakışla ansızın atıldı, aldı heybeyi; ayağa kalkıp da güneye doğru yürümeye başladığında, heybe de sırtındaki dengin içindeydi.

Arada bir böğürtlenleri yemek için duraklayarak sola doğru yürümeye başladı. Bileği kasılmış, topallaması artmıştı ama, bunun acısı midesinin kazınması yanında hiç kalıyordu. Açlığın pençeleri keskindi. Açlık, öylesine kemirmeye başladı ki şimdi midesini. Küçük çubuklar ülkesine varmak için yü-

rümekte olduğunu düşünemez hale geldi. Böğürtlenler işe yaramak bir yana, dilini ve damağını yaralıyorlardı.

Bir vadiye vardı, su ve yosunlarla kaplı kayalıklardan havalanan birkaç keklik uçuyordu alçaktan. «Ker-ker-ker» diye bağırıyordu bu kuşlar. Taş attı kuşlara ama boşa gitti. Yükünü yere bıraktı, bir kedinin kırlangıca atladığı gibi koşmaya başladı kuşların peşinden. Sivri kayalar, pantolonunu deliyor, dizleri değdiği yerde kan izi bırakıyordu, ama bu acı, açlığın verdiği acı yanında hiç kalıyordu. Giysilerinin ıslaklığına ve vücudunun titremesine aldırmayarak ıslak yosunların arasına yattı; ne ıslaklığın, ne de üşümesinin farkında değildi, varsa yoksa bir lokma yiyecekti aklı fikri. Kuşların biri uçuyor biri konuyor, onunla alay eder gibi «Ker-ker-ker» diye bağırıyorlardı. Bir küfür savurdu kuşlara, «ker-ker-ker» diye alay etti o da onlarla.

Bir keresinde, kayaları tırmanırken, kımıltısız yatan bir kuşa rastladı; kayalar arasındaki yuvasından yüzüne doğru fırladığı ana kadar görmemişti kuşu. Adamın kuşa çarpmasıyla, kuşun havalanması bir oldu. Aynı hızla vahşi bir yaratık gibi atıldı kuşun üzerine ama elinde ancak üç tüy kaldı. Arkasından uçuşunu seyrederken, sanki ona çok büyük bir kötülük yapmış gibi hayvandan nefret etti. Sonra geri döndü, yükünü omuzladı.

Gün ilerledikçe hayvanların daha bol olduğu ovalardan geçiyordu. Yirmi kadar geyik, insanı çıldırtırcasına bir tüfek atımı uzaklıktan geçtiler. Arkalarından koşmak için çılgın bir istek duydu, mutlaka geçerdi onları koşsaydı. Ağzında bir kuş taşıyan bir tilki adama doğru geldi. Adam haykırdı. Korkunç bir çığlıktı bu, ama korkuyla kaçan hayvan avını düşürmedi ağzından.

İkindiye doğru, süt gibi kireçli bir dere boyun-

ca yürüdü. Derenin kenarları sazlıktı. Bu uzun yeşil otların diplerine yapıştı, bir çivi kalınlığındaki köklerini söktü topraktan. Kökler körpeydi, ve dişlerini çok leziz bir meyva yiyormuşçasına geçirdi beyaz köklere. Ama lifleri sertti. Otlar da, böğürtlenler gibi suyun içine yerleşmiş liflerden meydana gelmişti, besin değeri yoktu. Sırtındaki yükünü fırlattı attı, elleri ve dizleri üzerinde emekleyerek sazlığa gömüldü, vahşi bir hayvan gibi otları çiğnemeye koyuldu.

Bitkindi, ve sık sık dinlenmek, uzanıp uyumak istediği oluyordu; ama küçük çubuklar ülkesine varmak istediğinden çok açlığın verdiği bir hırsla yoluna devam ediyordu boyuna. Küçük su birikintilerinde kurbağa aradı. Toprağı tırnaklarıyla eşeleyerek solucan aradı. Ne kurbağa yaşardı kuzeyde, ne de solucan, bunu biliyordu, ama aradı gene de...

Her su birikintisini boş yere araştırdı. İkindiye doğru, böyle birikintilerin birinde bir tanecik, ve de küçücük bir balık buldu. Omuzunacak daldırdı kolunu suya, ama kaçırdı balığı. İki eliyle birden uzandı balığa bu kez; suyun dibindeki çamuru karıştırıp suyu bulandırmaktan başka işe yaramadı çabası. Telaşından suyun içine düştü, belinecek ıslandı. Su şimdi daha da bulanmıştı, balığı görmesi olanaksızdı; su durulana dek beklemek zorundaydı şimdi.

Kovalama, su tekrar bulanana kadar sürdü gene. Ama bu kez bekleyemedi suyun durulmasını. Kovasını çıkararak suyu boşaltmaya koyuldu. Önceleri, heyecanlıydı, boşaltmadan daldırıyordu kovayı suya. Üstünü başını ıslatıyor, suyu öylesine yakına boşaltıyordu ki, gerisingeri çukura akıyordu gene. Sonra, yüreği kaburgalarına değecek gibi çarptığı halde sakin olmaya çalışarak daha dikkatli, daha yavaş boşaltmaya başladı. Yarım saat sonra havuz hemen hemen boşalmıştı. Bir fincan su var yoktu.

Ve balık görünürlerde yoktu. Taşlar arasından yolunu bulmuş, bitişikteki, daha büyük bir su birikintisine - bir gün bir gece de çalışsa boşaltamayacağı başka bir su birikintisine kaçmıştı. Böyle bir kanalcığın varlığını bilseydi deliği tıkardı da balık onun olurdu.

Böyle düşünerek döndü, ıslak toprağın ortasına oturdu. Önceleri hafif hafif kendi kendine, sonra da yüksek sesle onu çeviren insafsız ıssızlığa karşı ağlamaya başladı. Sonra da birkaç saat kuru hıçkırıklarla için için sürdü ağlaması.

Ateş yakıp sıcak su içerek ısındı ve bir gece önce yaptığı gibi yatağını kayaların üzerine yaydı. Bu işleri bitirdikten sonra kibritlerinin kuru olup olmadığına baktı ve saatini kurdu. Battaniyeler ıslaktı, yapış yapış olmuşlardı; ayak bileği sancıyordu. Ama o yalnız açlığının farkındaydı ve kâbuslu uykusunda, akla hayale gelebilecek en güzel yemeklerle süslü masalar, birbiri ardına ziyafetler düşledi.

Kalktığında titriyordu, kemikleri sızım sızımdı. Güneş yoktu. Toprak ve gökyüzü daha koyu daha iç karartıcı bir boz renkteydi şimdi. Soğuk bir rüzgâr esiyor ve ilk kar, tepeleri beyazlatıyordu. Ateş yakıp su kaynatırken hava daha ağırlaştı ve beyazlaştı. Sulu, yağmurla karışık, iri taneli kar düşüyordu. Önceleri yere değer değmez eriyordu karlar, ama sonraları toprağı örttü, ateşini söndürüp, yedek kuru yosunlarını işe yaramaz hale getirdi.

Ne yöne, nereye gideceğini bilmiyordu ama, yükünü omuzlayıp yürümeye başlaması için bir işaretti bu. Artık ne küçük çubuklar ülkesini, ne Bill'i, ne de Dease Nehri kıyısındaki oyukta tersine çevrilmiş duran sandalı düşünmüyordu. Onu yöneten «yemek» hırsıydı. Açlıktan çıldırıyordu. Ne yönde gittiği, nereye gittiği önemli değildi şimdi; tuttuğu yol, alçak topraklara, sebze tarlalarına götürsündü de

onu, nereye çıkarsa çıksındı. Sulu böğürtlenleri düşünerek, karlar arasında ilerledi; ne yaptığını bilmez halde bir tutam saz söktü. Tatsız tuzsuz bir şeydi bu, dilini ıslattığına değmedi. Ekşi bir ot buldu, hepsini yedi; ama bu pek fazla değildi. Ayrık otu cinsinden bir ottu bu, bir iki santim karın altında saklanması kolaydı.

O gece ne ateşi vardı, ne sıcak suyu; battaniyesinin altına girdi, o bölük pörçük açlık uykusunu uyumaya başladı. Kar, soğuk bir yağmura çevirmişti: Yüzüne çarpan iri damlalarla ikide bir uyanıyordu. Gün doğdu. Güneşsiz bulutlu bir gündü gene. Yağmur dinmişti. Açlığın etkisi de kaybolmuştu. Açlığa alışmıştı midesi, duyarlığını yitirmişti. Midesinde bir ağrı vardı ama, bu onu o kadar rahatsız etmiyordu. Artık daha mantıklıydı ve bir kez daha küçük çubuklar ülkesi ile Dease Nehri kıyısındaki oyukla ilgilenmeye başlamıştı.

Bir battaniye parçasını yırtarak kanayan ayaklarına bağladı, sardı. Burkulmuş bileğini de sımsıkı bağladı ve günlük yolculuğuna hazırlandı. Sıra yükünü bağlamaya geldiğinde, meşin heybe üzerinde çok düşündü ama sonunda onu da yanına aldı.

Kar yağmur altında erimiş, yalnız tepelerin üstü beyaz kalmıştı. Güneş çıkınca pusulası ile yönünü saptadıysa da, artık kaybolduğunu biliyordu. Belki de, önceki günlerde kafasını dağıtmış, fazla sola kaymıştı. Şimdiyse bunu kapatmak için sağa doğru yürümeye başladı.

Açlık sancıları şimdi öyle ağır değildi ama gücü azalmıştı. Böğürtlenlere ve sazlara her saldırışından sonra durup dinlenmek zorunda kalıyordu. Ağzının içi zehir gibiydi. Dili büyümüş, tüylerle kaplıymış gibi kupkuruydu. Yüreği ona çok rahatsızlık veriyordu. Birkaç adım gidince güm güm atıyor, sonra başlayan bir sancıyla vuruşlar hızlanıyor, boğu-

lacakmış gibi oluyordu. Böyle zamanlarda başı dönüyor, bayılacak hale geliyordu.

Öğle vakti büyük bir su birikintisinde iki tane sazan balığı buldu. Suyu boşaltmak olanaksızdı, ama şimdi daha sakindi ve tenekesiyle yakalamayı başardı balıkları. Serçe parmağından büyük değildi balıklar, ama o da özellikle aç değildi. Midesindeki ağrı giderek azalıyor, hafifliyordu. Midesi uykuya dalıyordu sanki. Balıkları çiğ çiğ yedi, güçlükle çiğniyordu lokmasını, yalnız yemiş olmak için yiyordu. Yemeğe hiç isteği yoktu ama yaşamak için yemesi gerektiğini biliyordu.

Akşam üzeri üç balık daha yakaladı. İkisini yedi, birini de kahvaltıya sakladı. Güneş yosunları kuruttuğu için, su kaynatarak ısınabildi. O gün on mil kadar yol almıştı; ertesi gün, yürek çarpıntılarından dura gide beş mil ilerleyebilmişti yalnız. Midesi en ufak bir rahatsızlık vermiyordu. Uyuşmuştu mide. Bambaşka bir yöreydi üstelik ve geyikler daha önce gördüklerinden fazlaydı. Kurtlar da vardı. Issızlıkta, ulumaları duyuluyordu. Bir keresinde, üç kurtun önü sıra koştuğunu görmüştü.

Bir gece daha geçti; sabahleyin daha bir aklı başındaydı, geyik derisi heybesinin meşin bağlarını çözdü. Heybenin açılan ağzından altın tozları ve külçeleri sel halinde döküldü. Altınları göz kararı ikiye ayırdı, bir yarısını battaniye parçalarına sarıp taşların arasına gizledi, öteki yarısını heybeye koydu gene. Son battaniyesini de parçalayarak ayaklarına sardı. Tüfeğini elden bırakmıyordu; çünkü Dease Nehri kıyısındaki oyukta mermi vardı.

Sisli bir gündü ve bugün açlığı kendini belli etmeye başladı gene. Çok bitkindi, ara sıra midesi bulanıyor, gözleri kararıyordu. Sendelemek ve düşmek olağandı artık ve bir keresinde bir kuş yuvası üzerine kapaklandı. Yuvada dört tane yeni doğmuş - bir

günlük - birer lokmadan fazla olmayan küçük hayat zerrecikleri vardı. Onları bir aç kurt gibi canlı canlı ağzına atıp dişleri arasında yumurta kabukları kırar gibi yedi. Ana kuş haykırarak çevresinde döneniyordu. Adam kuşu yakalamak için tüfeğini sopa gibi kullanmaya çalıştı ama hayvan kaçtı. Taş atmaya başladı, nasılsa taşlardan biri kuşun kanadına çarptı. Hayvan koşarak, zıplayarak arkasından kırık kanadını sürükleye sürükleye kaçarken, adam onu kovalıyordu.

Küçük yavrular iştahını arttırmaktan başka bir şeye yaramamışlardı. Ağrılı ayak bileği üzerinde atlayıp zıplayarak koşmaya çalışıyor, taşlar atıyor ve kısık sesle bağırıyordu adam; kimi vakit sessizce koşuyor, düştüğünde sabırla ve kaderine boyun eğmiş bir tavırla kalkıyor, ya da başı döndüğü, gözleri kararmaya başladığı vakit, gözlerini ovuşturuyordu.

Kovalama onu vadinin aşağısındaki bataklığa sürükledi. Burada, ıslak yosunlar üzerinde ayak izleri gördü. Kendi ayak izleri değildi bunlar, belliydi. Bill'inkiler olmalıydılar, ama durup inceleyemezdi şimdi, çünkü ana kuş kaçıyordu. Önce onu yakalayacak, sonra dönüp ayak izlerinin nereye gittiğine bakacaktı.

Ana kuşta kaçacak hal kalmamıştı; ama kendi de kımıldayamayacak kadar yorulmuştu. Kuş, soluk soluğa uzandı olduğu yere. Adam da soluk soluğa kuştan üç metre kadar uzakta, emekleyecek gücü bile kalmamış halde, yan yatıyordu. Adam toparlandıkça, kuş da kendine geldi biraz biraz, adamın aç eli ona uzandıkça zıplıyor, kaçıyordu, kovalama gene başladı. Gece çöktü ve kuş kaçtı kurtuldu. Adam bitikti. Sırtında yüküyle yüzüstü düştü, yanağı parçalandı. Bir süre kaldı öyle yerde, sonra yan dönebildi, saatini kurdu ve sabaha kadar kımıldamadı.

Sisli bir gün daha. Son battaniyenin yarısını da

ayaklarını sarmaya kullandı. Bill'in ayak izlerini bulamamıştı. Umurunda değildi bu. Arkasında onu iten bir güç vardı. Açlık. Ve yürüyordu boyuna - ama, acaba Bill... Bill de kaybolmuş muydu? Bir tek bunu merak ediyordu. Öğleye doğru yükünün ağırlığı çekilmez oldu. Altınları gene böldü. Bu kez taşların arasına saklamak yerine, yere serpti altının yarısını. Öğleden sonra gerisini de fırlattı attı; şimdi sırtında yarım battaniye, bir teneke maşrapa ve bir tüfek kalmıştı.

Aklına bir şey takılmıştı şimdi. Tüfekte son bir kurşun kaldığını iyi hatırlıyordu. Evet, evet, namlu ağzına sürülü olmalıydı. Öte yandan tüfeğin boş olduğunu da biliyordu. Ama hayır, bir kurşunu kalmıştı. Saatlerce tüfeğin boş olduğuna inandırmaya çalıştı kendini, sonunda tüfeği açtı, kurşun olmadığını gördü. Sanki gerçekten kurşun bulacağına inanmış gibi şaşırdı ve üzüldü bu işe.

Biri önüne çıkıyor, tüfeğin dolu olduğunu söylüyordu ona gene. Bu arada yarım saatlik yol almıştı. Hayalle gene savaştı, ama kovmayı başaramadı. Sonunda rahatlamak için tüfeği açarak haklı olduğunu gösterdi kendine. Aklının başka yerlerde dolaştığı da oluyordu. O gene robot gibi yürümeye devam ederken garip düşünceler zihnini kurtlar gibi kemiriyor, ama gerçek dışı olan bu düşler kısa sürüyordu, çünkü açlık sancıları onu ikide bir gerçekle karşı karşıya getiriyordu.

Bir kez, böyle bir düşten öyle bir uyanış uyandı ki, az kalsın bayılacaktı. İleri beri sallandı bir durduğu yerde, sarhoş bir adam gibi düşmemek için kendini zor tutuyordu: Önünde bir at duruyordu. Hem de at! Gözlerine inanamadı. Gözlerinin önüne kalın bir sis tabakası geriliydi, orada burada yıldızlar uçuyordu. Doğru dürüst görebilmek için gözlerini ovuşturdu ve ne görsün! Karşısında duran bir at değil, düpedüz bir

boz ayıydı. Hayvan onu düşmanca bir ilgiyle seyrediyordu.

Adam ne yaptığını bilmez bir halde tüfeğini omuzuna yaklaştırmıştı. İndirdi, kalçasındaki boncuklu kınından av bıçağını çıkardı. İşte et ve hayattı önünde duran. Parmağını bıçağın ağzında gezdirdi. Keskindi. Ucu sivriydi. Kendini ayının üstüne fırlatacak ve hayvanı öldürecekti. Ama yüreği güm güm atmaya başlamıştı gene. Gümbürdeme giderek hızlandı, alnı çelik bir cendere ile sıkıştırılıyordu sanki. Beyni uyuşmaya, başı dönmeye başladı.

Şimdi sinmişti ister istemez. Korkuyordu bile. Bu zayıf halinde ya hayvan ona saldırsaydı? Tüm gücünü topladı, dimdik durmaya çalışarak bıçağı sıkıca kavradı, ayının gözlerine dikti gözlerini. Ayı iki adım yaklaştı, adamı yoklar gibi hırladı birkaç kez. Adam kaçsaydı, kovalayacaktı; ama adam kımıldamıyordu. Korku canlandırmıştı adamı şimdi. O da, hırlıyor, hayata bağlı olan ve hayatın en derin kökenlerinde yatan korkuyu ürkünç bir sesle haykırıyordu.

Ayı, kendisinden korkmak bir yana, onu korkuturcasına homurdanan bu yaratık karşısında şaşkın, kenara çekildi. Adam gene kımıldamadı. Tehlike geçinceye kadar bir heykel gibi dikildi ve sonra titreyerek ıslak yosunların arasına yığıldı.

Kendini toparladı, bu kez değişik bir korkuyla yürümeye başladı. Yiyecek bulamadığından çaresizlik içinde öleceğinden değil, açlık, içindeki son dayanma gücünü silip süpürmeden önce, vahşi bir biçimde öldürmekten korkuyordu. Kurtlar da vardı. Boşluk ve ıssızlık, kurtların ulumalarını bir getiriyor, bir götürüyor, ve bir ürkü perdesi dokuyorlardı adamın gözleri önünde. Elleriyle tutabilirdi sanki bu perdeyi. Kollarını ileri doğru uzattı, rüzgârın salladığı bir ça-

dırın içindeydi, gürültüyle dalgalanan duvarları itiyordu sanki.

Ara sıra yürümekte olduğu keçiyolu üzerinde iki, üç kurt birlikte geçiyordu. Ama ona sataştıkları yoktu. İnsana saldıracak sayıda değildi kurt kümeleri. Ayrıca, kurtlar geyik arıyorlardı, karşı koymayacak, kolay avdı geyikler, bu dimdik yürüyen garip yaratık ise, onları tırmalar, belki de ısırırdı.

Akşama doğru kurtların av artıkları olduğu belli, oraya buraya serpili kemiklere rasladı. Bu kalıntılar yarım saat önce bağıran, koşan dipdiri bir geyik yavrusuydu. Hücreleri daha ölmemiş kemikleri, pembe, iyi sıyrılmış pırıl pırıl kemikleri inceledi. Kim bilir, belki de gün sona ermeden kendisi de böyle olacaktı. Demek hayat buydu? Boş ve geçici bir şey... Acı yalnız yaşamda vardı. Ölüm ızdırap verici değildi. Uyumaktı ölmek. Bir ara verme, dinlenme demekti. Ölüm. Öyleyse neden ölmeye razı değildi?.

Bunun üzerine uzun düşünmedi. Otların arasına yatıp ağzındaki kemiğin pembe renkli hayat zerreciklerini emmeye başladı. Nerdeyse bir anı kadar zayıf ve uçucu tatlı et lezzeti onu çıldırtıyordu. Dişlerini kemiğe geçirdi ve ezdi kemiği. Kimi dişleri kırılıyordu, kimi kemik. Sonra kemikleri taşla ezdi, toz haline getirerek yuttu. Arada aceleyle parmaklarını da ezdi, bir fırsat bulup düşündü de, kemikleri toz eden taşların parmaklarını ezmesine nasıl dayandığına, nasıl acı duymadığına şaştı.

Yağmurlu karlı günler geldi çattı. Artık ne vakit yürüdüğünün, ne vakit durup dinlendiğinin bilincinde değildi. Düştüğü vakitler dinleniyor, içinde yavaş yavaş ölmekte olan hayat çırpındığı vakit emekliyor, sürükleniyordu. Kendisi, bir insan olarak çabalamıyordu artık. Onu ileri sürükleyen o içindeki ölüme razı olmayan hayattı. Istırap çekmiyordu. Sinirleri kör-

leşmiş algılanmaz olmuştu, aklı korkunç hayaller, tatlı rüyalarla doluydu.

Toplayıp yanına aldığı geyik yavrusu kemiklerinin son kalıntılarını kemiriyor, çiğniyordu. Artık tepelerden yollardan geçmiyor, nereye bastığını bilmez halde, geniş bir vadiden akan bir nehri izliyordu. Ne vadiyi gördüğü vardı ne de nehri. Çevresinde gerçekten var olan şeyleri değil de, gözünün önüne gelen birtakım görüntüleri görüyordu. Ruh ve gövde yanyana yürüyor ya da emekliyordu, birbirlerinden ayrıldılar, onları bağlayan pamuk ipliği öylesine incelmişti...

Kendine geldiğinde kayaların üstünde sırtüstü yatıyordu. Güneş sıcak ve parlaktı. Uzaklardan geyik sesleri geliyordu. Rüzgâr, yağmur ve kara ilişkin kırıntılar vardı hayalinde, ama fırtınada iki gün mü, iki hafta mı kaldığını kestiremiyordu.

Bir süre kımıldamadan yattı öyle. Güneş ışınları üzerine yağıyor, bitkin vücudunu ısıtıyordu. Güzel bir gün diye düşündü. Belki de uğraşsa çıkarabilirdi nerede olduğunu. Acı veren bir çabayla yan döndü. Aşağısında geniş bir nehir ağır ağır akıyordu. Bunu daha önce görmediğine şaştı. Gözleriyle yavaşça izledi nehri. Şimdiye dek rasladığı tepelerin hepsinden daha çıplak ve daha alçak tepeler arasında geniş kıvrımlarla akıyordu nehir. Yavaş yavaş, ve özellikle heyecanlanmadan ya da herhangi bir şeye bakıyormuş gibi bu nehrin yatağını ufka kadar izledi gözleriyle; pırıl pırıl bir denize dökülüyordu. Gene de heyecanlanmamıştı. Ne garip diye düşündü, bir görüntü mü bu, bir şeyin yansıması mı - daha çok bir görüntü olsa gerekti, karmakarışık kafasının oyunuydu bu. Pırıl pırıl denizin ortasında demirlemiş bir gemi görmesinden anladı bunun bir oyun olduğunu. Gözlerini kapadı bir süre, sonra açtı. Garip! Görüntü gene o görüntüydü. Hem garipti, hem garip değil.

Boş tüfeğinde kurşun olmadığını bildiği gibi, çorak toprakların ortasında ne denizlerin, ne de gemilerin olmadığını biliyordu.

Arkasında, yarı öksürme, yarı aksırmaya benzer bir ses duydu. Halsizliği giderek artıyordu, ağır ağır öte yana döndü. Yakınında hiç bir şey göremedi, ama sabırla bekledi. Aksırma ve öksürme tekrar geldi; on metre kadar ilerde iki kaya arasında bir kurt başının boz görüntüsü belirdi. Kurdun sivri kulakları öteki kurtlarda gördüğü gibi dimdik değildi; gözleri çapaklı ve kanlıydı; başı kederli ve güçsüz bir biçimde öne sarkmış görünüyordu. Hayvan güneş ışığı altında durmadan gözlerini kırpıyordu. Hastaya benziyordu. Adam bakarken gene aksırdı ve öksürdü.

Bu gerçek işte, diye düşündü, az önce görüntüler halinde olan dünyanın gerçek yüzünü görmek için öteki yana döndü. Ama deniz uzakta daha parlıyor ve gemi açık bir biçimde görülüyordu. Yoksa bunlar gerçekten var mıydılar? Uzun uzun kapalı tuttu gözlerini, ve düşündü, sonra anladı olanı biteni, Kuzeye yönelmişti, Dease Nehrinin ikiye ayrıldığı o noktadan ters yöne, Coppermine Vadisine doğru gidiyordu. Şu parlayan deniz Kuzey Buz Deniziydi. Şu gemi de, Mackenzie'den doğuya açılmış bir balina gemisiydi. Coronatoin Körfezine demirlemişti. Çok önceden gördüğü Hudson's Bay Şirketi haritası geldi gözü önüne, her şeyi anlıyordu şimdi.

Yerinde doğruldu, hemen yapılması gerekli işleri düşünmeye başladı. Ayaklarındaki battaniyeler parçalanmış, ayakları biçimsiz et yığını halini almışlardı. Son battaniyesi de bitmişti. Tüfeği ve bıçağı kayıptı. Şeridinde sakladığı kibritlerle birlikte şapkayı da bir yerlerde kaybetmişti. Neyse ki, göğsündeki tabakada sakladığı kibrit paketleri kuru ve kullanılır haldeydi. Saatine baktı, on biri gösteriyordu,

ve durmamıştı saat. Demek kurma işini aksatmamıştı.

Sakindi, aklı başındaydı. Son derece bitkin ve güçsüzdü ama ağrı sızı duymuyordu. Aç değildi. Yiyecek düşüncesi artık ağzını sulandırmıyordu, ve ne yapıyorsa mantığıyla yapıyordu. Pantolonunu dizlerine kadar yırtarak ayaklarına sardı. Nasılsa teneke maşrapayı kaybetmemişti. Gemiye doğru yapacağı korkunç yolculuğa başlamadan önce biraz sıcak su içebilecekti.

Hareketleri yavaştı. Felce uğramış gibi sallanıyordu. Kuru yosun toplamaya kalktı, ama çömeldiği yerden doğrulamıyordu. Gene denedi, bir daha çabaladı ayağa kalkmaya, sonra elleri ve dizleri üzerinde emeklemeye boyun eğdi. Bir keresinde hasta kurdun yanına yaklaştı, hayvan kıvrılmaya gücü olmadığı belli, diliyle bacaklarını yalaya yalaya, isteksizce yolundan çekildi adamın. Adam, dilin o bildiği sağlıklı, kırmızı dillerden olmadığını gördü. Sarımtırak kahverengiydi kurdun dili, ve çatlamış bir kuru balgam tabakasıyla kaplıydı sanki.

Bir maşrapa sıcak su içtikten sonra ayakta durabileceğini ve hatta, ölmek üzere bir adam nasıl yürürse öyle yürüyebileceğini gördü. Dakka başı dinlenmek zorunda kalıyordu. Adımları, onu izleyen kurdunkiler gibi zayıf ve kararsızdı; ve o gece, pırıltılı deniz karanlıklara karıştığında, ona dört milden fazla yaklaşmadığını biliyordu.

Bütün gece hasta kurdun öksürdüğünü ve arasıra da geyik yavrularının bağrışmalarını duydu. Her yanı hayat doluydu; hem de sağlıklı, güçlü hayat doluydu, canlıyım, yaşıyorum diye haykırıyordu her şey, ve adam hasta kurdun daha önce ölür umuduyla kendisini izlediğini biliyordu. Sabahleyin, gözlerini açtığında, hayvanın ona aç ve istekli gözlerle baktığını gördü. Hayvan kuyruğunu bacakları arasına al-

mış, kamburu çıkmış sefil bir köpek gibi oturuyordu. Serin sabah rüzgârı tüylerini diken diken etmişti ve adam boğuk bir fısıltıdan öte gidemeyen sesiyle ona bir şeyler söylediğinde keyifli keyifli sırıtıyordu.

Güneş yükseldi, pırıl pırıldı. Adam sabah boyunca gemiye doğru sendeledi, düştü durdu. Hava iyiydi. Yüksek bölgelerde görülen kısa süreli yazlardan biriydi bu. Belki bir hafta sürerdi, belki de yarın ya da öbür gün bitmiş olurdu.

Öğleden sonra, adam ayak izlerine rasladı. Bu yürümeyen, ama sürüklenen bir başka adamın izleriydi. Bunlar Bill'in ayak izleri olmasındı? İlgisiz, öylesine geçirdi bunu aklından adam. Merak etmiyordu. Aslında duygu denen şey kalmamıştı adamda. Acı işlemiyordu ona artık. Mide ve sinirler uykudaydı. Bununla birlikte taşıdığı hayat iteliyordu onu ileri doğru. Bitkindi, ama ölmek istemiyordu. Ve ölmek istemediği içindir ki böğürtlenler, küçücük balıklar yemeye, sıcak suyunu içmeye devam ediyor, ve hasta kurdu gözünden kaybetmemeye bakıyordu.

Öteki adamın izlerinde emeklemeye başladı, az sonra da sonuna geldi izlerin. Islak yosunların kurtların ayak izleriyle karıştığı yerde taze sıyrılmış birkaç kemik, keskin dişlerle delinmiş, kendisininkine benzeyen, geyik derisi bir heybe oraya buraya dağılmıştı. Zayıf parmaklarının çekemeyeceği kadar ağır olan heybeyi kaldırdı. Bill heybesini sonuna kadar taşımıştı. Ha-ha-ha! Son gülen iyi gülerdi. Yaşayacak ve heybeyi parlak denizdeki gemiye götürecekti. Kahkahası karga bağırması gibi boğuk ve korkunçtu. Hasta kurt da uluyarak katıldı ona. Adam ansızın sustu. Eğer bu Bill ise, o kemikler, böylesine pembe, beyaz tertemiz kemikler Bill ise nasıl gülebilirdi?.

Başını öte yana çevirdi. Bill onu yalnız bırakmıştı evet; ama o Bill'in ne altınlarını alacak, ne de

kemiklerini emecekti. Şu anda benim yerimde Bill olsaydı, benim gibi davranmazdı diye düşündü emekleyerek oradan uzaklaşırken.

Bir su birikintisine rasladı. Balık olup olmadığını anlamak için eğildi suya, iğne batırılmış gibi sıçrayarak geri çekti başını birden. Suda yüzünün yansımasını görmüştü. Öylesine korkunçtu ki yüzü, yitik duyarlığı bile, o korktuğu sürece uyanabilmişti. Havuzda üç sazan vardı. Boşaltılacak gibi değildi gölcük. Balıkları yakalamaya uğraştı bir iki, sonra vazgeçti. Bu güçsüz bitkin haliyle suya düşüp boğulmaktan korkuyordu. Ve gene bu yüzden nehrin kenarındaki kütüklerden birine binip akıntının yardımıyla yol almaya yanaşamıyordu.

O gün, gemi arasındaki uzaklığı üç mil azalttı; ertesi gün iki mil daha - çünkü şimdi tıpkı Bill gibi emeklemeye başlamıştı. Beşinci günün sonunda geminin daha yedi mil ötede olduğunu saptadı, ve o, daha günde bir mil gidecek halde değildi. Yazdan kalma günler sürüyordu daha; adam sürükleniyor, bayılıyor, oraya buraya dönüyor, hasta kurt ise ayakları dibinde öksürüyor, aksırıyordu. Dizleri de ayakları gibi patlamıştı. Sırtındaki gömleği dizlerine sarmıştı ama gene de, arkasında yosun ve taşlar üzerinde kırmızı bir iz uzanıyordu. Bir keresinde geriye baktığında, kurdun büyük bir açlıkla kan izlerini yaladığını gördü; kendi sonunun da bu olabileceğini - yani kurdu yemezse elbette - sonunun böyle olacağını düşündü. Bundan sonra, varoluşun şimdiye dek hiç oynanmamış trajedisi başladı: Emekleyen hasta bir adam topallayan hasta bir kurt; ölmek üzere olan gövdelerini ıssızlık boyunca sürükleyen, birbirini avlamayı kollayan iki yaratık.

Kurt, doğru dürüst bir kurt olsaydı adam o kadar aldırmayacaktı, ama bu hemen hemen ölmüş hayvana yem olmak düşüncesi iğrençti. Aklı gene

karışmaya, görüntülerle uğraşmaya başlamıştı. Aklının başında olduğu anlar giderek kısalıyor, seyrekleşiyordu.

Bir baygınlıktan kulakları dibindeki hırlama ile uyandı. Kurt sendeleyerek geri sıçradı; dengesini kaybetti ve düştü. Gülünç bir durumdu, ama adam eğlenceli bulmadı bunu, korkmadı da. Korkmayı bırakalı epey olmuştu. Aklı bir an için başına gelir gibi oldu, uzandı, düşünmeye başladı. Gemi en çok dört mil ötedeydi. Gözlerini ovuşturup önündeki sisi dağıttığı vakit, her şeyi net olarak görüyor, hatta, parlayan durgun suları yararak giden bir teknenin beyaz yelkenini bile seçebiliyordu. Ama o dört mili emekleyerek gidemezdi ki. Bunu biliyordu ve bu bilinç, onu heyecanlandırmıyordu. Yarım mil bile gidemeyeceğini biliyordu. Ama gene de yaşamak istiyordu. Bütün çektiklerinden sonra ölmek akla sığmazdı. Kader ondan verebileceğinden çok şey istiyordu. Öldü ölecekti adam. Bu belki de çıldırmanın ta kendisiydi ama, ölümün pençesinde ölüme karşı koyuyor, inat ediyordu.

Gözlerini kapatarak tetikte beklemeye başladı Vücudunun her yanında yükselen boğucu gevşeme dalgasının üstünde kalmak için kendini zorluyordu. Yükselen ve yavaş yavaş bilincini boğan bu öldürücü gevşeme, tıpkı deniz gibiydi. Adam kimi vakit denizin dalgalarıyla su yüzüne çıkıyor, karanlığın içinde kararsız kulaçlarla yüzüyor, sonra ruhunun o garip haliyle başka bir irade parçası buluyor ve daha güçlü atıyordu kulaçları.

Sırtüstü kımıldamadan yatarken hasta kurdun soluğunun gittikçe yaklaştığını işitiyordu. Yaklaşıyor, yaklaşıyor, sonsuz bir zaman içinde yaklaşıyordu, ama adam kımıldamıyordu. Kulağının dibine gelmişti. Sert kuru deri, yanağına zımpara kâğıdı gibi sürtünüyordu. Ansızın ellerini uzattı - ya da uzatmak iste-

di, pençe gibi bükülü parmakları boş havayı kavradılar. Hızlı ve kesin davranmak için güç gerekliydi, adamda ise bu güç yoktu.

Kurdun sabrı korkunçtu. Adamın sabrı da bundan aşağı kalmıyordu. Yarım gün, kımıldamadan, bilinçsizce savaşıp, onu yiyecek olan, ve kendisinin yemek istediği şeyi bekleyerek yattı. Kimi vakit, o gevşeklik denizinin içine dalıyor, uzun rüyalar görüyordu; ama bu arada bir uyuyor, bir uyanıyor, hep hırlayan soluğu ve katı dilin okşamasını bekliyordu.

Soluğu işitmedi, bir düşten ağır ağır uyandı; elinin üzerinde bir dil dolaşıyordu. Bekledi. Dişler hafiften bastırdı, zorladı; kurt onca zamandır beklediği yiyeceğe dişlerini bastırmak için var gücünü kullanıyordu. Ama adam da epeydir bekliyordu; meşinleşmiş eli hayvanın çenesi üzerinde kapandı. Kurt zayıf zayıf karşı komaya çalıştı, adamın bir eli güçsüzce çeneyi tutarken, öteki eli de kavramaya hazırlanıyordu. Beş dakika sonra adamın vücudunun tüm ağırlığı kurdun üzerindeydi. Ellerde hayvanı boğacak güç yoktu. Ama yüzü hayvanın boğazına yapışmış, ağzı kıl dolmuştu. Yarım saat sonra adam boğazından midesine inen sıcak bir sıvı duydu. Hoş değil mi. Midesine erimiş kurşun akıtılıyordu sanki. Bu işi yapan da yalnız iradesiydi adamın. Sonra sırt üstü döndü ve uyudu.

★

Bedford balina gemisinde, birkaç bilim adamı vardı. Güverteden bakarlarken, kıyıda suya doğru ilerleyen garip bir yaratık görmüşlerdi. Ne olduğunu anlayamadılar uzaktan. Bilim adamları da olduklarından, kayığa atlayıp kıyıya gittiler. Gördükleri canlı, ama insan denilemeyecek bir yaratıktı. Kördü, bilinçsizdi. Dev bir solucan gibi toprakta kıvranıyor-

du. Çabaları genellikle sonuç vermiyor, ama o inatla devam ediyor ve kıvrılarak, sürünerek saatte belki on metre kadar hızla ilerliyordu.

Üç hafta sonra adam Bedford balina gemisinde bir yatakta, gözlerinden yaşlar akarak kim olduğunu, başından neler geçtiğini anlatıyordu. Bu arada kopuk cümlelerle annesinden, güneşli Kalifornia'dan portakal ağaçları ve çiçekler arasında bir evden söz ediyordu.

Bundan sonra bilginlerle ve kaptanla bir masada oturup yemek yemesi için çok vakit geçmedi. Onca bol yemeği görünce gözlerini dikiyor, başkalarının ağzına giren lokmaları kuşku ile seyrediyordu. Her lokmanın kayboluşu, gözlerine derin bir üzüntü getiriyordu. Aklı yerindeydi ama, yemek vakti o insanlardan nefret ediyordu. Denizin ortasında yiyecek bitecek diye ödü kopuyordu, bunu düşünerek dehşete kapılıyordu. Aşçıya, kamarota, kaptana durmadan erzak durumunu soruyordu. Ona sayısız kez yiyeceğin bol olduğunu korkmamasını söylediler; ama inanmıyordu onlara, kendi gözleriyle görmek için gizli gizli kilere gidip bakıyordu.

Adamın giderek şişmanladığını farkettiler. Her gün az daha irileşiyordu. Bilim adamları başlarını sallayarak kuramlar ileri sürdüler. Adamın yemeklerini azalttılar. Ama, o, gene de şişmanlıyor, gömleğinin düğmeleri gerilip duruyordu.

Tayfalar için için gülüyorlardı. Onlar biliyorlardı. Bilginler de adamı yakından izleyince öğrendiler şişmanlamasının nedenini. Kahvaltıdan sonra ön güverteye gittiğini ve dilenci gibi elini uzatarak bir tayfanın yolunu kestiğini gördüler. Tayfa güldü ve ona bir parça ekmek verdi. Adam bunu açgözlülükle kaparak, cimrinin altınlarına baktığı bakışla baktı, ve gömleğinin aralığından koynuna attı. Öteki gülümseyen tayfaların sadakaları da bu türdendi.

Bilginler adamı yalnız bıraktılar. Ama bir gün gizlice yatağını incelediler. Yastık, şilte hep ekmekle doluydu. Ama gene de adamın aklı başındaydı. Gelmesi mümkün başka bir açlığa karşı tedbir alıyordu, hepsi bu. Bunu da yenecek dedi bilginler; ve Bedford'un demiri San Fransisco Körfezine inmeden yendi de.

TARİHTEN BİR YAPRAK

Bu hikâyede adı geçen Roger Vanderwater adlı kapitalist, Güneydeki dokuma fabrikalarını yıllardır elinde tutan Vanderwater ailesinin dokuzuncu kuşaktan bir ferdidir. Son yıllarda yıldızı iyiden iyiye parlayan bu Roger Vanderwater, aşağıda okuyacağınız türden hikâyelerin ağızlara alınamadığı, kitaplara yazılamadığı bir dönemde yaşamıştır. O vakitler işçi sınıfı öylesine cahildi ki, okuma yazma bile bilmezdi. O devir, kahyaların insanları sığır sürüsü gibi güttüğü devirdi, ve baştakiler işçi sınıfının okuma yazma öğrenmesini istemiyorlardı. O devrin yasaları incelediğinde, görülür ki, işçi sınıfından birine değil okuma yazmayı, alfabeyi öğrettiği görülen kimseler, kurulu düzeni yıkmaya kalkışma suçuyla cezalandırılmaktaydı. Yönetici sınıfın başta kalabilmesi için gerekliydi bu yasa.

Öte yandan, bu insanların okuma yazma öğrenmek eğilimlerini kırmak, onları bu bakımdan doyurmak için, oligarşi, profesyonel hikâye anlatıcıları yetiştirmişti. Bu kişiler, yönetici sınıftan aylık alıyor ve

uygun hikâye ve masallar anlatmak yoluyla, işçilerin boş vakitlerini değerlendiriyor, ve de onların kafalarını, yönetenlerin çıkarlarına uygun biçimde yoğuruyor, yönlendiriyordu.

Ne var ki, özgürlük ruhu hiç bir vakit sönmedi ve ajitatörler, hikâye anlatıcısı maskesi altında, köle sınıfına ayaklanmaları gerektiğini ve de bunun yolunu yöntemini anlatmaya başladılar.

İşte bu hikâye, içlerinde özgürlük ve bağımsızlık ateşi tutuşan bir devrimcinin, beş yıl hapis yatmasına sebep olan gerçek bir olayı anlatmaktadır.

Dinleyin, kardeşlerim; şimdi size, bir kolun hikâyesini anlatacağım. Bu kol, Tom Dixon'un koludur ve Tom Dixon, o cehennem zebanisi Roger Vanderwater'in fabrikasında birinci sınıf bir dokuma ustasıdır. İşçiler, bu fabrikaya «Cehennemin Dibi» adını vermişlerdir ve de kanımca son derece haklıdırlar. Cehennemin Dibi, Vanderwater'in yazlık köşkünün bulunduğu sayfiyeden hayli uzakta, şehrin öte ucundaki Kingsbury'de kurulmuştur. Bu Kingsbury'nin nerde olduğunu bilmiyorsunuz, öyle mi? Daha bilmediğiniz nice çok şey var, kardeşlerim... Ve bu, ne acıklı bir durum yaratıyor, bilseniz... Pek çok şeyi bilmiyorsunuz, çünkü, her şeyden önce, köle olduğunuzu bilmiyorsunuz. Hikâyemi anlatıp bitireyim, sonra sizlere yazılı ve basılı sözleri okumayı öğretmeye başlayacağım. Sahiplerimizin birçok kitabı var, okuyor, yazıyorlar ve işte bu yüzdendir ki bizim iplerimizi elerinde tutuyor, saraylarda oturuyor ve çalışmıyorlar. İşçiler okuma yazma öğrendiğinde, hem hepsi de okuyup yazabildiğinde, güçlenecekler, ve bu güçleriyle zincirlerini kıracaklar. İşte o vakit ne sahip olacak, ne de köle.

Kardeşlerim, Kingsbury, Alabama Eyaletindedir. Vanderwater ailesi, tam üç yüzyıldır, Kingsbury'yi, onun fabrikalarını ve kölelerini ellerinde tutmaktadır-

lar. Başka yerlerde, başka eyaletlerde de var bunların fabrikaları, Vanderwater sülalesini bilirsiniz, kim bilmez ki? Ama şimdi hiç bilmediğiniz bir yanlarını anlatacağım size. İlk Vanderwater bir köleydi, sen, ben gibi bir köle. Babası Alexander Burrell'in altın madeninde makinistti, anası da o ailenin çamaşırcısı. İnanılmaz mı diyorsunuz? Oysa gerçeği söylüyorum, kerdeşlerim. Tarih kitaplarında yazıyor bunlar. Tam tamına böyle yazıyor. Ne var ki, bu kitaplar, sahiplerimizin kitapları ve siz onları okuyamazsınız, çünkü, sahiplerimiz okuma öğrenmenize izin vermiyorlar. Kitaplar, böyle olaylarla dolu olunca, okumanıza engel olmaları doğal, değil mi? Onlar bilgili ve de akıllı. Öyle kitaplar okuyacak olsanız, okuduklarınızı yapmaya kalkarsanız, bu da sahipler açısından tehlikeli bir durum yaratır, değil mi? Ama ben, biliyorum, çünkü ben okuyabilirim; ve size, sahiplerimizin tarih kitaplarında kendi gözlerimle okuduklarımı anlatıyorum.

İlk Vanderwater'in adı, Vanderwater değildi: Vang ,eBill Vange adını taşıyordu. Makinist Yergis Vange'nin, çamaşırcı Laura Carnly'den olma oğlu. Genç Bill Vange, güçlüydü. Kölelerle birlikte kalıp, onları özgürlüğe götürebilirdi; ama ne yaptı Bill Vange? Sahiplerine hizmet etti, ve bu hizmetinin karşılığını fazlasıyla aldı. Daha küçük yaştan başladı sahipleri hesabına çalışmaya. Birlikte yaşadığı, aynı barakada uyuduğu köleleri ispiyonluyordu. Kendi öz babasını fitnelediği bile bilinmektedir. Bu bir gerçek, kardeşlerim. Kendi gözlerimle okudum kitaplarda. Köleler arasına yakışmayacak kadar iyi bir kulmuş bu Bill. Alexander bunu daha çocukken çekip almış, ve ona okuma yazma öğretmiş. Daha birçok şeyler öğrenmiş Bill, ve hükümetin gizli polis örgütüne sokulmuş. Elbet artık köle giysileri giymiyormuş. Ama kölelerin arasına karışıp, onların

sırlarını, direnme planlarını öğrenip sahibine rapor edebilmek için yararlanıyormuş köle giysilerinden. İşte büyük kahraman ve büyük yoldaş Ralph Jacobs'ı yakalatarak elektrik sandalyesine gönderen on sekiz yaşındaki delikanlı bu Bill Vange'dir. Eceli ilk Vanderwater'in elinden olan Ralph Jacobs'ın adını duymayan yoktur, sanırım. İşte bu ilk Vanderwater, Bill Vange idi, kardeşlerim. Biliyorum. Kitaplarda okudum çünkü. Böyle bir yığın ilginç olay anlatılıyor kitaplarda.

Ralph Jacobs'ı böyle alçakça ölüme gönderdikten sonra, Bill Vange'a birbiri ardından adlar takıldı. İlkin, «Sinsi Vange» adıyla anıldı. Gizli örgütte cömertçe ödüllendirildi, büyük paralar aldı, ama ne de olsa, yönetici sınıfın bir üyesi değildi. Adamlar, onun o sınıftan olmasını istiyorlardı; gel gör ki, sahipler sınıfının kadınları, Sinsi Vange'ın onlardan biri olmasını istemediler. Sinsi Vange, sahiplere iyi hizmet ediyordu. Kendisi de bir köleydi vaktiyle, ve köleliğin girdisini çıktısını bilirdi. Kölelerin onu atlatması çok güçtü. O vakitler, köleler şimdikinden daha yürekliydiler, ve hep özgürlüklerine kavuşma çabası içindeydiler. Sinsi Vange, mantar gibi bitiyordu her yerde; kölelerin bütün tasarılarını öğreniyor, onların mücadelesini baltaladığı gibi, liderlerinide elektrik sandalyesine gönderiyordu.

Daha sonra, Büyük Ayaklanmanın olduğu yıl değişti Sinsi Vange'ın adı. Rocky Mountains'ın o bölgesinde, on yedi milyon köle, ayaklanmış, sahiplerini devirmek üzere harekete geçmişlerdi. Kim bilir, belki de Sinsi Vange olmasaydı, başaracaklardı da! Ancak, Sinsi Vange ne yazık ki hayattaydı ve sahipler, ona tam yetki vererek durumu kontrol etmesini emretiler. Sekiz ay süren mücadele boyunca, tam üç yüz elli bin köle öldürüldü. Vange, Bill Vange, yani Sinsi Vange öldürdü onları ve Büyük Ayak-

lanmayı kırdı. Büyük ödüller aldı bu başarısına karşılık ve elleri, kölelerin kanından öylesine kıpkırmızıydı ki, o günden sonra ona «Kanlı Vange» adını taktılar. Görüyorsunuz, kardeşlerim, kitaplarda, okumasını bilen için ne ilginç olaylar yazıyor. Ve inanın daha bir yığın, hem de daha ilginç şeylerle dolu kitaplar. Benimle birlikte çalışmayı kabul ederseniz, bir yıla kalmaz, yok, altı aya kalmaz bu kitapları kendi kendinize okursunuz.

Kanlı Vange, hayli yaş yaşadı, ve hep sahiplerin meclisinde oturdu, ama kendisi hiç bir vakit sahip ünvanını almadı, sahip olamadı. Unutmayın ki bir köle barakasında açmıştı gözlerini dünyaya. İyi bir hayat yaşadı ama!... Bir düzine kadar evi vardı. Kendisi, sahip değildi, evet ama binlerce kölesi vardı. Bir yüzer saraydan ayıramayacağınız güzellikte büyük bir yatı vardı; kahve tarlalarında on binlerce kölenin çalıştığı koca bir odası vardı denizin ortasında. Ama ihtiyarlığında, terkedilmiş, zavallı bir adamdı. Çünkü kardeşleri, yani, köleler, ondan nefret ediyorlar, ve hizmetini gördüğü sahipler, ona yukardan bakıyor bir kardeş bağrı açmıyorlardı Kanlı Vange'a. Çünkü bir köle olarak doğmuştu o. Çok varsıl bir adam olarak, ama korkunç bir acı içinde öldü. Yaptıklarına pişman, adındaki kırmızı lekeden utanık, vicdanı, kıvrım kıvrım kıvrandı ölürken.

Ama çocukları için durum başkaydı. Onlar, bir köle barakasında açmamışlardı gözlerini dünyaya. Ve devrin oligarşisinin hatırı sayılır başkanının özel ilgisiyle, yönetici sınıfa yükseltildiler. İşte o vakit, Vange, Vanderwater oldu, ve Kanlı Vange'ın oğlu Jason Vange, Vanderwater hattının kurucusu Jason Vanderwater oldu. Ama bu, tam üç yüz yıl önceydi, ve bugünün Vanderwater'ları, nerden çıktıklarını unutup, kendi hamurlarının, senin benim hamurum-

dan daha başka olduğunu hayal ediyorlar. Niçin bir köle, başka bir kölenin sahibi olup çıksın, sorarım size? Ve niçin bir köle dölü bir yığın kölenin sahibi olsun? Bu soruların cevabını hendiniz bulun derim. ama Vanderwater'ların başlangıçta köle olduğunu hiç aklınızdan çıkarmayın.

Şimdi, kardeşlerim, hikâyemin başına dönüyorum, ve size Tom Dixon'un kolunun serüvenini anlatmaya başlıyorum. Roger Vanderwater'in Kingsbury'deki fabrikasına «Cehennemin Dibi» deniliyordu ve burası, gerçekten bir cehenemdi, ama orada çalışanlar, görüleceği üzere, erkek adamlardı. Kadınlar da çalışıyordu bu cehennemde, çocuklar, küçük çocuklar da. Ve bu işçilerin hepsi kanunun kendilerine tanıdığı, bilinen kölelik haklarından yararlanıyorlardı, ve gene bu yasalarla, Cehennemin Dibi kahyalarından Joseph Clancy ve Adolph Munster, kölelerin birçok hakkını ellerinden alıyordu.

Hlkâye uzun. Ama hepsini anlatmayacağım size. Yalnız kola ilişkin bölümünü dinleyeceksiniz şimdi. Yasalara göre, kölelere, hayatlarını sürdürmeye ve yeni köleler yetiştirmeye yetecek kadar aylık verilir ya, işte bu aylıktan bir bölümü kesilip bir vakfa yatırılırmış. Bu vakıf, kazalarda çalışmaz hale gelen, ya da hasta düşen işçi yoldaşlara yardım amacıyla kurulmuş bir vakıfmış. Hepinizin bildiği gibi, bu vakıf, kahyaların denetimi altındadır. Yasalar bunu gerektirmektedir. Dolayısıyla, Cehennemin Dibi'nde de bu vakfı az önce adlarını lanetle andığım iki kahya denetlemekteymiş.

Efendim, bu Clancy ve Munster bu paraarı kendi ceplerine indirmekteymiş. İşçilerin, kendi kardeşlerinin başına bir kaza geldiğinde, yasada yazılı olduğü üzere, vakıftan belli bir para alacaklar ya, işte bu parayı alamazlarmış. Ödemezmiş kahyalar. Köleler ne yapsın. Yasa onlara bu hakkı tanıyor, ama yasa-

yı tanıyan kim? Yakınan, ağzını açan cezalandırılırmış. Siz de biliyorsunuz ne kılıf uyduruyorlar bu tür cezalar için; doğru işe yanlış deyip kesiyorlar aylıktan; şirket kantininde fiyatları yükseltiyorlar hemen; insanın karısına, çocuğuna iğrenç hareketler yapıyorlar; bozuk makinaların başına koyuyorlar insanı... İstediğin gibi çalışırsan vay haline, acından ölürsün kısacası.

Bir keresinde Cehennemin Dibi köleleri, Vanderwater'a çıkıp şikâyet etmişler. O yıl, Kingsbury'de kalmış birkaç ay patron. Kölelerden biri yazı yazmasını biliyormuş; anesi okuma yazma bilirmiş de, gizli gizli öğretmiş oğluna. Neyse, bu köle, tüm işçilerin şikâyetlerini bir kâğıda yazmış, kimliğini, ve hem de okuma yazma bildiğini gizlemek üzere herkes gibi çarpı işaretini koymuş yazının altına. Herkes imzalamış bu kâğıdı anlayacağınız. Kâğıdı bir güzel zarfa koyup, Roger Vanderwater'a postalamışlar. Roger Vanderwater, zarfı iki kâhyaya havale etmekten başka bir şey yapmamış. Clancy ve Munster küplere binmiş, ve köle sürüsünde bulunan tüm nöbetçileri salıvermişler. Nöbetçiler kazma kürek saplarını alarak silahlanmışlar. Söylendiğine göre, ertesi gün işçilerin ancak yarısı çalışacak durumdaymış Cehennemin Dibinde. Dayak yemekten canları çıkmış hepsinin. O yazı yazmasını bilen köle öyle bir dayak yemiş ki, ancak üç ay yaşayabilmiş. Ama ölmeden önce, olanları sizler de öğrenesiniz diye oturup yazmış başından geçenleri.

Dört, beş hafta sonra, Tom Dixon adındaki köle, Cehennemin Dibindeki bir makinaya kolunu kaptırmış. Kol kopmuş gitmiş. Arkadaşları, her vakitki gibi, Tom'a vakıftan para bağlanmasını istemişler, ve Clancy ile Munster, her vakitki gibi, bu isteği karşılamayı kabul etmemiş. Yazı yazmayı bilen köle, ölüm döşeğinde ikinci bir şikâyetnameyi kaleme al-

mış. Bu kâğıdı, Tom Dixon'un bedeninden kopan kolun eline tutturmuş.

Tam bu sırada, Roger Vanderwater, Kingsbury'nin öte ucundaki sarayında yatak döşek yatmaktaymış, hastaymış anlayacağınız - ama öyle seni beni yatağa düşüren hastalıklardan değilmiş onun hastalığı kardeşlerim; terslik bu ya, yemeği fazla kaçırmış, içkiyi fazla kaçırmış ve azıcık başı ağrıyormuş. Ama bu, onun inim inim inlemesi için yetiyor da artıyormuş. Çünkü kendisine çok iyi baktığı için çok nazlı bir bedeni varmış. Böyle, ömürleri boyunca, pamuklara, yünlere sarılı yaşayan insanlar, son derece nazik olurlar. İnanın kardeşlerim, Tom Dixon'un kolu kökünden koptuğunda ne acı çektiyse, başı ağrıyan Roger Vanderwater da aynı acıyla yatağında kıvranıyor, ya da kıvrandığını sanıyordu.

Bir de, bu Roger Vanderwater, bilimsel tarımdan çok hoşlanan bir adammış ve Kingsbury'nin üç mil dışındaki çiftliğinde, yeni tür bir çilek yetiştirmişmiş. Bu çileği yetiştirmiş olmaktan çok büyük bir gurur duyuyor, olgunlaşan meyvaları kendi eliyle topluyormuş; ne var ki, şimdi hasta yattığından bu zevkinden mahrummuş. Emektar kölelerinden en yaşlısına çilekleri eliyle toplayarak kendisine getirmesini emretmiş. Bütün bunlar, gündüz sarayda çalışıp, geceleri köle kulübesinde yatan aşçıdan öğreniliyor. Neyse aslında, malikânenin başkâhyası toplayıp getirecekmiş çilekleri, ama, o da at peşinde koşarken ayağını kırmış, yatıyormuş. Aşçı öteki kölelere, çileklerin ertesi gün getirileceğini akşamdan haber vermiş. Cehennemin Dibindeki köleler, korkak olmayan erkek adamlar olduklarından, hemen bir toplantı yapmışlar.

Yazı yazmayı bilen, ve de balta sapıyla yediği dayaktan ölüm döşeğine düşen köle, Tom Dixon'un kolunu taşımaya gönüllü çıkmış; bir de demiş ki, na-

sılsa öleceğim, ha bir gün önce, ha bir gün sonra, ne çıkar, demiş. Böylece, nöbetçiler son yoklamalarını yaptıktan sonra beş köle, barakadan kaçmışlar. Kölelerden biri, o yazmasını bilen köleymiş. Ta sabaha kadar, yolun kenarında, ağaçlar arasında beklemişler. Derken, sahibine o değerli çilekleri götürmekte olan emektar köle, arabasıyla tıngır mıngır meydana çıkmış. Bu emektar ihtiyar köle, üstelik romatizmalıymış, ve dayaktan bitkin olan okur yazar köleyle hemen hemen aynı yavaşlıkta yürüyormuş. Yazmasını bilen köle, ötekinin giysilerini giyinmiş, geniş kenarlı şapkayı gözlerine indirmiş, dizginlerin başına geçmiş, yola devam etmiş. Öteki dört köle, emektar ihtiyarı sımsıkı bağlamış, akşama kadar salıvermemişler. Akşam olunca, yani ihtiyarı salıverince de, kuralları çiğneyip bütün gün ortadan kaybolmanın gerektirdiği cezayı çekmek üzere köle barakasına dönmüşler.

Bu arada, Roger Vanderwater, yattığı yerde, çilekleri beklemekte. Öyle bir yatak, öyle bir yatak odası, sen ben gibilerin bir bakışta gözlerini kamaştırır kardeşlerim; yazmasını bilen köle, kendini cennette sanmış odaya girince, öyle söylüyor. Elbet, onun odası cennet gibi olmayacak da kimin odası olacak? On binlerce kölenin emeği ve hayatı gitti o yatak odasının o hale girmesi için. On binlerce işçi, öyle bir yatak odasını meydana getirirken, vahşi hayvanlar gibi ot döşeklerde yattı. Neyse yazmasını bilen köle, gümüş bir tepsi, ya da tabak içinde odaya getiriyor çilekleri. Roger Vanderwater, çileklerini yakından gören ve toplayan emektar kölesiyle konuşup çileklerin nasıl olduğunu, iyi büyüyüp büyümediğini sormak istiyor.

Yazmasını bilen köle, ölmekte olan bedenini o harikûlâde odaya zar zor sürükleyip, Vanderwater'ın önünde diz çöküyor, elinde de çilek tepsisi. Çileklerin

üzeri yeşil yapraklarla kaplı. Adamın oda hizmetçisi de, çilekleri getirenin yanıbaşında, yaprakları kaldırıyor ki Vanderwater eserini görsün. Roger Vanderwater da, dirseğine yaslanmış, merakla bekliyor. Yapraklar meyvanın üzerinden kaldırıldıkta, kıymetli mücevher gibi durup duran harikûlâde çilekler, ve çileklerin arasında, Tom Dixon'un bedeninden kopan ve elbette tertemiz yıkanmış kolu, kırmızı meyvaların yanında sakız gibi beyaz duran kolu, Vanderwater'ın gözlerinin önüne seriliyor. Ve de kaskatı kesilmiş ölü parmaklar arasına sıkıştırılmış durumda, Cehennemin Dibinde çalışan kölenin mektubu...

«Al da oku,» diyor yazmasını bilen köle. Ve sahip, kâğıdı alırken, o ana kadar şaşkınlıktan donup kalmış olan oda hizmetçisi, canlanıp, diz çökük kölenin ağzına bir yumruk indiriyor. Köle zaten öldü ölecek, umursamıyor yumruğu. Hiç sesini çıkarmıyor, yana yıkılmış, öyle yatıyor. Ağzı burnu kan içinde. Hastanın başında bekleyen saray doktoru, koşup nöbetçileri getiriyor ve köleyi tutup ayağa dikiyorlar; ancak, bunu yaparken yumruğu yiyen kölenin eli, Tom Dixon'un kesik koluna çarpıyor ve kol yere düşüyor.

«Diri diri domuzların önüne atılmalı bu!» diye haykırıyor oda hizmetçisi.

«Diri diri domuzlara parçalatacağım seni!»

Ama hiç istifini bozmadan, öyle dirseğine dayalı duran Roger Vanderwater, başının ağrısını unutuyor, odadakilere susmalarını emrederek kâğıdı okumaya koyuluyor. Kimsede çıt yok. Herkes buz gibi donmuş, dikiliyor. Öfkeli oda hizmetçisi, doktor, saray bekçileri, ve ortalarında ağzı burnu kan içinde, elinde Tom Dixon'un kolu olduğu halde yazma bilir köle. Roger Vanderwater, mektubu okuyup bitirince, köleye dönüyor:

«Eğer bu mektupta tek bir yalan yazılıysa, doğduğuna pişman olacaksın.»

«Ömrüm, doğduğuma pişman olmakla geçti zaten,» diye cevap veriyor köle.

Roger Vanderwater, şaşkın bakıyor köleye. Bizimki, şöyle sürdürüyor konuşmasını:

«En büyük felâketi benim başıma indirdin. Şimdi ölüyorum artık. Bir haftaya kalmaz, giderim. Bu yüzden, şimdi öldürsen de farketmez.»

«Elindekini ne yapacaksın?» diye soruyor sahip, kesik kolu göstererek; ve köle cevap veriyor:

«Barakamızın önüne götürüp gömeceğim. Tom Dixon arkadaşımdı benim. Tezgâh başında birlikte çalıştık onunla.»

Az kaldı, kardeşlerim, bitiyor hikâyem. Köle ve kesik kolu, bir arabaya koyup barakasına gönderiyorlar. Bu işe karışan kölelerden hiç biri de cezalandırılmıyor. Tersine, Roger Vanderwater soruşturma yapıyor ve iki kâhyayı, Joseph Clancy ile Adolph Munster'i cezalandırıyor. Ellerindeki avuçlarındaki alınıyor. Her birinin alnını, damga olsun diye dağlıyorlar, sağ elleri kesiliyor ve ölünceye kadar dilenmek üzere ıssız bir yola bırakıyorlar. Bundan sonra, bir süre için iyi işliyor vakıf, haklıya hakkı veriliyor - dikkat edin, bir süre için, dedim, kardeşlerim, yalnız bir süre için; çünkü Roger Vanderwater ölünce, yerine zalim bir adam olan ve de yarı deli oğlu Albert geçiyor.

Kardeşlerim, o kesik kolu sahibin huzuruna çıkaran köle, benim babamdı. Yürekli bir adamdı. Anasının ona gizliden okuma öğrettiği gibi, o da bana öğretti. Kazma kürek saplarıyla atılan dayaktan kısa süre sonra öldüğü için Roger Vanderwater, beni köle barakasından çekti aldı, ve beni, kendine göre adam etmek istedi. Cehennemin Dibinde başkâhya olabilirdim, ama ben, hikâye anlatıcılığını yeğ tuttum. Şehir şehir dolaşıp, kardeşlerime, kölelere ya-

kın olmayı yeğ tuttum. İşte size, gizli gizli, hikâyeler anlatırım ben; bana ihanet etmeyeceğinizi bilirim; çünkü eğer beni ispiyonlarsanız, dilimin kesileceğini ve artık hikâye anlatamayacağımı biliyorsunuz.

Söylemek istediğim şu ki, kardeşlerim, güzel günler gelmekte. Dünyada bütün insanların mutluluk ve bolluk içinde yaşayacağı, sahip diye, köle diye bir ayırımın olmayacağı günler yakın. Ama her şeyden önce, okumayı öğrenmekle hazırlanmalısınız o güzel günleri karşılamaya. Kâğıda dökülen düşüncede güç vardır. İşte, şimdi size okumayı öğreteceğim, başka arkadaşlarım da, ben yoluma gittikten sonra sizlere gelecek, kitaplar getirecek - sahiplerinizin ne olduğunu öğretecek, onlar kadar güçlü olmayı öğretecek kitaplar.

YALANCI NAM-BOK

«Bir bidarka! (*) Evet, evet! Bir bidarka bakın! Küreği beceriksiz beceriksiz sallayan bir adam ve bir bidarka!»

İhtiyar Bask - Wah-Wan, güçsüzlük ve heyecandan tir tir, dizleri üzerinde doğruldu ve gözlerini denize dikti.

«Nam-Bok, oldum olası acemi kürekçidir...» diye söylendi. Kanısını doğrulamak için belleğini yoklar bir hali vardı. Elini gözlerine siper etmiş, gümüş gümüş parlayan sulara bakıyordu. «Nam-Bok oldum olası beceriksizdir. Hiç unutmam, bir gün...»

Kadınlar ve çocuklar birden gülmeye başladılar, seslerinde hafif bir alayın ezik tonu vardı; bunun üzerine ihtiyarın sesi yavaş yavaş kısıldı, sonra dudakları hiç duyulmayan seslerle kıpırdadı.

Koogah, ağarık saçlı başını, oynamakta olduğu kemikten kaldırarak kadının baktığı yöne çevirdi. Akıntı, kayığı bir sağa, bir sola sürüklüyordu arada bir, ama kürektekinin hedefi, bulundukları kıyıydı; bidarka, onlara doğru yaklaşmaktaydı. Kayığın kürek-

(*) Ayı balığı derisi kaplı bir çeşit kayık.

çisi, gücünden çok, kafasını kullanarak, ve akıntı yönünde zig-zaglar çizerek yaklaşmaktaydı; adamın canını dişine taktığı belliydi. Koogah'ın başı, gene önündeki işe çevrildi, ve dizleri arasına sıkıştırdığı deniz aygırı dişini kazımaya, oymaya devam etti; denizlerde hiç görülmemiş bir balık sırtı oymaktaydı.

«Komşu köyden biri olduğu kuşkusuz,» dedi sonunda. «Kemik oyma üzerine bana danışmaya geliyor olmalı. Beceriksiz olduğu halinden belli. Hiç bir şey öğrenemez bu adam.»

«Nam-Bok o,» diye tekrarladı Bask-Wah-Wan. «Ben oğlumu bilmez miyim?» dedi sesini yükselterek. «Bu gelen, Nam-Bok'tur; ben, bunu bilir, bunu söylerim.»

«Geçtiğimiz nice yazlardır söylersin bunu,» dedi kadınlardan biri. «Denizin buzları eridiği günden beri, oturmuş, gün batıncaya ufka bakıyorsun, ve ne vakit bir kayık görsen, «Bu gelen Nam-Bok»tur, deyip duruyorsun. Nam-Bok öldü a be. Bask-Wah-Wan, ölüler geri gelmez, bilmiyor musun? Ölüler asla geri gelmez.»

«Nam-Bok!» diye haykırdı ihtiyar kadın. Öyle yüksek sesle haykırdı ki, hem, bütün köy şaşkın şaşkın kendisine baktı.

Güç belâ ayağa kalktı ve kumsala doğru yürüdü. Güneşlenmekte olan bebeğe çarptı, sendeledi; bebeğin annesi, kendisini hiç sakınmayan ihtiyara çıkıştı. Çocuklar, koşuştular ve Bask-Wah-Wan'ı geçerek kumsala toplaştılar. Bidarkadaki adam, tekneyi nerdeyse alabora edecek küreklerle yaklaştıkça, kadınlar çocukların peşi sıra kumsala yollandılar. Koogah da elindeki deniz aygırı dişini bıraktı, yürümeye başladı; çırakları, arkasından işi bırakarak ikişer üçer dolaşmaya, çene çalmaya fırsat bulmuş oldular.

Bidarka, büyük bir dalga ile az daha devriliyor-

du, neyse ki çıplak bir çocuk koştu, sandalın ipini çekti. Adam, ayakta durmuş, soran gözlerle köylülere bakıyordu. Sırtındaki ne renk olduğu bellisiz, kirli, eski kazak geniş omuzlarından dökülürcesine boldu; boynunda denizcilere özgü biçimde bağlanmış kırmızı bir eşarp vardı. Kısa kesilmiş saçlarını kafasına yandan oturtulmuş bir balıkçı şapkası örtüyordu. Ayağındaki kaba pantolon ve koca kaba pabuçlarla tamamlanıyordu giyimi.

Ne var ki, hayatları boyunca Bering Denizine bakıp duran ve bu süre içinde, biri sayım memuru ve biri yolunu kaybetmiş bir papaz olmak üzere iki beyaz insan gören, bu Yukon Deltasının sade balıkçı halkının gözünde bu haliyle bile, çarpıcıydı, ve bütün dikkatleri üzerine çekiyordu. Bura halkı yoksul halktı. Topraklarında altın, ormanlarında kürkleri yoktu; bu yüzden, beyazlar, uğramazdı yanlarına. Bir de, Yukon Nehri, binlerce yıl aka aka, denizin o kısmını Alaska'nın taşı toprağıyla öylesine sığ hale getirmişti ki gemiler ta ufukta karaya oturuyorlardı. Bu yüzden, içerlere kadar ıslak, çamur yığınlarıyla girintili çıkıntılı olan bu kıyılara gemi uğramıyor, ve balıkçı halk, dünyada gemilerin icadedildiğini bile bilmiyordu.

Kemik oymacısı Koogah, ansızın geri döndü, işlemekte olduğu kemiklere, aletlere çarparak yere kapaklandı.

Bir yandan doğrulmaya çabalıyor, bir yandan da, «Nam-Bok!» diye haykırıyordu. «Denize uçan, sulara karışan Nam-Bok! Döndü!»

Erkekler ve kadınlar, geri çekildiler, ve çocuklar, bacakları arasına sokuldular. Tek Opee-Kvan, köyün başkanına yakışır bir biçimde yürekli davrandı. İleri atıldı, ve yeni gelene ciddi ve uzun uzun baktı.

«Nam- Bok bu,» dedi sonunda, sesindeki inan-

dırıcılık, kadınların korkuyla bağırıp daha gerilere kaçışmasına yol açtı.

Yabancının dudakları kararsızlık içinde kımıldıyordu, yanık tenli gırtlağı söylenmeyen sözcüklerle güreşiyor, debeleniyordu.

«İşte Nam-Bok,» diye gürledi Bask-Wah-Wan. Adamın yüzüne baktı. «Ben size demedim mi Nam-Bok dönecek diye!»

«Evet, Nam-Bok döndü.» Bunu söyleyen Nam-Bok'un kendisiydi. Bir ayağını karaya atmış, bir ayağını kayığın kenarına dayamış duruyordu. Gırtlağı bir kez daha, unutulmuş sözlerle güreşti, debreşti. Sonunda söylediği sözler, garip sesler halinde, ağzından su fışkırır gibi dökülüyordu dudaklarından.

«Selam, ey kardeşler,» dedi. «Meltem rüzgarıyla uçup gittiğim eski günlerimin kardeşleri, selam.»

Öteki ayağını da kuma attı ve Opee-Kvan, eliyle onun geri çekilmesini söyledi.

«Sen ölüsün, Nam-Bok!» dedi.

Nam-Bok güldü. «Şişmanladım,» dedi.

«Ölüler şişmanlamaz,» dedi Opee-Kvan. «Semirmişsin, doğru, ama çok garip bu. Meltem rüzgarıyla karşılaşıp da yıllar sonra çıkagelen insan görülmüş değildir.»

«Ben geldim işte,» diye omuzlarını kıstı Nam-Bok.

«Belki sen bir gölgesin. Nam-Bok'un gölgesisin. Gölgeler döner gelir.»

«Benim karnım aç, oysa gölgeler yemek yemez.»

Opee-Kvan, şaşkın, düşünceli, elini alnında gezdirdi. Nam-Bok da onun gibi şaşırmıştı. Kıyıda sıralanmış insanlara birer birer baktı, hiç bir balıkçı kulun gözlerinde hoşnutluk okunmuyordu. Kadınlar ve erkekler, fısıldaşıyorlardı. Çocuklar, büyüklerinin arkalarına gizlenmişlerdi; ve tüyleri diken diken kö-

pekler, ona kaşlarını çatıyor, kuşkulu kuşkulu burun çekiyorlardı.

«Seni ben doğurdum, Nam-Bok, sana bebekken süt emzirdim,» diyerek ağlamaya başladı Bask-Wah-Wan; ona doğru yürüyordu; «İster gölge ol, ister gerçek sana yiyecek vereceğim.»

Nam-Bok, ona doğru yürümeye davrandı, ama insanların korku içinde gürlemesi üzerine geriledi. Garip bir dilde homurdandı, «hay allah kahretsin,» gibilerden bir şeyler söyledi. Sonra «Ben gölge değilim, insanım,» diye ekledi.

Opee-Kvan, hem kendi kendine, hem de kabilesinin halkına, «Esrarlı şeyleri kim bilebilir ki?» diye sordu. «Bugün varız, yarın yokuz. Değil mi ki çoğu insan gölge oluyor, neden gölge de insan olmasın? Nam-Bok gölgeydi, ama şimdi gölge değil. Bunu biliyoruz, ama bu gördüğümüz, Nam-Bok mu, yoksa Nam-Bok'un gölgesi mi bilemiyoruz.»

Nam-Bok, bir iki öksürdü, ve cevap verdi. «Çook,çook eski zamanlarda, senin babanın babası, uzaklara gitmiş Opee-Kvan; ve yıllar sonra geri gelmiş. Ocak başında bir minderden yoksun edilmemiş o. Söylendiğine göre...» Sözün burasında özellikle durdu, herkes ağzının içine bakıyordu -« Söylendiğine göre, kadını Sipsip, o döndükten sonra, iki erkek evlat vermiş ona.»

«Ama o meltem rüzgârıyla üflenmediydi ki,» diye cevap verdi Opee-Kvan. «O, topraklar üzerinde yol aldı. İnsanların toprak üzerinde istediği kadar gidebileceği doğanın gerçeğidir.»

«Denizde de öyle. Ama karada da yol biter bir gün, denizde de. Diyorlar ki... Senin babanın babası, gördüğü şeyler üzerine garip masallar anlatmış diyorlar.»

«Garip masallar anlattı, evet.»

«Benim de anlatacak garip masallarım var,» de-

di Nam-Bok, sinsi bir tavırla. Biraz gevşediklerini görünce de, «Ben de armağanlar getirdim onun gibi,» dedi.

Bidarkadan, harikulade güzel dokunmuş göz alıcı renkte bir şal çıkardı ve bunu annesinin omuzlarına attı. Kadınlar, hep bir ağızdan, hayranlıklarını belirten derin bir «ahh» çektiler ve ihtiyar Bask-Wah-Wan, çocukça bir neşeyle şalı havada dalgalandırdı, özenle yerleştirip okşadı.

«Hikayeler anlatacak,» diye mırıldandı Koogah, «Armağanlar da getirmiş.» Kadınlardan biri aynı sözleri tekrarladı.

Opee-Kvan, halkının hikayelere meraklı olduğunu biliyordu ve hatta, kendisi de, o duyulmamış hikayeleri bir an önce dinlemeye can atıyordu; içi içine sığmıyordu meraktan. «İyi balık tuttuk,» dedi; «Bol bol yağımız var. Haydi, gel, Nam-Bok; yiyip içelim.»

Adamlardan ikisi, bidarkayı omuzladılar, ateşin başına taşıdılar. Nam-Bok, Opee-Kvan'ın yanı sıra yürüdü ve şala elleriyle dokunmak için arkada kalan kadınlar dışında, bütün köy, onları izledi.

Yemek yerken, az konuşuldu; ama Bask-Wah-Wan'ın oğluna meraklı gözlerle kaçamak bakıp duranlar çoktu. Nam-Bok, bu bakışlardan utandı - alçak gönüllü biri olduğundan değildi utanması ayı balığı yağının kokusu iştahını kesmişti, ve bu konudaki duygularını belli etmek istemiyordu.

«Ye; sen açsın,» diye buyurdu Opee-Kvan, ve Nam-Bok iki gözünü de kapayarak elini iğrenç balıkla dolu koca kaseye daldırdı.

«Yok, yok sakın çekinmeyesin. Balık çoktu bu yıl, ve güçlü erkekler her vakit açtır,» dedi Opee-Kvan. Ve Bask-Wah-Wan, en iğrenç görünüşlü bir avuç balığı yağa batırdı, yağlarını akıta akıta zevkle oğluna uzattı.

Midesinin, yaşlı insanların mideleri kadar güçlü

olmadığını haber veren belirtiler başgösterince, çaresizlik içinde piposuna sarıldı, tütün doldurarak yaktı. Kuzeydeki Eskimolardan, takas yoluyla, az miktarlarda çok kötü tütün elde ettikleri olurdu gerçi, ama gene de bu değerli otla yakın tanışıklığı olan sadece birkaç kişiydi. Yanı başında oturan Koogah, tütünden bir nefes çekmeye itirazı olmayacağını anlattı, ve ağzı yiyecekle dolu olduğu halde, vıcık vıcık yağlı dudaklarını piponun kehribar sapına yapıştırıp çekmeye başladı. Bunun üzerine, Nam-Bok titreyen eliyle midesini tuttu, ve adamın geri uzattığı pipoyu nazik bir biçimde geri çevirdi. Pipo, Koogah'ın olsundu, zaten ona armağan etmeyi tasarlamıştı önceden. Orada bulunanlar, parmaklarını yaladılar ve Nam-Bok'un nice cömert bir er olduğunu kabul ettiler.

Opee-Kvan, ayaklandı, ve şöyle konuştu: «Ve şimdi, ey Nam-Bok, şölen sona erdi, gördüğün garip şeyleri dinlemeye hazırız.»

Balıkçı halk el çırptı, ve işlerini önlerine alarak dinlemeye hazırlandı. Erkeklerin kimi mızrak yapıyor, kimi aygır dişleri oyuyor, kadınlar ise ayı balığı derisinden yağ kazıyor, onu hamur haline getiriyorlar, ya da, sağlam iplerle muska dikiyorlardı. Nam-Bok'un gözleri bu insanlar üzerinde dolaştı, ama buraya varmadan önceki düşüncelerinin kendisine vadettiği çekicilikten eser bulamadı. Gezip dolaştığı yıllar boyunca, bu ânı düşünmüş, böyle birlikte olmayı tasarlamıştı halkıyla; işte o an gelmiş, ama ona büyük bir hayal kırıklığından başka bir şey vermemişti. Her şeyden yoksun, çırılçıplak yoksul, zavallı bir hayattı sürdürdükleri; yıllarca alıştığı hayatla kıyas bile edilemezdi. Ama bu insanların gözlerini açacaktı birazcık; bu düşünceyle, kendi gözleri alev alev parladı.

«Kardeşler,» diye başladı. Yaptığı büyük işleri

sıralayacak bir adamın bilgiç ve güvenli tavrıyla devam etti. «Pek çok yazlar öncesi, bir yaz sonu, az çok bugünkü gibi rüzgarlı bir günde yola çıkmıştım. Martıların alçaktan uçtuğu, karadan gelen rüzgarın hızla estiği o günü, hepiniz hatırlarsınız. Bidarkamı rüzgara bırakmak zorunda kalmıştım, çünkü rüzgara karşı kürek çekilecek gibi değildi. Bidarkanın örtüsünü sımsıkı kapadım, böylece tekneye su girmedi ve ben, bütün gece fırtınayla savaştım. Sabahleyin bir baktım, toprak yok görünürlerde, tek deniz... Meltem rüzgarı beni sımsıkı kollarına almış, götürüyor. Bunun gibi tam üç gece aydınlığa kavuştu, ve bana kara yüzü göstermedi, ve meltem rüzgarı da beni kollarından salıvermedi.

«Dördüncü gün doğduğunda, çılgına dönmüş durumdaydım. Küreğimi daldırıp yiyecek arayamıyordum, başım susuzluktan fır fır dönmekteydi. Ama deniz, artık öfkeli değildi, ve yumuşak güney rüzgarı esmeye başlamıştı. Etrafıma baktığımda, gördüğüm şey, gerçekten çıldırdığımı düşündürdü bana.»

Nam - Bok, dişleri arasına sıkışan balık artığını çıkarmak üzere konuşmasını kesti, ve kadınlarla erkekler ellerindeki işi bırakmış, başları öne eğilik, beklediler.

«Bu gördüğüm, bir sandaldı, büyük bir sandal. Ömrümde gördüğüm bütün sandallar bir araya getirilse, bu büyük sandal kadar büyük olamazdı.»

Dinleyenlerin, şaşkınlık ve inanmazlıklarını anlatan uğultular duyuldu, ve onca yaş yaşamış olan Koogah, başını iki yana salladı.

«Diyelim, her bir bidarka, birer kum taneciği,» diye devam etti Nam-Bok meydan okurcasına, «ve kumsaldaki kum taneleri sayısınca bidarka olsun, gene de o dördüncü günün sabahında gördüğüm kayık kadar büyük olamaz. Çok, çok büyük bir

kayıktı, ve buna uskuna (*) deniyordu. Birden, bu garip şeyin, bu uskunanın peşimden geldiğini ve de içinde insanlar olduğunu gördüm...»

«Dur, ey Nam-Bok!» diye sözünü kesti Opee-Kwan.

«Ne biçim insanlardı bunlar - iri mi?»

«Yok, sen, ben gibi adamlar.»

«Büyük kayık hızlı gidiyor muydu?»

«Evet.»

«Kayığın kenarları yüksek, adamların boyu kısaydı,» dedi Opee-Kwan. «Peki uzun uzun kürekler!e mi çekiyorlardı suları?»

Nam-Bok bir sırıttı, «Kürek mürek yoktu,» dedi.

Açık ağızlar, daha da açıldı ve derin bir sessizlik çöktü. Opee-Kwan, Koogah'ın piposuna uzandı, dalgın, düşünceli bir tavırla iki nefes çekti. Genç kadınlardan biri sinirli sinirli kıkırdadı, ve öfkeli bakışları üzerine çekti.

«Kürek yoktu ha?» diye sordu Opee-Kwan pipoyu geri verirken.

«Güney rüzgârı, itiyordu kayığı,» diye açıkladı Nam-Bok.

«Ama rüzgâr hızlı yürütmez ki, dediğin gibi?»

«Uskunanın kanatları vardı. Şöyle...» Kum üzerinde direkleri ve yelkenleri çizdi, adamlar toplaşıp baktılar, incelediler. Keskin bir rüzgâr esmekteydi, daha anlaşılır bir açıklama yapmak üzere annesinin şalını aldı, iki ucundan tutarak rüzgâra çevirdi; yel, şalın ortasında bir şişkinlik meydana getirdi. İşte bu yelkendi. Şalın öteki uçlarını tutan Bask-Wahwan, bağrış çağrış, o hızla birkaç metre öteye sürüklendi, ve bir çalı çırpı yığınına tökezlendi. Adamlar anladıklarını belli eden ağırbaşlı homurtular çıkardı-

(*) İki, ya da üç direkli ve yelkenleri yandan olan bir tip gemi.

lar, ama Koogah, o ağarmış saçlı başını ansızın geri attı.

«Ho, ho!» diye güldü. «Ne saçma bir şey bu büyük kayık; Çook, çok akılsız bir şey! Rüzgarın oyuncağı! Rüzgar nereye giderse, o da oraya gidiyor. İçindeki bir kişi, hangi sahile vardığını asla bilemez, çünkü hep rüzgarla birlikte gidiyor. Ve rüzgâr, her yere gider: hiç bir kişi nereye gittiğini bilmez...»

«Doğru söz ettin,» dedi Opee-Kwan bilgiç bilgiç. «Rüzgarın üflediği yönde gitmek, kolay; ama rüzgâra karşı mücadele etmek gerekir, oysa bu adamların kürekleri yok koca kayıkta, öyleyse çalışmak, çabalamak da yok.»

«Fazla uğraşmaya gerek yok,» diye haykırdı. Nam-Bok öfkeyle. «Uskuna, rüzgara karşı da ilerliyordu.»

«Ve şu us-us-uskunayı neyin yürüttüğünü söylemiştin?» diye sordu Koogah; yeni duydukları bu sözcüğü güçlükle söyleyebildi.

«Rüzgar, be adam,» dedi Nam-Bok sabırsız bir tavırla.

«Demek rüzgar, us-us-uskunayı rüzgara karşı itiyor.» İhtiyar Koogah, Opee-Kwan'a yan gözle ve için için gülerek baktı, ve şöyle devam etti: «Rüzgar, güneyden esiyor ve uskunayı güneye itiyor. Rüzgar, rüzgara karşı esiyor. Rüzgar, aynı anda iki yöne birden esiyor. Pek basit. Anlıyoruz, Nam-Bok. Pek iyi anlıyoruz.»

«Sen bir ahmaksın!»

«Gerçek senin dudaklarından dökülüyor,» diye cevap verdi Kogah mahçup. «Ben hemen kavrayamadım, oysa anlaşılmayacak bir şey yokmuş.»

Ama Nam-Bok'un suratı asıldı, daha önce hiç duymadıkları birtakım sözler söyledi, çabuk çabuk. Kemik kazıyanlar kemiklerine, deri kazıyanlar derilerine eğildiler, ve Nam-Bok, dudaklarını sımsıkı ka-

payarak kimselerin inanmadığı sözlerini ağzının içinde kilitledi.

«Bu, us-us-uskuna,» dedi Koogah soğukkanlı bir tavırla, «büyük bir ağaçtan mı yapılmış?»

«Pek çok ağaçtan yapılmış,» diye kestirip attı Nam-Bok. «Çok büyüktü.»

Gene suskunluğa gömüldü Nam-Bok, ve Opee-Kwan, Koogah'ı dirseğiyle dürttü. Opee-Kwan düşünceli bir şaşkınlık içinde başını salladı, ve, «Çok garip,» dedi.

Nam-Bok, yangına körükle gitmeye karar verdi, ve, «O da bir şey mi?» dedi. «Gemi görmeliydiniz siz. Nasıl ki, uskuna yanında bidarka kum tanesi kadar kalıyorsa, geminin yanında uskuna da öylesine küçük kalır. Üstelik, gemi, demirden yapılmış. Baştan aşağı demir.»

«Hayır, hayır, Nam-Bok!» diye haykırdı kabilenin başı; «nasıl olur? Demir suyun dibine iner. Bunu çok iyi biliyorum. Komşu köyün başkanından değiştokuşla bir demir bıçak almıştım, bu demir bıçak, dün, parmaklarım arasından kaydı, ve derinlere, ta derinlere, denizin dibine gitti. Her şeyin bir yasası vardır. Yasalara uymayan tek bir şey yoktur. Bunu iyi biliriz. Ve dahası, aynı cinsten olan birçok şeyin tek bir yasası olduğunu, her demir eşyanın tek bir yasası olduğunu da biliyoruz. Sözünü geri al, Nam-Bok, al ki, sana saygımız eksilmesin.»

«Söylediklerim doğru,» diye üsteledi Nam-Bok. «Gemi, baştan aşağı demirden yapılmıştı ve batmıyordu.»

«Hayır, hayır, olamaz.»

«Bu iki gözümle gördüm, olabilir.»

«Doğa yasalarına uymaz bu.»

Nam-Bok'un hikayesini keseceği korkusuyla araya girdi Koogah. «Söylesene, Nam-Bok,» dedi. «Gözlerinin erdiği yerde toprak olmadığına göre,

bu adamlar denizin ortasında nasıl yol, iz buluyorlar?»

«Güneş yol gösteriyor onlara.»

«Ama nasıl?»

«Günün ortasında, öğleyin yani, uskunanın başkanı, uzun bir şeyi gözüne dayayıp güneşe bakıyor, ve güneşi gökten aşağıya, toprağın kıyısına indirtiyordu.»

Nam-Bok'un Tanrıya ortaklık koşan bu sözleri karşısında, dehşet içinde haykırdı Opee-Kwan: «İşte bunda şeytanın parmağı var!» Erkekler, büyük bir korku içinde ellerini göğe kaldırdılar ve kadınlar figan feryat inledi. «Bu, şeytanın işidir. Geceyi alıp götüren, ve bize aynı balığı veren, somon balığı, ve sıcak günler veren güneşi yanlış yola saptırmak çok kötü.»

«Şeytan işiyse ne olacakmış yani?» diye dayılandı Nam-Bok. «Ben de, o uzun şeyle güneşe baktım, ve güneşi gökten indirttim.»

Yakınında oturanlar, telaşla öte kımıldandı, çocuğunu emziren bir kadın, Nam-Bok'un bakışı bebesine değmesin diye, yüzünü örttü.

«Hani dördüncü günün sabahında, ey Nam-Bok!» dedi Koogah; «dördüncü günün sabahında, us-us-uskuna peşine düşmüştü hani?..»

«Gücümü iyiden iyiye yitirmiştim, kaçamazdım. Böylece gemiye alındım, kuru gırtlağımdan aşağı sular döküldü, iyi yiyecekler verildi bana. Siz, kardeşlerim, siz, ömrünüzde iki kez beyaz adam gördünüz. Bu adamların hepsi beyazdı ve sayıları el ve ayak parmaklarınız kadardı. Onların iyi yürekli davranması karşısında, yumuşadım. Ve gördüklerimi sizlere anlatmaya karar verdim. Bana yaptıkları işi öğrettiler, iyi yiyecek, rahat döşek verdiler.

«Ve günler günü, denizde ilerledik, ve her bir gün, başkan güneşi gökten indirdi ve ona nerede ol-

duğumuzu söyletti. Dalgaların iyi davrandığı günler, ayı balığı avladık ve ben çok şaşırdım, çünkü balığın etini ve yağını fırlatıp atıyorlar, tek derisini alıyorlardı.»

Opee-Kwan'ın ağzı, gerilip büzülüyor, haykırmak için sabırsızlanıyordu. Tam bunun büyük bir ziyan olduğunu söyleyecekti ki, Koogah sesini çıkarmaması için ayağıyla biraz kuvvetlice dürttü onu.

«Uzun bir zaman sonra, yaz günleri tükenip de, hava ayazlamaya başladığında, başkan, uskunanın burnunu güneye çevirdi. Günlerle ve günlerle, güneye ve doğuya seyrettik. Ve bütün bu günler, hiç kara serilmedi gözlerimizin önüne, adamları çağıracağımız köye yaklaşmıştık...»

«Nerden bildiler yaklaştıklarını?» diye atıldı. Opee-Kwan; kendini tutamamıştı artık. Nam-Bok, adama yiyecekmiş gibi baktı, «Görünürde kara yoktu,» dedi. «Adamlar güneşi gökten aşağı indiriyor dememiş miydim?»

Koogah, gene araya girdi, ve Nam-Bok devam etti.

«Ne diyordum, o köyün yakınlarına vardığımızda büyük bir fırtına patladı, gecenin içinde çaresizdik. nerede bulunduğumuzu bilmiyorduk.»

«Şimdi demiştin ki, başkan biliyor.»

«Sus be, Opee-Kwan! Sen bir ahmaksın, ve bunu anlayamazsın. Ne diyordum, gecenin karanlığında, çaresizlik içindeydik; derken, yukardaki fırtınanın kükreyişini bastıran sesi, denizin kumsala vuruşunu duydum. Bir de baktım, gemi paramparça ve ben suda yüzüyorum. Kayalarla çevrili bir kıyıydı bu, ve millerle uzunlukta bir kumsalı vardı. Yapılacak iş, ellerimi kuma gömüp, dalgalardan korunmaktı. Öteki adamlar, kayalara çarptılar, başkan hariç, tek bir tanesi kıyıya çıkmadı. Başkanı da parmağındaki yüzükten tanıdım ancak.

«Gün doğduğunda, uskunadan eser kalmadığından, yüzümü karaya döndürdüm, ve yiyecek bulayım, insanların yüzlerini göreyim diye yürümeye koyuldum. Önüme bir ev çıktı. Beyaz adamlar çok iyi olduklarından, ve ben de onların dilini öğrenmiş bulunduğumdan, beni içeri aldılar, yiyecek verdiler. Bu ev, bizim yaptığımız bütün evlerle, atalarımızın yaptığı bütün evlerden daha büyük bir evdi.»

İnanmadığını hayretle gizlemeye çalışan Koogah, «Ne ev! ne ev!» diye göğüs geçirdi.

«Bu evi yapmak için birçok ağaç kullanılmış,» diye ekledi Opee-Kwan. Koogah'ın duygularını anlamıştı.

Nam-Bok, küçümser bir tavırla omuz silkti. «Bu daha bir şey değil,» dedi.

«Bizim evlerimiz bu evin yanında neyse, bu ev, daha sonra gördüğüm evlerin yanında oydu.»

«Ve adamlar büyük değildi, ha?» diye sordu Opee-Kwan.

«Yoo, sen ben gibi adamlardı hepsi,» diye cevap verdi Nam-Bok. «Rahat yürüyeyim diye bir sopa kesmiştim, size gördüklerimi anlatacağımı düşünerek, sevgili kardeşlerim, o evde oturan her bir insan kadar çentik attım sopama. O evde birçok günler kaldım, ve çalıştım. Bunun karşılığında para verdiler bana: para, sizin bilmediğiniz, ama çok iyi olan bir şey.

«Derken bir gün, karanın içlerine gitmek üzere o evden ayrıldım. Yolumun üzerinde pek çok insan gördüm; gördüğüm kişiyi sopama işaretliyordum ya, herkesi sığdırayım diye çizikleri daha küçük, daha birbirine yakın yapmaya başladım. Sonra garip bir şeyle karşılaştım. Önümdeki toprakta, kolum kalınlığında bir demir çubuk dikilmişti, birkaç adım öteden başka bir demir çubuk...»

«Demek zengin bir adam oldun,» diye çıktı or-

dan Opee-Kwan; «çünkü demir, dünyadaki her şeyden daha değerli. O çubuktan birçok bıçak yapılır.»

«Yok, benim değildi ki.»

«Değil mi ki buldun, bulunmuş şey haktır, almak yasaya aykırı değildir.»

«Yok, öyle değil; beyaz adamlar çubuğu oraya koymuşlar. Üstelik, bu çubuklar öyle uzun ki, insan gücüyle taşınamaz. Gözün alabildiğine uzun, öte ucu görünmüyor demirin.»

«Nam-Bok, bu az buz demir değil senin dediğin,» diye uyardı Opee-Kwan.

«Doğrusun. Kendi gözlerimle gördüğüm halde inanamadım ben de; ama gözlerime inanmamazlık edemezdim. Böyle bakarken, kulağıma...» Ansızın Opee-Kwan'a dikti gözlerini. «Sen ayı balığının öfkeyle kükrediğini duymuş adamsın. Şunu kafana koy ki, denizdeki dalgalar kadar ayı balığı meydana getirilse, ve bu dev ayı balığı kükrese, işte o duyduğum ses kadar güçlü olurdu. Bunu iyice kafana sok, Opee-Kwan.»

Balıkçılar, şaşkınlıklarını bağırdılar, ve Opee-Kwan'ın çenesi bir karış aşağı sarktı, öyle sarkık kaldı.

«Derken, uzaktan, tam bin tane balina balığı büyüklüğünde bir canavar göründü. Tek gözlüydü bu, ve duman kusuyordu; giderek artan bir gürültüyle de horulduyordu. Korktum, bacaklarım titreye titreye demir direkler arasında uzanan yola koştum. Ama bu canavar dediğim, rüzgar kadar hızlı ilerliyordu; sıcak soluğunu yüzümde duymamla, direklerden birine tırmanmam bir oldu...»

Opee-Kwan, çenesini kullanılacak hale getirdi. «Sonra, sonra ne oldu, Nam-Bok?» diye atıldı.

«Canavar direklerin yanından geçmeye başladı, ve bana hiç bir şey yapmadı. Beni zor taşıyan ayak-

larım üzerine, yere indiğimde gözden kaybolmuştu. O ülkede kimseye garip gelmiyor bu canavar. Kadınlar, çocuklar bile korkmuyorlar ondan. İnsanlar çalıştırıyor, yürütüyor koca canavarı.»

«Bizim köpeklerimizi çalıştırdığımız gibi mi yani?» diye sordu Koogah. Gözlerinde kuşku pırıltıları vardı.

«Hah, köpeklerimizi çalıştırdığımız gibi.»

«Peki, bu... Bu şeyler, neyle besleniyorlar?» diye sordu Opee-Kwan.

«Hiç beslenmiyorlar. O insanlar, işlerini biliyorlar, canavarı demirden yapıp taşla besliyorlar, bir de içecek su veriyorlar ona. Taşlar ateş oluyor, su buhar oluyor, ve suyun buharı, burun deliklerinden soluk olarak çıkıyor, ve...»

«Hele, hele, Nam-Bok!» diye sözünü kesti Opee-Kwan. «Başka harikalardan söz et bize. Bunu pek anlamadığımız için bıktık dinlemekten.»

«Anlamıyor musunuz?» diye sordu umutsuzluk içinde.

«Yok, anlamıyoruz,» diye inledi herkes. «Anlayamıyoruz.»

Nam-Bok, biçer-döğeri düşündü, insanların canlı görüntüsünü veren makinaları, insan sesi çıkaran makinaları düşündü, ve bu insanların bunları hiç anlayamayacaklarına karar verdi.

«Bu demir canavara binip, oraları dolaştığımı söylesem?» diye acı acı sordu Nam-Bok.

Opee-Kwan, ellerini iki yana açtı, ve nasılsa inanmıyoruz gibilerden, «Devam, devam,» dedi. «Söyle de ne söylersen söyle, dinliyoruz.»

«Bu canavara, demir canavara binmem üzerine, para verdim...»

«Hani taşla besleniyor demiştin?.»

«Paranın ne olduğunu bilmediğinizi de söylemiştim, ey ahmak. Neyse, ne diyordum, canavara

binip gezdim, birçok köyden geçtim, sonunda tuzlu bir körfezde kurulmuş büyük bir köye vardım. Bura evlerinin damları bulutlara yükseliyordu; bulutlar, evlerin yanı başından geçiyordu, ve dört bir yanda duman vardı. Ve bu köyün homurtusu, fırtınalı bir denizin homurtusuna benziyordu, insanları, öyle çoktu ki, bastonumdaki çızıkların sayısını hatırlayamaz oldum, ve fırlattım attım sopayı.»

«Küçük çızıklar yapsaydın,» diye önerdi Koogah, «bize bilgi verirdin.»

Nam-Bok, öfkeyle haykırdı, «Küçük çızıklar yapsaymışım! Bana baksana sen, kemik kazıyıcısı Koogah! Küçük çızıklar yapsaydım, ne bu sopa, ne de yirmi sopa yeterdi, anladın mı? Bu köyle komşu köy arasındaki kıyılarda bulunan bütün sopalar bile yetmezdi. anladın mı? Ve de hepiniz, kadınları ve çocukları da sayarak hepiniz, bir araya gelseniz, sizin kadar yirmi köy bir araya gelse, ve her birinizin yirmi eli olsa. her bir elde bir sopa ve bir bıçak olsa, gene de gördüğüm insanların sayısınca çızık çızamazdınız sopalara. İşte bunca insan vardı ve hızlı hızlı gidip geliyorlardı.»

«Bütün dünyada bile o kadar insan yoktur,» diye karşı çıktı Opee-Kwan. Öylesine şaşırmıştı ki, bunca sayının ne demek olduğunu bir türlü almıyordu kafası.

«Bütün dünyanın ne kadar büyük olduğunu nerden bilirmişin bakalım?» diye sordu Nam-Bok.

«Ama tek bir yerde bunca insan olamaz ki.»

«Sen kim oluyorsun ki, nerde ne olacağını, ne olmayacağını bilesin?»

«Akıl diye bir şey var; bir yerde bunca insan olamaz. Bu insanların kayıkları, denizleri tıklım tıklım doldururdu yoksa. Ve her gün, denizin tüm balığını boşaltsalar gene de doymazlardı.»

«Buna bir sözüm yok, ama...» dedi Nam-Bok,

«gene de söylediklerim doğrudur. Her şeyi kendi gözlerimle gördüm, ve sopamı fırlattım attım.» Nam-Bok, uzun uzun esnedi, ve ayağa kalktı. «Hayli kürek çektim,» dedi. «Gün boyunca durmadım hiç. Yorgunum. Şimdi yatıp uyuyacağım, yarın kalkınca, daha neler anlatacağım size gördüklerim üzerine.»

Bask-wah-Wan, ürkek ürkek oğlundan önce davrandı, ayaklandı; büyük bir gurur duyuyor, aynı zamanda da oğlunun olağanüstü serüveni, ve de olağanüstü gelişi karşısında korkudan dilini yutacak gibi oluyordu. Onu aldı, kulübesine götürdü, yağlı, pis kokulu postların arasına yatırdı. Öte yanda erkekler, ateşin çevresinden çekilmediler ve fısıltılarla, alçak sesli bir tartışmaya giriştiler.

Bir saat, derken iki saat geçti, Nam-Bok uykuya ve adamlar konuşmaya devam ettiler. Akşam güneşi kuzey batıya yollandı, ve gecenin on birinde nerdeyse kuzeye varmıştı. İşte tam bu sırada, kabile reisi ve kemik oymacısı ateşin başından ayrıldılar, ve Nam-Bok'u uyandırdılar. Göz ucuyla baktı gelenlere Nam-Bok, ve uyku sersemi, dönendi, gözlerini kapadı gene. Opee-Kwan, onu kolundan tuttu, güzel güzel, ama sımsıkı sarsarak, aklını başına toplamaya çağırdı.

«Haydi, Nam-Bok, kalk!» diye buyurdu. «Vakit geldi.»

«Gene mi yemek?» diye haykırdı Nam-Bok. «Hayır, istemez, aç değilim. Size afiyet olsun, bırakın uyuyayım ben.»

«Gitme vakti geldi!» diye kükredi Koogah.

Ama Opee-Kwan daha yumuşaktı. «Çocukluğumuzda, kürek çekerdik birlikte,» dedi. «Birlikte ayı balığı kovalar, tuzaklardan balık çekerdik. Ve sen, Nam-Bok, sen deniz üzerime kapanıp da beni kara kayalara çektiğinde hayatımı kurtarmıştın. Birlikte açlık çektik. Donun soğuğuna birlikte göğüs gerdik.

Bir postun altında, yanyana, başbaşa birlikte yattık. İşte bu yüzden, sana karşı beslediğim sevgiden, yakınlıktan ötürü, böylesine büyük bir yalancı olup çıkman beni herkesten çok üzmekte. Konuştuğun, anlattığın sözlerin tek birini bile anlamıyoruz, kafamız serseme döndü akşamdan beri. Bu işte bir terslik var, kabilemizin erkekleri enine boyuna konuştu meseleyi. Seni uzaklara göndermeye karar verdik, Kafalarımızın berrak ve güçlü kalması, ve sayısız anlaşılmaz şeylerle karmakarışık olmaması için, gitmen gerekiyor Nam-Bok.»

«Senin o anlattıkların, gördüklerin hep gölge olsa gerek,» diye kükredi Koogah. «Gölgeler aleminde gördüklerini anlatıyorsun bize. Kalkıp o gölgeler alemine dönmelisin. Ordan geliyorsun sen. Bidarkan hazır, kabile halkı beklemekte. Sen gitmeden gözünü kırpmayacak kimse.»

Nam-Bok, uyku sersemi, iyice afallamıştı; başkanın sesiyle birden toparlandı.

«Eğer sen Nam-Bok'san,» dedi Opee-Kwan, «büyük, korkunç bir yalancısın; eğer Nam-Bok'un gölgesiysen, gölgelerden söz ediyorsun, bizim ve de yaşayan insanoğlunun gölgelere ilişkin bilgilerle kafasını doldurması hiç, hiç iyi değildir. Şu senin sözünü ettiğin büyük köy, bizce bir gölgeler köyüdür. O koca köyde, ölülerin ruhu yaşamaktadır; çünkü ölmüşlerimiz çok, yaşayanlarımız azdır. Ölüler geri gelmez. Öte dünyaya giden tek bir kul bile dönüp gelmemiştir bugüne dek — inanılmaz masallarla karşımıza çıkan sen hariç elbet. Ölülerin geri gelmesi hayra alamet değildir, başımıza büyük dertler getirir aramızda bir gölge dolaştırmak.»

Nam-Bok, halkını iyi tanırdı, ve kabile erkeklerinin aldığı kararın nice değişmez olduğunu bilirdi. Adamların kendisini denizin kıyısına götürüp, bir bidarkaya bindirmelerine ve eline bir kürek tutuşturul-

masına hiç karşı koymadı bu yüzden. Bir yaban ördeği denizden doğru bağırdı, büyük bir dalga, kumları yalayarak yayvan bir çukur meydana getirdi. Solgun bir ikindi; suların ve kumların üzerine çökmüştü, ve kuzeyde, güneş, belli belirsiz, sıkkın sıkkın ve de için için yanıyor kan kırmızı ışınlarını ufuktan doğru fırlatıyordu. Martılar alçaktan uçuyorlardı. Karadan esen rüzgar serindi, keskindi ve kara bulut kümeleri, havanın çok kötü olacağını haber veriyordu.

«Sen ki denizden geldin,» diye haykırdı, Opee-Kwan, «denize gideceksin. Böylece hak yerini bulacak, yasalara karşı gelinmeyecek.»

Bask-Wah-Wan ileri atıldı ve titrek titrek bağırdı: «Sütüm sana helal, Nam-Bok. Sen ki beni unutmadın, geldin oğul... Bana armağan getirdin oğul...»

Nam-Bok'un bidarkasını itelemekte olan Koogah, kadının omuzlarındaki şalı çekti, aldı ve sandala fırlattı.

«Uzun geceler soğuk oluyor,» diye inildedi kadın, «yaşlı kemikleri dondurur kırağı.»

«Bu bir gölge,» dedi kemik oymacı, «ve gölgeler ısıtmaz insanı.»

Nam-Bok, sesi iyice duyulsun diye ayağa kalktı bidarkada «Ey Bask-Wah-Wan, beni doğuran ana!» diye haykırdı. «Nam-Bok'un sözlerine kulak ver. Bu bidarkada iki cana da yer var. Oğlun, senin de gelmeni ister. Çünkü bu yolculuk, balığın ve yağın bol olduğu ülkeye yolculuktur. O ülkede kış olur, ama kışın da yaşamak kolay olur. Demirden yapılmış şeyler, insanların yaptığı işi yapar o ülkede. Gelecek misin, ey Bask-Wah-Wan?..»

Kadın kararsızdı, bidarka hızla geriliyordu, titrek sesini elinden geldiğince yükseltti. «Ben yaşlıyım, Nam-Bok,» dedi. «Çok sürmez gölgeler arasına karışacağım. Ama vaktimden önce gitmek istemiyo-

rum öte dünyaya. Ben yaşlıyım, Nam-Bok, ve korkuyorum.»

Yarı karanlık sulara bir ışık huzmesi uzandı ve kayıkla birlikte içindeki adamı kızıl ve altın rengine bürüdü. Balıkçı halk birden sustu, ve meltem rüzgarının mırıltısıyla, alçaktan uçan martıların çığlıklarından başka ses duyulmaz oldu.

LİT-LİT'İN EVLENMESİ

John Fox, viskinin yılın çoğu günlerinde kaskatı donduğu ve bir tuğla parçası gibi öyle donuk kaldığı bu soğuk memlekete gelirken, hayal dünyalarına koşan serüven düşkünleri gibi ayağına köstek olacak büyük amaçlar ve büyük hayaller taşımıyordu yüreğinde. Birleşik Devletlerin sınır köylerinden birinde doğmuş ve orada büyümüş bir delikanlıydı; Kanada'ya, ilkel bir zeka, anadan doğma bir sadelik ve öğrenme yetisi götürdü dağarcığında. Yeni mesleğinde hemen başarıya ulaştığına bakılırsa, gerçekten becerikli, tuttuğunu koparır bir gençti. Hudson's Bay Şirketinde, pedallı bir arabayla turist gezdiren ve sırtında ordan oraya yük taşıyan bir uşak parçasıyken, hemencecik Simsarlığa yükselmiş, şirketin Ford Angelus'daki bir mağazasının başına geçivermişti.

Bu Ford Angelus denen yerde, o anadan doğma sadeliği gereği bir yerli kızı aldı ve bundan sonraki günleri yetindiği mutlu evliliğin tekdüzeliği içinde geçti, yani kimi zorlu erkekler gibi hayatlarını

zindan eden, çoğunun işini gücünü bozan ve sonunda onları pençesine alan doyurulmaz hırsların, özlemlerin, huzursuzlukların tadını tadamadı. Hayatından memnundu; geçinip gidiyordu. İşinden başka düşündüğü yoktu. Bir iş yapmak üzere oraya getirilmişti ve işini başarmaktan şirket çıkarlarını en iyi bir şekilde savunmaktan başka tasası yoktu; nitekim, büyük yararlıklar gösteriyor, boyuna aferin alıyordu patronlarından. Tam bu sıralarda karısını kaybetti. Kızın kabilesi gelip ölüyü aldı ve ağacın tepesine yerleştirdikleri bir teneke kutuya vahşi bir biçimde defnetti.

İki erkek evlat vermişti kadın ona; ve şirket aylığını arttırıp daha önemli bir görev atayınca, oğullarını yanına kattı. Kuzey Batı Bölgesinin sonsuzluklarına doğru yola koyuldu. Kürk alım satımı yapan bir mağazanın başına geçti bu kez. Burada hiç de çekici bulmadığı kızılderili kızlara karşı heveslilik ve ana kucağına muhtaç oğullarının durumundan ötürü duyduğu büyük üzüntü içinde birkaç yalnız ve sıkıcı ay geçirdi. Sonra gözü Lit-lit'e takıldı.

«Lit-lit... Şey... Lit-lit işte...» diye anlatıyordu kızı, tezgahtarlarından Aleksander McLean'e. Onu tarif edecek söz bulamıyordu.

McLean, İskoçyalı bir ailenin oğluydu, İskoç geleneklerine göre yetiştirilmişti —John Fox'un deyişiyle daha bıyığı terlememişti— ve bu ülkenin evlenme kurallarını bir türlü benimseyememişti. Ama gene de, ölümsüz ruhunu tehlikeye sokmak pahasına da olsa, kendisinin de Lit-lit'e göz koymuş olduğunu, şimdi gönlünden çıkardığını ve böylece kendi ruhunun kendisine kalacağından mutluluk duyacağını söylemekten çekinmedi.

McLean'in koyu İskoç ruhunun, Lit-lit'in gözlerinden fışkıran güneş ışınları altında erimek tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğuna şaşmamak gerekti.

Çünkü Lit-lit çok güzel bir kızdı. İnce uzundu, zarifti; sıradan kızılderili kadınlarda görülen ablak yüz, geniş alın yoktu onda. Üstelik yerli kadınların tersine, öyle duygularını saklamayan, heyecanlarını saklamayan yumuşak huylu bir kızdı. Ona boşuna «Lit-lit» dememişlerdi, çünkü daha çocukken, durmak, oturmak bilmez, içine tez, bir kelebek gibi ordan oraya koşan tatlı bir yaratıktı. Daldan dala konar, somurtmak nedir bilmezdi; zıp zıp zıplaması, dansedip oynamasına kadar hafif de bir gülüşü vardı.

Lit-lit, kabilenin ünlü şeflerinden biri olan Snettishane'in, melez bir anadan doğma kızıydı. Simsar, bir yaz günü, evlilik pazarlığını açmak üzere, ama öylesine sıradan bir ziyaret yapıyormuşçasına bu şefe geldi. Şefin evinin önündeki sivrisinekleri ürkütmek için yakılmış bir nemli ateşin dumanları arasında karşılıklı oturdular, birbirlerine dünyada ne var ne yoksa, ya da en azından, Kuzey Bölgesindeki dünyada ne var ne yoksa anlattılar. Yalnız ve yalnız evlilik konusuna dokunmadılar. John Fox özellikle evlilikten konuşmaya gelmişti. Snettishane bunu biliyordu, ve John Fox da Snettishane'in bunu bildiğini biliyordu, böylece, ikisi de, dinsel bir saygıyla konuyu ağzına almadı. Bunun bir yerli inceliği olduğu ileri sürülüyor. Gerçekten, düpedüz sadelikten başka bir şey değil.

İki saat geçti, ve Fox ile Snettishane, söndürülmeyen pipolar içtiler; usta bir aktör yeteneğiyle yüreklerindeki kurnazlığı saklamayı başaran gözlerle birbirlerine bakıyorlardı. Akşam üstüne doğru, Mc Lean ve onun gibi tezgahtar olan kardeşi McTavish, sanki hiç oralı değillermiş, hiç bir şey bilmiyorlarmış gibi önlerinden geçerek nehre doğru yürüdüler. Bir saat sonra dönüş yolunda önlerinden geçerken. Fox ve Snettishane, Şirketin takas edeceği barut ve do-

muz pastırmasının niteliği ve durumu üzerine ağdalı bir tartışmaya girmiş bulunuyordu. Bu arada Simsar'ın bu sözüm ona sıradan ziyareti sebebiyle kendinden geçmiş olan Lit-lit, evin arka duvarının altından içeriye süzülmüş, ön kapının ardında durum almış, sivrisinek dumanı başında söz cambazlığı eden iki adamı dinliyordu. Yanakları al al, gözleri ışıl ışıldı; her yanından mutluluk taşıyordu. (Kuzey Bölgesi hiyerarşisinde Tanrıya bir tutulan) Simsar gibi bir adamın kendisini seçmesinden büyük bir gurur duyuyordu; bir yandan da nasıl bir adam olduğunu yakından görmek, ona alıcı gözüyle bakmak için kapıyı hiç belli etmeden aralıyordu arada bir. Buzun üzerinden yansıyan güneş ışınları, duman ve rüzgâr, adamın yüzünü bronz rengine çevirmişti, öyle ki, babasının teni, onunla aynı renkti, kendi teni ise az daha açık. Buna çok sevindi; ama daha çok, adamın iri yarı, güçlü olduğuna sevindi. Kara sakalı onu biraz ürkütmüştü, garipti, ama gene de yüreği çok boştu.

Çok genç olduğundan, erkekler konusunda tecrübesizdi Lit-lit. Tam on yedi kez, güneşin güneye doğru gittiğini, ve ufuk çizgisinin ötesinde kaybolduğunu, ve tam on yedi kez, geri gelip günün bütün saatleri geceyle gündüzü birbirine katıştırarak gökyüzünde dolaştığını görmüştü; ama babası, onu her şeyden sakınmıştı. Lit-lit'i istemeye gelen ve onunla el ele vermek için can atan genç avcılarla arasında bir duvar gibi durmuştu. Bütün talipleri burnu bir karış havada dinlemiş, kızı sanki paha biçilmez bir meta imiş gibi, geri çevirmişti hepsini. Snettishane, tüccar adamdı. Lit-lit, bir sermayeydi onun için. Öyle bir sermayeydi ki kızı, onu pazarlayarak, şu kadar bir para değil, saymakla bitmez bir kazanç sağlayacağını umuyordu.

Kabile yaşantısı gereğince, neredeyse bir ma-

manastır hayatı sürmüş, bir rahibe gibi yetiştirilmiş bir kız olarak, kendisini istemek için geldiği apaçık belli olan bu adamı, hayatta daha öğreneceği ne varsa gösterecek olan erkeği, sözünü kanun sayacağı, hayatının geri kalan günlerinde nasıl oturup kalkacağını tayin edecek olan bu adamı büyük ve kadınca bir merakla gözetliyordu.

Ne var ki, kendisine yaklaşan bu garip kader karşısında heyecandan kan yüzüne vurmuş, ve tir tir titrer bir halde evin ön kapısı ardında gözetleyip dururken, günün ilerlemesi ve Simsarla babasının hararetli hararetli bir yığın başka konuda konuşup da, evlenme meselesiyle ilgili tek söz etmemeleri karşısında şaşkınlık duymaya başladı. Güneş, kuzeye doğru yavaş yavaş ilerleyip de gece yarısı yaklaştığında, Simsar, kalkmaya hazırlandığını belli eden birtakım hareketler yapmaya başladı. Arkasını dönüp de yürümeye davrandığında, Lit-lit'in yüreği hop etti, ağzına geldi; ama adam durup da, tek ayağı üzerinde şöyle bir dönünce yürek yerli yerine oturdu.

«Az daha unutuyordum, Snettishane,» dedi, «üstümü başımı yıkayıp paklayacak, giysilerimi onaracak bir yerli kadın arıyorum.»

Snettishane, homurdandı bir, dişsiz ve ihtiyar bir kadın olan Wanidani'yi önerdi.

«Yok, yok,» diye sözünü kesti Simsar, «bana eş olacak bir kadın istiyorum. Şöyle bir düşündüm de, senin uygun birini önerebileceğin geldi aklıma.»

Snettishane, ilgilenmiş gibi göründü, bunun üzerine Simsar, bu yeni ve bir raslantı sonucu ortaya çıkan konuyu tartışmak üzere kayıtsız birkaç adım attı geriye doğru.

«Kattou?» diye önerdi Snettishane.

«Ama onun tek gözü kör,» diye karşı çıktı Simsar.

«Laska?»

«Ayakta dümdüz dikildiğinde bacakları ayrık ayrık duruyor. Sizin koca köpek Kips rahat rahat geçer ayakları arasından.»

«Senatee?» diye devam etti Snettishane. Hiç de telaşlı, heyecanlı görünmüyordu.

Ama John Fox, kendini tutamadı daha, öfkeyle haykırdı: «Bu ne ahmaklık ola? Ben, yaşlı mıyım da, beni ihtiyar kadınlarla birleştirmeyi öneriyorsun? Dişsiz miyim? Sakat mıyım? Yoksa kör mü? Yoksa, yoksul muyum ki, gözleri ışıl ışıl bir kadın kişi bana istekle bakmaya? Aklını başına topla! Ben Simsarım bugüne bugün, hem zenginim, hem ulu. Sözüm geçer, buyruğum dinlenir benim bu ülkede! Bir sözüme tir tir titrer er kişi! İki etmez dediğimi!»

Snettishane'in bir sfensk kadar hareketsiz yüzünde hiç bir değişme olmadı, ama için için coşuyordu. Adım adım yaklaştırıyordu Simsarı, birer birer söyletecekti onu. Çok ilkel bir yaratık olduğundan, kafasında birkaç fikri birden alacak yer yoktu, ve kafasına sığan bu tek fikri John Fox'dan daha ileri noktalara götürme, geliştirme yeteneği vardı. John Fox ise sade ve ilkel bir insan olmakla birlikte, birkaç parlak fikri aynı anda geliştirebilirdi zihninde, bu da onun, tek bir fikri şu kadar ötelere götürmesini engelliyordu.

Snettishane, büyük bir ciddiyet ve sükûnet içinde evde kalmışlar listesinin elverişlilerini sıralamaya devam ediyor, ağzından çıkan her kız adını, John Fox'un karşı çıkması ve hemen ardından karşı çıkma nedenlerini sıralaması izliyordu. Simsar gene vazgeçmiş görünerek eve doğru yollandı. Snettishane, onun ardından baktı, durması için hiç bir çaba harcamadı, ama bu sabrının sonunda, Simsarın kendiliğinden durduğunu gördü.

«Yahu, bak aklıma ne geldi,» dedi Simsar. «İki-

miz de Lit-lit'i unuttuk bu arada. Acaba o bana uygun mu dersin?»

Snettishane, bu öneriye somurtuk bir yüzle cevap verdi; bu asık suratlı maskenin altında ise, ruhu yayvan yayvan sırıtıyordu. Eşsiz bir zaferdi bu. Simsar tam bir adım daha atsaydı, çaresiz kendisi söyleyecekti Lit-lit'i - ama Simsar, o bir adımı atmamıştı.

Şef, Lit-lit'in uygunluğu konusunda düşüncesini açıklamadan, beyaz adamın kendisine doğru bir adım atmasını bekledi.

«Eh,» diye düşündü Simsar sesli sesli, «en iyisi evlenip denemeli...» Sonra sesini yükseltti, «Lit-lit'e karşılık on battaniye ve üç libre tütün vereceğim sana, iyi tütün.»

Snettishane, bütün dünyadaki battaniyelerin ve tütünün, Lit-lit'i ve onun verdiği emeği, yaptığı işi karşılamayacağını anlatmak ister gibi bir el hareketiyle cevaplandırdı Simsar'ın sözünü. Simsar'ın, bir fiyat saptaması yapması için kendisini sıkıştırması üzerine, büyük bir soğukkanlılıkla, beş yüz battaniye, on tüfek, elli libre tütün, yirmi parça bez, on şişe rom; bir gramafon ve son olarak da Simsarın iyi niyeti, ve ocağının başında kendisi için bir minderlik yere kızı vereceğini söyledi.

Bu sözler karşısında Simsar beyninden vurulmuşa dönmüş olmalı ki, darbenin hızıyla, battaniyelerin sayısını iki yüze indirmeyi, ve ocak başındaki yeri pazarlık dışı bıraktırmayı başardı — çünkü beyazlarca, bu toprağın kızları arasında yapılan evlilik anlaşmalarında böyle bir şart ileri sürüldüğü görülmüş değildi. Sonunda, tam üç saat süren bir pazarlıktan sonra, bir anlaşmaya varmış bulunuyorlardı. Lit-lit'e karşı yüz battaniye, beş libre tütün, üç tüfek, bir şişe rom, iyi niyet ve iyi hizmetine kestiler pazarlığı. John Fox'un vereceği bu şeyler, kızın de-

ğerini on battaniye ve bir tüfek aşıyordu ona göre, ama ne yapsınlar. O «kısacık» saatler süresince evine giderken, pazarlığı Snettishane'in kazandığını, kendisini yendiğini acı acı düşünüyordu.

Snettishane, yorgun ve muzaffer adımlarla yatağına doğru ilerlerken, Lit-lit'i gizlendiği yerden kaçamadan yakaladı.

Biigiç bilgiç homurdandı. «Demek gördün. Gördün ve duydun. Böylece babanın büyük zekasına ve anlayışına tanık oldun. Sana çok uygun bir eş seçtim. Dediklerimi tutacak, sözlerimden çıkmayacaksın, git dediğimde, gidecek, gel dediğimde geleceksin ve biz ikimiz büyüklüğüne kıyasla hayli akılsız olan bu büyük beyaz adamın servetiyle iliklerimize kadar beslenecek, semireceğiz.»

Ertesi gün, dükkan açılmadı. Simsar, kahvaltıdan önce McLean ve McTavish'in mideleri bayram etsin diye bir şişe viski açtı, köpeklerine çift porsiyon yiyecek verdi, ve en yeni pabuçlarını giydi. Dükkanın önünde potlatch hazırlıkları yapılıyordu. Potlatc «şölen» demektir; John Fox'un amacı, Lit-lit'le evleneceğini, kızın güzelliği ölçüsünde cömert bir şölenle ilan etmekti. Öğle yemeğinde, bütün kabile şölendeydi. Kadın, erkek, kız, kızan ve de köpekler patlayıncaya yediler, içtiler. Yediden yetmişe tüm kabilenin her bir canlısından başka öylesine uğramış konuklar, başka kabilelerden yolu o yana düşmüş sıradan avcılar da güveyin bahşişinden nasiplerini aldılar.

Utançtan ve sıkıntıdan gözleri yaş yaş olan Lit-lit'i, sakallı kocası, yeni bir pamuklu entari, nefis boncuklarla süslü bir çift pabuç, kuzguni saçlarını örten harika bir ipek eşarp, boynunda düğümlediği mor bir fular, pirinç küpe ve yüzükler, yarım litre dolusu cincik boncuk, ve de Watenbury marka bir kol saatiyle donattı. Snettishane, bu manzara

karşısında kendini zor tutuyor, bir yandan da kızını bir kenara kıstırıp iki söz etmek için fırsat kolluyordu.

«Bu gece değil, ertesi gece de değil,» diye söze başladı düşünceli bir tavırla, «ama önümüzdeki gecelerden birinde, nehir boyunda bir kuzgun gibi sesleneceğim. Bu sesi duyar duymaz akılsızın teki olan kocandan kaçıp bana geleceksin.»

Kızının, kendisini bekleyen harikulade yeni hayata sırt çevirmek zorunda kalabileceği korkusuyla solup kaldığını görünce, «Yok, yok,» diye atıldı. «Bu durumda, akılsızın teki olan o azman kocan gözlerinden seller gibi yaş aka aka benim evime gelecektir. Bunun üzerine sen de onun gibi ağlamaya başlayacak, şunun şöyle, bunun böyle olduğunu, şunu, şunu istemediğini, bir Simsar'ın karısı olmak için insanın değerinin biçilenden fazla olması gerektiğini ve ancak zavallı ihtiyar babacığın Snettishane'e daha battaniye, daha tütün ve birtakım başka servetler verilirse mutlu olacağını söyleyeceksin. Unutma geceleyin nehir boyunda kuzgun gibi seslendiğimde...»

Lit-lit başını olur anlamına salladı; çünkü babasının buyruğuna uymamanın nice tehlikeli olduğunu iyi bilirdi; hem sonra, istediği neydi ki, kendisini kaybedip tekrar sahip olmakla daha büyük bir mutluluk duyacak olan Simsar'dan kısa bir süre için ayrılacaktı alt tarafı. Şölene döndü, ve geceyarısı yaklaşmakta olduğundan, Simsar kendisini kalabalık arasında buldu çıkardı, ve yerlilerin hiç bir düğünde eksikliğini göstermediği bağrış çağrış, ve takılmalar arasında evine götürdü.

Lit-lit, kısa zamanda, bir ticarethanenin müdürüyle yaşanan evlilik hayatının, düşündüğünden de iyi olduğunu gördü. Odun toplamak, su taşımak yoktu; huysuz erkek milletinin önünde el pençe di-

van durmak yoktu. Hayatında ilk kez, kahvaltı hazır oluncaya kadar yataktan çıkmayabilirdi. Hem de ne yatak! Temiz, yumuşak, ve öyle rahat ki... Sırtı böylesine rahat bir yatak yüzü görmüş değildi Lit-lit'in. Ve yiyecek! Pişirilecek kurabiye haline, poğaça, ekmek haline getirilmiş un! Günde üç öğün ve de her gün üç öğün istediği kadar yiyebileceği leziz yiyecek. Böylesine bolluk, böylesine lüks, inanılası değildi.

Hele bir de Simsar kendisine karşı son derece ve de ustaca nazik davranmıyor muydu... Simsar, ilk karısını toprağa vermişti; aşağıdan almasını, bir kadını mutlu etmesini iyi biliyordu. «Lit-lit, buranın patronudur,» dedi zifaf gecesinin sabahında. Kahvaltı etmekteydiler. «O ne derse, yapılır. Anlaşıldı mı?» McLean ve McTavish anladılar. Ayrıca, Simsar'ın elinin nice ağır olduğunu da iyi bilirlerdi.

Ama Lit-lit, bundan şımarmadı. Kocasından gördüğü üzere iki küçük üvey oğlunun bakımı işini üstlendi; onlara mutluluk, ve kocasının kendisine verdiği kadar özgürlük vermeye çalıştı. İki oğul, yeni analarından hoşnut olduklarını her fırsatta söylediler ve Simsar, evliliğin getirdiği mutluluklarla övündü durdu... Lit-lit'in iyiliği ve kocasının hoşnutluğu, Sin Rock bölgesi sakinlerinin dillerine destan oldu. Onların bu mutluluğuyla herkes övünür oldu...

Bunun üzerine sayısız çıkarların hayaliyle gözüne bir türlü uyku girmeyen Snettishane, harekete geçme zamanının geldiğine karar verdi. Lit-lit evlilik hayatının onuncu gecesinde, bir kuzgun sesiyle uyandı ve böylece, Snettishane'in kendisini nehir boyunda beklediğini anladı. Bütün bu mutluluk arasında, bu işi hepten unutmuştu, ve şimdi, verdiği sözü babasının o çocukluk günlerindeki korkunçluğuyla birlikte hatırladı. Bir süre korku içinde, zangır zangır titredi yatakta; gitmeye isteksiz, kalmaya

ürkekti. Ama sonunda, Simsar, sessiz zaferi kazandı, ve iyi davranışının üzerine bir de iri adaleleri ve köşeli çenesi, Lit-lit'i Snettishane'in çağrısını duymazlıktan gelmeye sürükledi.

Ama sabahleyin, büyük bir ürkü içinde uyandı, babasının gelmesi korkusuyla yüreği hep ağzında işlerini gördü. Ancak gün ilerledikçe, biraz biraz kendine geldi. McLean ve McTavish'i bazı önemsiz işleri kaytarmaktan ötürü azarlayan John Fox, onu daha da yüreklendirdi. Kocasının gözden kaybolmasını istemiyordu; kilere kadar peşinden gidip de, onun koca koca sandıkları, pamuk balyasıymış gibi oradan oraya savurduğunu görünce, babasının buyruğuna uymamakla çok iyi ettiğini düşündü. Ayrıca (depoya gelişi bu ilkti ve Sin Rock, daha küçük bölgelere dağıtım yapan belli başlı merkezlerden biriydi), sonsuz bir servetin böyle bir kenarda durduğunu görmek. onu hayretten dondurmuştu.

Bu görünüm, ve Snettishane'in tamtakır evinin kafasındaki görüntüsü, bütün kuşkuları bir kenara itti. Ama gene de, bu inancını üvey oğullarından biriyle iki çift söz ederek perçinlemek gereği duydu.

«Beyaz baba iyi?» diye sordu çocuğa.

Çocuk, babasının, bildiği insanların en iyisi olduğu cevabını verdi.

«Beyaz baba güçlü,» dedi.

Çocuk, babasının, bildiği insanların en güçlüsü olduğunu söyledi.

O gece kuzgun gene bağırdı. Ertesi gece daha yüksek çıktı kuzgunun sesi, daha uzun sürdü. Simsar, bu sese uyandı, ve bir süre bir sağa, bir sola dönüp durdu yatağında. Sonra, «Hay allahın cezası kuzgun!» dedi; Lit-lit, battaniyelerin altında kıs kıs güldü.

Sabahleyin, erkenden, Snettishane suratını bir karış sarkıttı ve mutfakta Wanidani ile kahvaltıya

oturdu. «Yerli yiyeceğini» beğenmediğini ileri sürerek ağzına bir lokma bile koymadı, ve az sonra, ticaretin yapıldığı dükkanda, damadına kafa tuttu. Kızının nice bir pırlanta olduğunu anlaması üzerine, daha battaniye, daha tütün ve daha tüfek, özellikle tüfek istemeye geldiğini söyledi. Pazarlıkta düpedüz aldatılmıştı ve hakkını almaya gelmişti. Ancak Simsar, verecek ne battaniyesi, ne de hakkı olduğunu söyledi. Bunun üzerine, Snettishane, kendisine, Three Forks'daki misyonerle konuştuğunu, ve bu kişinin, ona, böyle bir evlenmenin kitapta yeri olmadığını, ve bu durumda, bir babaya düşen görevin, kızını geri istemek olacağını bildirdiğini söyledi.

«Ben dinime bağlı bir Hıristiyanım,» diye sözü bağladı Snettishane, «Lit-lit'imin cennete gitmesini isterim.»

Simsarın cevabı kısa ve öz oldu; kaynatasına, battaniye yerine hava vererek, ensesinden tuttuğu gibi kapının dibine götürdü ve kendisine canının istediği cennete gitmesini söyledi.

Ancak Snettishane, dönüp dolanıp mutfak kapısından içeri girdi, ve evin büyük oturma odasında bulunan Lit-lit'in yanında bitti.

«Demek ben dün gece nehir boyunda sana seslenirken derin derin uyudun?» dedi. Suratı bir karış asıktı.

«Hayır, uyanıktım ve de duydum sesini,» dedi kızı. Yüreği fırlayıp çıkacakmış gibi çarpıyordu, ama hiç bozuntuya vermeden sürdürdü konuşmasını. «Ve önceki gece de uyanıktım ve duydum sesini, ve hem de daha önceki gece...»

Böyle söze başladı ve büyük mutluluğunun ve bu mutluluğun elinden alınacağı korkusunun verdiği heyecanla, kadınların durumu ve kadın hakları konusunda, tarihin ilk, ve en büyük konuşmasını yaptı.

Ancak, bu önemli söylevin hedef aldığı kulaklar, duvardan farksızdı. Snettishane, Orta çağlardan kalmış bir adamdı, ve daha o çağda yaşadığına inanıyordu. Lit-lit'in soluk almak üzere bir an durmasını fırsat bilerek. «Bu akşam gene kuzgun gibi bağıracağım,» diye gözdağı vermeye kalkıştı.

Tam bu sırada, Simsar içeri girdi, ve Snettishane'i gene cennetine uğurladı.

O gece kuzgun, her zamankinden daha uzun bağırdı. Uykusu hafif olan Lit-lit, bunu duydu ve gülümsedi. John Fox bir sağa bir sola döndü. Sonra iyice uyandı, daha büyük bir tedirginlik içinde kımıldandı bir süre. Homurdandı, burnundan soludu, önce içinden, sonra sesli sesli sövdü ve sonunda yataktan fırladı kalktı. Karanlıkta oraya buraya çarparak büyük oturma odasına gitti ve tüfeklikten dolu bir av tüfeği aldı. Bu, McTavish'in dikkatsizliği sonucu orada kalmış, saçmayla dolu bir tüfekti.

Simsar, ayaklarının ucuna basa basa evden çıktı ve nehir boyuna yollandı. Kuzgun susmuştu, ama gene de otların arasına gizlenip beklemeye başladı. Hava biraz serinceydi, ve toprak, bütün günün güneşini içmiş olarak, arada sırada Simsarın yüzüne buharlarını soluyordu. Simsar başını koluna yasladı ve tatlı bir kuş uykusuna daldı.

Elli yarda ötede, John Fox'a sırtını vermiş, başını dizlerine dayamış oturan Snettishane de gecenin sessizliği içinde aynı şekilde uyumaktaydı. Bir saat kadar zaman geçti, Snettishane uyandı, ve başını kaldırmaksızın, geceyi, kaba kuzgun seslerine boğdu.

Simsar uyandı ama uygar bir insanın ani uyanışı değil, tetikte bekleyen bir avcının vahşi uyanışıydı bu. Karanlıkta, otların arasında bir karaltı seçti, ve nişan aldı. Karaltının ikinci kez bağırmaya başlamasıyla Simsar'ın tetiği çekmesi bir oldu.

Ağustos böcekleri ve vahşi kuşlar, hemen seslerini soluklarını kestiler, ve kuzgun sesi, kırık bir plaktan çıkan nağmeler gibi titreyerek söndü, sessizliğin içine gömüldü.

John Fox karartının bulunduğu yere koştu ve vurduğu cisme elini uzattı, ama parmaklarının bir tutam dolaşık saçı kavraması üzerine, Snettishane'in yüzünü ışığa çevirdi. Saçmaların elli yardalık hedefe nasıl saplandığını bilirdi. Snettishane'i bir omuzdan bir omuza kalbura çevirdiğini de biliyordu. Ve Snettishane onun bunu bildiğini biliyordu, ama ikisi de bundan söz etmediler.

«Burada ne arıyorsun?» diye sordu Simsar. «Senin gibi ihtiyarların yatma vakti geldi de geçiyor bile.»

Snettishane, derisinin altından kendisini gıdıklayan saçmalara rağmen başı dik cevap verdi:

«Bana uyku haram,» dedi. «Kızım için, diri diri mezara giren ve beyaz adamların cehennemine gideceği kesin olan kızım Lit-lit için gözyaşı dökmekteyim.»

John Fox, topukları üzerinde bir döndü. «Nehrin daha aşağı kıyılarına dök göz yaşlarını,» dedi. «Çünkü ağlamanın çıkardığı gürültü, insanı uyutmayacak kadar büyük.»

«Yüreğim sızlıyor,» dedi Snettishane, «ve günlerim, gecelerim derdimle simsiyah olacak.»

«Kuzgun gibi siyah,» dedi John Fox.

«Kuzgun gibi siyah,» dedi Snettishane.

O geceden sonra, nehir boyundan kuzgun sesi gelmedi. Lit-lit, gün geçtikçe daha çok saygı uyandıran bir eş olmakta, mutluluğu giderek artmakta. Ağacın tepesindeki teneke kutuda defnedilmiş bulunan birinci karısından olan oğullarının, şimdi kızkardeşleri var. İhtiyar Snettishane, evlerine ayak basmıyor, ve genellikle evlatların, özellikle kızı Lit-

lit'in hayırsızlığı, kadirbilmezliği üzerine, titrek, ince sesiyle yakınmalar düzüp durmakla geçiriyor günlerini. Ömrünün son günleri, kızının pazarlığında aldatılmış olmanın verdiği büyük üzüntü ile dolmakta, öyle ki, John Fox bile, Lit-lit için on battaniye ve bir tüfek fazladan ödediği iddiasını geri almış bulunuyor.

HAYATIN YASASI

İhtiyar Koskoosh kulak kesildi. Gözlerinin feri çoktan sönmüşse de kulakları hâlâ iyi duymakta, ve en küçük bir ses bile, artık dünya meseleleriyle pek ilgilenmemesine rağmen solgun alnının ardındaki yerinde yarı aydınlık zihnine ulaşmaktaydı. Evet! Sit-cum-to-ha'nın sesiydi bu; koşum takıyor olmalıydı köpeklere. Sit-cum-to-ha, kızının kızıydı, ama karların ortasında, garip garip, çaresizlik içinde oturan dedesine ayıracak vakti yoktu.

Mola bitmiş, yol hazırlığı başlamış olmalıydı. Önlerindeki uzun yol, öyle durup bekliyor, oysa gün, göz açıp kapayıncaya geçip gidiyordu. Hayat çağırıyordu Sit-cum-to-ha'yı, hayatın görevleri çağırıyordu, acelesi vardı. Ölümün değil hayatın yolundaydı kız. Oysa kendisi, ölüme ne kadar yakındı.

Ölümü düşünmek bir an için ürküttü ihtiyarı; yanıbaşında duran küçük bir kuru çalı çırpı yığınına doğru titrek, felçli elini uzattı. Evet, çalı çırpı ordaydı, yanıbaşındaydı; elini yavaş yavaş çekti, uyuz bir hayvan postu gibi orası burası dökük kürkün içine

soktu, ve gene dinlemeye koyuldu. Yarı donmuş hayvan postlarının çıkardığı küskün çatırtı. Reis'in geyik derisi çadırının yıkılmış olduğunu, ve hatta, katlanıp bağlanmakta olduğunu söylüyordu. Reis, oğluydu onun; güçlüydü oğlu, yürekliydi. Kabiledeki bütün erkeklerin başıydı onun oğlu, ve de yaman bir avcıydı. Kadınlar eşyaları topluyor olmalıydı, çünkü, oğlunun onları azarlayan, çabuk olmalarını söyleyen sesini duyuyordu ihtiyar. Koskoosh kulak kesildi. Bu sesi bir daha duymayacaktı. İşte Geehow'un çadırı! Derken Tusken'in çadırı! Bütün çadırlar toplanıyor birer birer. Bu yedi; işte sekizinci çadır da indi. Dokuz! Tek Shaman'ınkini sarıp sarmalıyorlar. Shaman çadırını kızağa yerleştiriyor şimdi; ihtiyar onun homurtularını duyuyordu çünkü; bu işi yaparken hep söylenir dururdu Shaman. Bir çocuk ağlaması duydu, sonra bir kadının yumuşak, tatlı sesiyle çocuğu yatıştırmaya çalıştığını duydu. Bu, mutlaka Koo-tee'dir diye düşündü ihtiyar. Huysuz bir çocuktu Koo-tee. Hem de öyle aman aman güçlü değil. Yakında ölürdü belki de. Dümdüz ovada, bir yerde ateş yakar, buzu eritip bir delik açarlardı, kurtlar gelip cesedi parçalamasın diye de deliğin üzerine kayalar yığarlardı. Eh, ne farkederdi ki? Olsa olsa birkaç yıl daha dayanırdı hepsi. Sonra... Ne kadar karnı tok varsa, o kadar aç olacaktı... Sonunda, ölüm bekliyordu, doymak bilmeyen, dünyada her şeyden daha aç olan ölüm...

Bu da ne? Haa, adamlar kızakları bağlıyor, sırımları geriyorlar. Dinledi Koskoosh; artık etrafında bir hayat eseri kalmayacağını bilen ihtiyar dikkatle dinledi. Adamlar kamçıları şaklatıyor, köpeklerin sırtına indiriyorlardı. Nasıl da uluyor hayvanlar! Çalışmaktan ve de yoldan nefret ediyorlar! Haydaa! Gidiyorlar! Kızaklar birbiri ardından yavaş yavaş, sallana sallana sessizliğe karışıyorlar... Evet, gittiler. İh-

tiyarın hayatından çekildiler, ve adam, son saatini, son acı saatini tek başına geçirmek zorunda... Hayır. Ağır bir gövdeyi taşıyan ayaklar bastıkça karı gıcırdatıyordu, ta yanına sokuldu; ihtiyarın başına yavaştan bir el kondu. Ne düşünceli insandı şu oğlu! Nice ihtiyarlar bilirdi böyle; tek başına ölmüşler de, oğulları kabileyle birlikte çekip gitmişti. Geçmişini düşündü... Derin derin düşünceye daldı; oğlunun sesi onu gerçek dünyaya getirene kadar da dalgın, geçmişte kaldı öyle.

«İyi misin?» diye sordu oğlu.

İhtiyar cevap verdi: «İyiyim.»

«Yanıbaşında odun var,» diye devam etti genç olanı. «Ateş de harıl harıl yanıyor. Güneş doğuyor, soğuk da kırıldı biraz. Nerdeyse kar başlar. Hatta başladı bile.»

«Başladı mı?»

«Kabile ilerliyor. Yükleri ağır, mideleri de açlıktan dümdüz. Yol uzun. Hızlı gidiyorlar. Ben gidiyorum şimdi. Olur mu?»

«Olur, olur. Ben geçen mevsimden kalmış kuru bir yaprak gibiyim. Sıkı sıkı tutuyorum dalımı. Ama ilk solukta düşeceğim yere. Sesim, bir ihtiyar kadının sesine döndü. Gözlerim, artık ayaklarıma yol göstermiyor, ayaklarım da yürümek istemiyor. Yorgunum. Ben iyiyim. Sen git.»

Yakınır bir sesle gıcırdayan kar susuncaya, başı öne eğik dinledi ihtiyar. Durumuna yerinmiyordu; Bekledi, dinledi... Seslense de duymazdı oğlu onu daha... O kadar uzaklaşmıştı. Elini aceleyle çalı çırpı yığınına doğru uzatmaya çalıştı. Tepesinde esnemekte olan sonsuzlukla arasında tek bu çırpı yığını vardı şimdi. Hayatı bu bir avuç kuru dala kalmıştı artık. Bu dallar da birer birer eriyecek, ateşin sönmemesini sağlayacaktı ve böylece adım adım, her bir dal alevlendirdikçe ölüm tırmanacaktı onun üze-

rine. Son dal parçası da yanıp bitince, son sıcaklık kaynağı yokolup gidince, don başlayacaktı. Önce ayakları gevşeyecekti, sonra elleri; ve yavaş yavaş bir uyuşukluk saracaktı gövdesini... Tırnaklarının ucundan, en uzaktaki hücrelere kadar ilerleyecekti uyuşukluk. Başı dizlerinin üzerine düşecek, orada kalacaktı. Tümden kendinden geçecekti böylece, dinlenecekti. Kolaydı. Bütün insanlar ölürdü er-geç...

Yakınmıyordu. Hayat buydu. Ölüm herkesin başındaydı. Toprağa yakın doğmuştu ihtiyar, yaşadığı toprağa yakın. Ölüp toprağa karışmak büyük bir yenilik değildi onun için. Bütün canlılar bir gün toprağa karışırdı mutlaka. Doğa, canlılara karşı, insanlara karşı acımasızdı. Birey denen o elle tutulur şey umurunda değildi doğanın. Varsa yoksa türleri, ırklarıydı doğanın işi. İhtiyar Koskoosh'un barbar aklı, buna şaşıp kalıyordu doğrusu. Ama öyle açık ortadaydı ki hayatı boyunca örneklerini görmüştü bunun. Bir filizin sürmesi, söğüt tomurcuğunun patlayıp yeşermesi, sararmış bir yaprağın düşmesi — yalnız bu bile her şeyi anlatmaya yeterdi. Oysa bireye tek bir görev vermişti doğa. Bu görevi yerine getiremeyen ölür giderdi. Görevi başarsa da değişen bir şey yoktu, gene ölüm bekliyordu bireyi. Doğanın umurunda değildi; doğanın buyruğunu yerine getiren, verdiği görevi yapan çoktu, ve önemli olan buyruğa uyan birey değil, buyruğa uyma, boyun eğme meselesiydi ve bu, hiç bir zaman ölmez, yaşar, giderdi. Koskoosh'un kabilesi çok eskiydi. Kendisinin çocukken tanıdığı ihtiyarlar, daha önce yaşayıp göçmüş ihtiyarlar tanırdı. Demek ki, kabilenin yaşadığı doğruydu, bütün kabile üyelerinin doğanın buyruğuna uymaları için, buyruğa uyulması için yaşayıp gelmişti kabile... Çok, çok eskilere dayanıyordu kabilenin varlığı... Geride kaç mezar bıraktıklarını bile unutmuşlardı. Bunlar sayılmazdı ki... Hepsi birer

olaydı, geçiciydi. Kendisi de hayatın bir olayıydı, ve geçip gidecekti işte. Doğanın umurunda değildi. Hayata bir görev vermiş, bir de yasa koymuştu. Onun sürekliliğini sağlamak hayatın göreviydi, hayatın yasası ise ölüm. Dolgun memeli, güçlü, pırıl pırıl bakışlı, zıp zıp zıplayan bir kadın, bakmaya doyulmayan bir yaratıktı. Ama onun daha tamamlamadığı görevi vardı önünde. Gözlerindeki pırıltı artacak, adımları daha bir kıvraklaşacaktı... Delikanlıların önünde, kimi vakit yürekli, güvenli, kimi vakit çekingen davranacak ve kendi içindeki karmaşık duyguları onlara sezdirecekti... Gene de giderek daha güzel, giderek daha bakmaya doyulmayan bir yaratık olacaktı. Ta artık kendini tutamaz hale gelen bir avcı onu yakalayıp evine götürdüğü güne kadar... Avcı onu kendisine yemek pişirmesi, işlerini görmesi, çocuklarının anası olması için evine kapatacak. Yavrulayan ana, gözlerindeki pırıltıyı yitirmiştir artık. Kalçaları pörsüktür, ayaklarını sürükler yürürken; gözleri donuklaşmış, bakışları bulanmıştır; ocağın başında oturan ihtiyar kocakarının yanaklarından tek hoşlanan küçük çocuklardır artık. Görevini yapmıştır kadın. Çok geçmeden, yani ilk açlık felâketi çöktüğünde, ya da ilk uzun yolculuğa çıkıldığında terkedilecekti kadın... Tıpkı onun gibi belki de. Karların ortasında, bir avuç odunla yapayalnız bırakılacaktı. Yasa böyleydi.

Bir çalı parçasını dikkatle ateşe yerleştirdi, ve düşüncesine devam etti. Evet, yasa, hep o yasaydı; bu, her yerde, ve her şey için aynıydı. İlk donla birlikte sivrisinekler yok olurdu. Tavşana bile yaşlılık çöktü mü, ağır adımlarla koşardı artık, ağırlaşırdı; düşman pençesinden kurtulması güçleşirdi. Küçük sincap, sürüne sürüne ölüme giderdi. Koca kartal bile yaşlanınca gücünü yitiriyor, kolu kanadı kırık, bir avuç kızak köpeğinin ağına düşecek hale geliyor-

du. Bir kış günü, hani o misyonerin bir yığın kitap ve ilaç kutularıyla geldiği kıştan bir önceki kış, Klondike'ın yukarılarında bir yerde kendi babasını bırakıp gidişini hatırladı. O ilaç kutusunun hayaliyle nice dudak şaplatmıştı ihtiyar Koskoosh vaktiyle... Ama şimdi dudaklarında kımıldamaya derman yoktu. Bir «ağrı dindirici» vardı, ilaç kutusunda, eşini emsalini görmemişti. Ama bu misyoner ne de olsa başlarına belâ kesilmişti, çünkü kampa hiç et getirmiyor, boyuna yiyordu. Avcılar homurdanıp duruyorlardı. Misyoner sonunda, Mayo yakınlarındaki dorukta ciğerlerini üşüttü, ve köpekler mezarını örten taşları burunlarıyla iterek adamın kemiklerini paylaştılar.

Koskoosh, ateşe bir odun daha koydu ve geçmiş günlerin derinliklerine gömüldü. Bir vakitler, açlık vardı... İhtiyarlar, boş mideleriyle ateşe doğru emeklerlerdi; sonra oturur, eski günleri, Yukon nehrinin üç kış boyunca gürül gürül aktığını, üç yaz boyunca kaskatı donduğunu anlatırlardı. Anasını o açlık döneminde kaybetmişti. Yaz aylarında somon balığı bulamamışlardı nehirde, kışı, ve Kuzeyin Ren geyiklerini dört gözle beklemişlerdi. Sonra kış gelmiş, ama Ren geyiği ortalarda görünmemişti. Böylesi hiç görülmüş değildi; kabilenin ihtiyarları bile yaşamamıştı böyle günler. Kış olsun da, geyik gelmesin... Ama gelmemişti işte... yedi yıl geçmişti ve geyik yoktu. Üstelik tavşan da bulunmuyordu ve köpekler bir deri bir kemik kalmıştı. Çocuklar, ve kadınlar, ve ihtiyarlar uzun gecelerin karanlığında inleyerek ölüyorlardı. Kabilede yaşayanların onda biri bile, bahar güneşini göremeden gitti. Bu, kıtlıktı işte. Hem de nasıl bir kıtlık!

Bolluk günlerini de görmüştü ihtiyar; etlerin kokuşup atıldığı, köpeklerin fazla yemekten şişmanlayıp işe yaramaz hale geldiği günleri de görmüştü... Koca bir sürüyü kıstırıp, avlamadan salıverdikleri

günleri, kadınların çok, çok çocuk yaptığı günleri, çadırların kız çocuklarıyla, erkek çocuklarıyla dolup taştığı günleri de görmüştü. Sonra, göbekleri en çok şişen, erkekler olmuş, eski dargınlıkları eşeleyip, ateşlenmişlerdi. Ayranları kabaran erkekler, Pelly'leri öldürmek için dağları aşmış, Tanana'ların sönmüş ateşlerinin başında oturabilmek için batıya gitmişlerdi. Hiç unutmuyordu, çocukken, bolluk günlerinin birinde kurtların bir geyiği sürüklediğini görmüştü. Zing-ha da yanına uzanmış bakıyordu onunla birlikte — bu Zing-ha, sonradan avcıların en ustası olmuş, ve sonunda, Yokun ırmağındaki buz deliklerinden birine düşmüştü. Tam bir ay sonra bulmuşlardı onu; yarıbeline kadar yukarı tırmanmış da, orda donup kalmıştı öyle.

Gelelim geyiklere. O gün, Zing-ha ile ikisi babaları gibi avcılık oynamaya gitmişlerdi. Dere yatağında, bir geyik izi ve de birçok kurt izi gördüler. İzler geyikle kurtların az önce geçtiklerini söylüyordu. Bunu daha çabuk anlayan Zing-ha, «Yaşlı bir geyik bu,» dedi. «Yaşlı geyik sürüye ayak uyduramaz. Kurtlar onu kardeşlerinden ayırmış, peşini bırakmazlar artık.» Doğruydu Zing-ha'nın söyledikleri. Kurtlar hiç bırakmazlardı geyiğin peşini. Gece gündüz, durup dinlenmeden. geyiğin ayakları dibinde ulur, hayvanın burnuna pençe atar dururlardı. Geyiğin dermanı kalmayıncaya bırakmazdı peşini. Nasıl da birden kana susamış gibi heveslenmişlerdi Zing-ha'yla! Geyiğin sonunu görmek, kaçırılmaz bir eğlence olmalıydı!

İstekli istekli, koşar adım yola koyuldular. Kendisi, yani gözleri hiç de keskin olmayan, ve de hiç de usta bir izsürücü sayılmayan Koskoosh bile, hayvanların izlerini gözü kapalı bulabilirdi, öylesine genişti açtıkları yol. Tabana kuvvet ilerliyor ve her adımda, daha yeni yazılmış bir trajediyi merakla okuyorlardı. Geyiğin, karşı koyduğu bir yere gelmişlerdi şimdi.

Burada kar hallaç pamuğu gibi darmadağındı; büyük bir adam boyunda ve genişliğinde ve üç yönde uzanan hayvan izleri görülüyordu. Kar, burada iyice ezilmiş, çiğnenmişti. Orta yerde yayvan ayaklı avın derin ayak izleri görülüyordu, bu izlerin çevresinde, dört bir yanda, kurtların öyle çok basık olmayan ayak izleri vardı. Kardeşleri geyiği öldürmeye çalışırken, bir kenara çekilmiş dinlenmişti kurtların birkaçı. Kardaki boylu boyunca izleri bir dakika önce yapılmışcasına belirgin ve düzgündü. Kurtlardan biri, çılgın kurbanın vahşi bir darbesini yemiş, ölümün tuzağına düşmüştü. İyice sıyrılmış birkaç kemik, bunu gösteriyordu.

Derken, ikinci bir noktada adımlarını yavaşlatmak zorunda kalmışlardı. Burada, koca hayvan, can havliyle kıyasıya savaşmıştı. Bu izlerin gösterdiğine göre, hayvan, iki kez saldırganlarının hücumuna uğramış, ikisinde de düşmanı sıyırıp ayağa kalkmayı başarmıştı. Görevini çoktan yerine getirmişti, ama gene de hayat değerliydi onun için. Zing-ha, yere yıkılmış bir geyiğin kalkıp kurtulması şaşılacak şey, diyordu; ama kurtulmuştu işte. Bu olayı Shaman'a söyleseler, mutlaka bir anlam çıkarır, bir şeylere yorardı.

Bununla birlikte, yol, onları geyiğin yamacı tırmanıp koruluğa ulaştığı yere götürdü. Ancak, hayvanın ayakları burada, geri geri yürüdüğünü gösteriyordu; gerilemiş, gerilemiş, kurtların üzerine atılmış, ikisini parçalayıp karlara gömmüştü. Geyiğin sonunun yaklaştığı belliydi, çünkü, kardeşleri ölü kurtlara dokunmamış, avlarının peşinden seğirtmişlerdi. Birbirine yakın, kısa süren savaşları simgeleyen iki oyuk daha gördüler. Bundan sonra yol, kırmızıydı, ve koca adımları sıklaşmış, yayvanlaşmıştı. Derken savaşın ilk sesleri geldi kulaklarına — bu sesler, bir kovalamacada, vargücüyle koro halinde ba-

ğıran kurt sesleri değildi, savaş alanına yakın olduklarını, kurt dişlerinin ise ete yakın olduklarını belirten kısa, kesik, açların etleri kapışmakta olduklarını belirtir seslerdi. Zing-ha, karların üzerine yüzükoyun yatmış, rüzgârın estiği yönde sürüne sürüne ilerliyordu, ve onun yanısıra, kendisi, ilerde kabilenin reisi olacak olan Koskoosh emekliyordu. Birlikte küçük bir ladin ağacının alt dallarını aralayarak ileriye baktılar. Sonu görmüşlerdi.

Bu olay, tüm gençlik izlenimleri gibi, bugün bile taptazeydi zihninde ihtiyarın. Ve artık görmeyen gözleri, geyiğin sonunu, o çok gerilerde kalmış günlerdeki gibi capcanlı görebiliyordu. Koskoosh buna şaştı, çünkü ilerdeki günlerde, kabilenin başı olduğu, yönetimi ele aldığı günlerde, büyük işler başarmış, adı, Pelly'lerin arasında canavar'a çıkmış, hatta yabancı bir beyaz adamla orta yerde bıçak bıçağa dövüşmüş, adamı öldürmüştü.

Uzun süre, ateş sönüp, soğuk ısırmaya başlayıncaya gençlik günlerini düşündü. Ateşe iki odun attı bu kez, ve geri kalan dalları yoklayarak daha ne süre hayatta kalacağını hesapladı. Sit-cum-to-ha, dedesini düşünüp de daha büyük bir öbek odun toplasaydı, saatleri daha uzun olurdu. İsteseydi toplardı da. Ama ne var ki, dikkatsiz bir çocuktu torunu, ve hele Beaver, yani Zing-ha'nın oğlunun oğlu ona göz koyduğundan beri soyunu sülâlesini unutuk olmuştu. Eh, ne farkederdi ki? Kendisi, o göz açıp kapayıncaya geçen gençlik günlerinde onun gibi değil miydi? Bir süre sessizliği dinledi. Belki oğlunun yüreği yumuşar da, köpeklerle gelir, ihtiyar babasını kabileyle birlikte geyiklerin bol ve semiz oldukları bölgeye götürürdü.

İyice kulak kesildi, tedirgin dimağı, o an için duruldu. Çıt yoktu, tek bir kar tanesi kımıldamıyordu yerde. O büyük sessizliğin ortasında, derin bir soluk

aldı. Pek yalnızdı. Şişt! O da nesi? Bütün vücudu ürperdi birden. O hiç yabancısı olmadığı uzun uluyuş sessizliği yırttı. Hem de çok yakındaydı. Derken, kararmış gözleri önünde, geyiğin — o ihtiyar koca geyiğin — görüntüsü belirdi... Böğrü parçalanmış, butları kana belenmişti. Dal budak salmış koca boynuzları bir yere iniyor, bir kalkıp tos vuruyordu. Bir görünüp bir kaybolan boz biçimler, parlayan gözler, sallanan diller, salyalı dişler oynaşıyordu önünde. Sonra amansız çemberin, izlerle dolu karın üzerinde karanlık bir nokta haline gelinceye küçülüşünü izledi.

Soğuk bir hayvan burnu, ihtiyarın yanağına doğru uzandı; burnun tenine değmesiyle silkinip geçmişten sıyrılması bir oldu Koskoosh'un. Eli hemen ateşe uzandı, yanmakta olan bir demet çırpı aldı. İnsanoğluna karşı doğuştan kendisinde var olan, atalarından gelme bir duyguyla, uzun uzun uluyarak kardeşlerini çağırdı hayvan; öteki hayvanlar, istekli istekli cevap verdiler ona. Adamın çevresinde salyalı, açık ağızlardan, parlayan dişlerden meydana gelmiş bir çember oluşturuncaya birer birer geldiler, çömeldiler. İhtiyar, bu çemberin daralışını dinledi. Elindeki alev alev çırpı demetini can havliyle salladı, hayvanlar, solumadan, ulumaya geçtiler; ama dağılmaya yeltenmediler. Derken biri göğsünü ileri uzattı, kıçını sürüyerek öne doğru geldi, derken bir ikinci, ve üçüncü; ama hiç biri geri çekilmedi. Neden canımı böyle sıkı tutacak mışım? dedi ihtiyar kendi kendine, ve elindeki ateşi karlara bıraktı. Çubuk pısır pısır söndü. Çember, huzursuz bir şekilde homurdandı, ama yerinden kımıldamadı. Koskoosh koca geyiğin son kavgasını bir daha gördü, bitkin başını, dizleri üzerine düşürdü. Ne farkederdi ki? Hayatın yasası değil miydi bu?

DÖNEK

İşime gitmek üzere uyandım Tanrım;
Başarılı kıl beni, yüzümü kara çıkarma.
Bu gece ölmek yazılıysa alnıma Tanrım,
İşimi başarmama, bitirmeme izin ver.
Amin

«Son olarak söylüyorum, John, kalkmazsan, kahvaltıdan olacaksın!»

Bu gözdağına bana mısın demedi çocuk. Tatlı bir düş görüyordu da sanki, inatla uyanmamaya çabalıyordu. Parmaklarını fazla sıkmadan gevşek iki yumruk yaptı, ve hayvana zayıf, titrek darbeler indirdi. Asıl hedefi annesiydi; ama kadın, çocuğu omuzlarından kavradı ve alışık hareketlerle yumruklardan sakındı.

«Bırak beni!»

Derin uykuda birinin boğuk sesiydi bu ilkin, sonra birden yükseldi, çığlık oldu, ve anlaşılmaz mırıltılar halinde giderek kayboldu. Acı çekmekte olan bir ruhun vahşi bir haykırışıydı sanki. Sonsuz bir acı içinde isyan ediyordu çocuk.

Ama kadın aldırmadı. Bakışları hüzünlüydü. Yüzü yorgundu. Her Allahın günü yaşanılan dakikalardı bunlar; alışıktı. Çarşafı battaniyeyi kavradı, çocuğun üzerini birden açmayı denedi; ama yumruklamaktan vazgeçen çocuk, çaresizlik içinde battaniyeye sarıldı, sımsıkı tuttu. Yatağın ayak ucunda tortop olmuştu, ama battaniyeye sarılıydı. Derken kadın örtüleri yere indirmeyi denedi. Çocuk bir uçtan çekiyordu, kadın bir uçtan. Sonunda kadın örtülere asılı kaldı; ama ağırlığı çocuğunkine üstün olduğundan, örtüler de, çocuk da yenilmek zorundaydı. Isırıcı soğuktan korunmak için, battaniye nereye gittiyse, çocuk da altında oraya gitti. Sarılmış, bırakmıyordu örtüleri. Yatağın üzerinde dönüp duruyorlardı.

Az daha tepesi üstü yere düşüyordu; birden toparlandı, güç belâ dengesini buldu. Tam bu anda annesi omuzlarından yakaladı ve sarstı onu. Gene yumruklarını sıktı; ama bu kez, yumruklar daha sıkı, daha güçlüydü. Aynı zamanda gözleri açıldı. Kadın omuzlarını bıraktı. Uyanmıştı.

«Pekâlâ,» diye mırıldandı çocuk.

Kadın lâmbayı aldı, çocuğu karanlıkta bırakarak aceleyle dışarı çıktı.

«Gündeliğini kesecekler,» diye söylendi çıkarken.

John karanlığa aldırmadı. Giyindi, mutfağa geçti. Öylesine çelimsiz bir çocuktan beklenmeyecek kadar sert basıyordu yere. Bunca ince bacakların kendi kendine hareket etmesi, o bir deri bir kemik gövdeyi taşıması akıl almaz bir şeydi. Dibi kırık bir iskemle çekti altına.

«Johnny!» diye haykırdı annesi.

Çocuk, aynı hızla kalktı, tek söz etmeden lavaboya yöneldi. Yağlı, pis bir lavaboydu bu. Delikten pis bir koku geliyordu. Aldırmadı. Ona göre bir lavabonun kokması, sabunun bulaşık suyundan vıcık vı-

cık yağlı, taş gibi köpürmez olması gibi doğaldı. Başka nasıl olacaktı ki? Hem sabunu köpürtmeye çabalamaya da gerek yoktu. Yüzüne birkaç avuç su vurmak aynı işi görürdü. Dişlerini yıkamazdı. Ona bakarsanız, ömründe diş fırçası görmüş değildi; ve diş yıkamak gibi büyük bir aptallığa düşen insanların varlığından da haberi yoktu.

«Günde bir kez, söyletmeden yüzünü yıkasan n'olur!» diye yakındı annesi.

Kahveyi fincanlara boşaltırken, kahveliğin kırık kapağını eliyle tutuyordu. Çocuk ses çıkarmadı annesinin yakınmasına; çünkü bu yıkanma meselesi oldum olası günün baş konusuydu ve anası bu konuda nuh deyip peygamber demediği için de sürekli çatışmaya yol açardı. Günde «bir kez» mutlaka yıkamalıydı yüzünü; ötesi yoktu. Yağlı, nemli, kirli ve pırtık bir havluyla kuruladı. Havlunun tüyleri yüzüne yapıştı.

«Bunca uzak olmasaydı evimiz işe,» dedi kadın otururken. «Elimden geleni yapıyorum. Değil mi? Bir dolar, bir dolardır. Buranın kirası bir dolar az, bulduğumuz evden. Hem bura daha büyük. Değil mi?»

Pek dinlemiyordu çocuk. Aynı sözleri duymaktan kulakları aşınmıştı. Dünyası dardı kadının. Düşünceleri sınırlıydı. Duruyor duruyor, evlerinin fabrikadan bunca uzak olmasının onlara yüklediği güçlüklerden söz ediyordu.

«Bir dolarlık fazla zıkkım giriyor mideye ama,» dedi çocuk anlamlı anlamlı. «Yola koyulmak gerek. Zıkkımı getir.»

Hapur hupur yiyordu. Lokmaları çiğnemeden yutuyor, üstüne kahve yudumlayarak lokmaların gırtlağından kaymasını sağlıyordu. Bu sıcak ve çamursu sıvıya kahve adı veriliyordu. John, bunun gerçekten kahve olduğunu sanırdı - hem de nefis bir kahve. Hayatta aldandığı sayılıydı, ve kahve niyetine içtiği

çamursu su, bu sayılı aldanmalardan biriydi. Ömründe içmemişti gerçek kahveyi.

Ekmeğe katık olarak bir parça jambon vardı. Anası boşalan fincanını doldurdu. Ekmeğin son lokmasını ağzına atarken, arkası gelecek mi gibilerden bakındı. Anası bu soran bakışları yakaladı.

«Oburluk etme, Johnny,» dedi. «Kendi payını yedin. Kardeşlerini düşün. Onlar daha küçük.»

Annesinin paylamasına cevap vermedi çocuk. Hem pek konuşkan değildi. Aç bakışlarla etrafı kollamayı da bıraktı. Hiç yakınmazdı. Sabırlıydı. Yürüdüğü aşılmaz hayat yolunda sabırlı olmayı öğrenmişti, ve bu sabır, öğreticisi kadar çetindi. Kahvesini bitirdi, ağzını elinin tersiyle sildi, kalkmaya davrandı..

«Dur bakayım,» diye atıldı anası, «Ekmekten bir dilim daha çıkarabilirim sana belki. İnce bir dilim.»

Hareketlerinden, bir el çabukluğu numarası yapmaya çalıştığı belliydi. Somundan bir dilim kesti, somunu ve o dilimi ekmek kutusuna koydu, kendi iki diliminden birini sözüm ona sezdirmeden oğluna verdi. Onu kandırdığını sanıyordu; oysa çocuk, annesinin yaptığı numaranın farkındaydı. Gene de, hiç utanmadan sıkılmadan aldı ekmeği. Annesinin, müzmin bilmem ne hastalığı olduğu ve bu yüzden az yemek zorunda olduğunu kabul etmek işine geliyordu.

Kadın baktı, çocuk ekmeği kuru kuru çiğniyor, dayanamadı. Uzandı, kendi fincanındaki kahveyi onunkine boşalttı.

«Nedense pek yiyesim yok bu sabah,» diye de açıkladı.

Uzaklardan gelen uzun ve cıyak cıyak bir düdük sesi, ikisini de ayağa dikti. Kadın raftaki küçük teneke saate baktı. Beş buçuktu. Fabrika dünyasının öteki canlıları daha yeni kalkıyordu yatakların-

dan. Atkısını omuzuna attı, başına biçimsiz, modası geçmiş, ve de kirli bir şapka oturttu.

«Haydi, yürü,» dedi. Bir yandan da lâmbanın fitilini kıstı ve üfledi.

El yordamıyla yollarını bularak merdivenleri inmeye başladılar. Berrak ama, soğuk bir gündü; dışarı çıkar çıkmaz soğuk kemiklerine işledi Johnny'nin. Gökte yıldızlar solmamıştı daha, şehir, karanlığa gömülüktü. Johnny de annesi de yürürken sürtüyorlardı ayaklarını. Adalelerinde, ayaklarını yerden kesme gücü ve isteği yoktu.

On beş dakika kadar öyle suskun yürüdüler, sonra ana sağa saptı.

«Geç kalmayasın,» dedi oğluna. Kendisini yutan karanlıkta duyulan son sabah öğütüydü bu.

Çocuk cevap vermedi, istifini bozmadan yoluna devam eti. Fabrika bölgesinde kapılar bir bir açılıyordu, ve çocuk az sonra karanlıkta ilerleyen kalabalığın bir parçası oldu. Dış kapıdan girerken bir düdük sesi daha duyuldu. Doğudan yana baktı çocuk. Evlerin damları arasından parça parça görülen ufuktan bir ışık tırmanıyordu. Görüp göreceği gün ışığı buydu. Şimdi güne sırtını dönecek, işçilerin arasına katılacaktı.

Sıra sıra uzanan tezgâhlardan birinin başına geçerek yerini aldı. Önünde, sıra sıra küçük bobinlerin ortasında dönen büyük bir bobin vardı. Hızla dönüyorlardı. Onun görevi bu küçük bobinleri sarmaktı. Hiç de güç değildi bu. Yeter ki eline çabuk olsundu. Küçük bobinler öylesine çabuk boşalıyordu ve bu küçük bobinleri yutan büyük bobinler öylesine çoktu ki, bir dakika boş durmak yoktu.

Makina gibi çalışıyordu. Bir küçük bobin boşaldı mı, sol eliyle frene basıyor, büyük bobini durduruyordu, başparmak ve işaret parmağıyla boşta kalan ipin ucunu tutmak gerekti. Hem de, aynı zaman-

da sağ eliyle küçük bobinin ipliğinin boşta kalan ucunu tutmalıydı. İki elle birden yapılan bu hareketler, aynı anda, ve de çabuk yapılmalıydı. Sonra dokumacı düğümünü de öyle çabucak atıp bobini dönmeye bırakıyordu. Dokumacı düğümü atmak hiç güç sayılmazdı. Bir keresinde, uyurken bile düğüm atabileceğini söyleyerek böbürlenmişti. Aslına bakarsanız, uykusunda düğüm attığı oluyordu; asırlar boyu, birbiri ardına durmadan dokumacı düğümleri atarak kan ter içinde uyandığı düşleri az değildi.

Kimi çocuklar, işin içinden bir türlü çıkamıyor, boşalan küçük bobinleri yeterince çabuk değiştiremiyorlardı. Böylece hem vakit kaybı oluyor, hem de makina boşa çalışıyordu. Bu tür olayları önlemek için başlarına dikili bir gözcü vardı. Johnny'nin yanında çalışan çocuğu bocalarken gördü de, kulaklarını çekip, «Johnny'den örnek alsana, bak,» diye azarladı onu. «Senin neyin eksik ki?»

Johnny'nin bobinleri dolu dizgin dönüyordu, bu dolaylı övgüyü umursamadı bile. Bir vakitler... ama boş ver, o günler çoktan geçmişe gömüldü... Parlak bir örnek olarak gösterildiğini duyuyor, ama o donuk yüzünde hiç bir anlam belirmiyordu. Mükemmel bir işçiydi; biliyordu. Çok söylemişlerdi mükemmel olduğunu ona. Duya duya alışmıştı bu sözlere. Hem artık hiç anlamı yoktu bu övgülerin onun gözünde. Mükemmel bir işçi derken, mükemmel bir makina oldu. İşinin aksadığı da oluyordu; kimi vakit, ama bu, makinanın da aksadığından, ipliklerin bozuk oluşundan ileri gelirdi hep. Düzgün bir çivi kalıbından, bozuk bir çivinin çıkması ne kadar mümkünse, Johnny'nin yanlış yapması da onca mümkündü.

Buna şaşmamak gerekir. Makinalarla içli dışlı olmadığı tek bir gün bile yoktur çünkü hayatında. Makina eti, kanıdır onun. Ya da hiç değilse, makina ile doğup büyümüştür. On iki yıl önce, hem de tam

bu fabrikanın, bu bobin dairesinde, küçük bir kargaşalık olmuştu. Johnny'nin anası bayılmıştı. Evet... Kadını, acı acı bağıran makinaların arasına, yere uzatmışlardı. Bir iki yaşlıca kadın bobinlerin başından alındı; usta da yardım etti. Birkaç dakika içinde, odada, kapıdan girenlerden bir fazla canlı soluyordu. Bu Johnny'di. Tezgâhların gümbürtüsü, homurtusu kulaklarında, uçuşan pamuk parçalarıyla dolu nemli, ılık havayı ciğerlerine çekerek ilk soluğunu alan Johnny havada uçuşan pamukçukları ciğerlerinden çıkarmak için hayatının bu ilk gününde öksürmüştür, ve gene aynı sebepten, o gün, bugündür öksürmektedir.

Johnny'nin yanında çalışan çocuk burnunu çeke çeke ağlar sesler çıkardı. Yüzü, ürkütücü gözlerini üzerinden ayırmadan gözcüye nefret fışkırıyordu. Tek bir boş bobin yoktu çünkü. Çocuk önünde fır dönen bobinlere korkunç sövgüler yağdırdı; ama sesi beş adım öteye bile gitmedi; odanın içindeki gürleme çoçuğun sesini yutuyor, dört duvar gibi sarıyordu.

Bütün bunlara aldırmıyordu Johnny. Olguları olduğu gibi kabul ederdi o. Hem, bir şeyi tekrar tekrar söylemek, bir olayı tekrar tekrar yaşamak yeknesaklık getiriyordu ve Johnny, bu olayı her gün birkaç kez yaşar, aynı sözleri sayısız kez dinlerdi. Gözcüye karşı gelmek demek, bir makinanın isteğine karşı gölmek gibi bir şeydi ona göre. Makinalar, belli bir biçimde çalışmak, ve belli işleri yapmak üzere yapılmışlardır. Gözcüler için de durum aynıydı.

Ama saat on birde odada bir heyecan dalgası esti. Ve bu heyecan dalgası nasılsa saniyede yayıldı odanın her yanına. Johnny'nin karşı tarafında çalışan tek bacaklı çocuk seke seke ilerledi, ve odanın öte ucunda boş duran bir sandığa yaklaştı,

koltuk değnekleri ile birlikte derin sandığa daldı ve gözden kayboldu. Aynı anda, fabrika müdürü, yanında genç bir adamla odaya girdi. Adam iyi giyinmişti, kolalı gömleği eksik değildi — Johnny'nin «centilmen» diye sınıflandırdığı adamlardandı. Kimliğine gelince. «müfettişti» bu centilmen.

Ağır adımlarla yürüyor, ve pürdikkat çocukları inceliyordu. Arada bir duruyor, sorular soruyordu. Böyle yaparken de, avazı çıktığınca bağırıyor, sesinin duyulması için harcadığı çaba, yüzünde garip kırışıklıklar meydana getiriyordu. Johnny'ninkinin yanında duran boş tezgahı görmemiş değildi, ama hiç bir şey söylemedi. Johnny ile gözgöze geldi ve ansızın durdu. Çocuğu kolundan yakaladı ve makinadan bir adım kadar beri çekti; aynı anda, şaşkınlığını vurgulayan bir ses çıkardı ve kolu bıraktı.

«Ne sıska değil mi?» diye güldü fabrika müdürü. Bir şeyleri ört bas etmeye çalışır bir hali vardı.

«Kol değil çırpı,» diye cevapladı müfettiş «Şu bacaklara bak. Kemik hastalığı var bunda... raşitizm. Daha başlangıçta ama var hastalık. Bu çocuk saraya yakalanmazsa, veremden saraya sıra gelmediğinden yakalanmaz, anlıyor musun...»

Johnny dinledi, ama bir şey anlamadı. Daha doğrusu gelecekte tutulacağı hastalıklar ilgilendirmiyordu onu. Asıl şu anda, daha önemli bir hastalıkla karşı karşıya bulunuyordu; müfetiş kılığına girmiş korkunç bir hastalıktı bu.

«Bak evladım, bana doğruyu söylemeni istiyorum,» diye konuştu, ya da haykırdı müfetiş. Sesini duyurmak için çocuğun kulağına iyice yapışmıştı. «Kaç yaşındasın?»

«On dört,» diye yalan söyledi Johnny, ve bu yalanı avazı çıktığı kadar bağırarak söyledi. Öyle bir yüksek sesle yalan söyledi ki, hemen ardından sabahtan beri ciğerlerine yerleşmekte olan **pamuk**

tozlarını soluk borusuna doğru harekete geçiren boğuk bir öksürüğe tutuldu.

«En azından on altı gösteriyor,» diye atıldı müdür.

«Yok, altmış,» diye karşılık verdi müfettiş.

«O hep böyle ufak tefektir.»

«Ne vakitten beri?» diye aceleyle sordu müfettiş.

«Yılardır. Hiç büyümez, büyüdüğünü göstermez.»

«Ya da küçülmez diyelim bari! Hep böyledir bu çocuk. Ve yıllardır da burada çalışıyordur herhalde?»

«Ara ara çalıştı evet — ama yeni yasa kabul edilmemişti o vakitler,» diye geçiştirmeye çalıştı müdür.

Müfettiş Johnny'nin yanında, yarıya kadar sarılı bobinleri, çılgınlar gibi dönüp duran makinayı gösterdi. «Makina boş mu?» diye sordu.

«Öyle görünüyor.»

Müdür gözcüyü çağırdı, makinayı göstererek kulağına bir şeyler haykırdı, müfettişe döndü, «Boşmuş evet,» dedi.

Geçtiler Johnny işinin başına döndü. Hastalığı geçiştirdiği için bir rahatlık duyuyordu. Ama tek bacaklı çocuk onun kadar şanslı değildi. Keskin gözlü müfettiş ensesinden tuttuğu gibi çekti çıkardı çocuğu sandıktan. Dudakları tir-tirdi çocuğun, kaçınılmaz bir felâkete uğramış insanların çaresiz bakışlarıyla ağladı ağlayacak bir haldeydi. Gözcü şaşırmış gibi yaptı. Çocuğu görüşü bu ilkti sanki. Öte yanda müdür, başından kaynar sular inmiş gibi titkin dondu kaldı.

«Tanıdım bunu,» dedi müfettiş. «On iki yaşında. Tek bu yıl, üç fabrikadan çıkarttım onu. Bu da dördüncüsü oluyor.»

Tek bacaklı çocuğa döndü. «Hani söz vermiştin? Erkeklik sözü vermiştin, okula gidecektin hani?»

Tek bacaklı çocuk birden boşandı, gözyaşları içinde «N'olur, Sayın Müfettiş, anamın iki bebesi öldü. Çok yoksuluz, n'olur...»

Müfettiş, onu adam öldürmekle suçluyormuş gibi, «Neden böyle öksürüyorsun?» diye sordu.

Ve çocuk, suçu kabul etmezcesine, «Hiç bir şey değil. Geçen hafta soğuk aldım, Sayın Müfettiş... Soğuk algınlığı, başka hiç bir şey değil,» diye cevap verdi.

Sonunda topal çocuk, müfettişle birlikte odadan çıktı. Onları işin içinden nasıl sıyrılacağını düşünen şaşkın müdür izledi. Sonra yeknesaklık yeniden başladı. Uzun bir sabah, ardından uzun bir öğleden sonra geçti, ve paydos düdüğü çaldı. Johnny fabrika kapısından çıktığında ortalık kararmıştı bile. Bu arada güneş, gökyüzüne altın rengi bir merdiven kurmuş, dünyayı güpgüzel bir sıcaklığa boğmuş, sonra damların parça parça ettiği ufukta kaybolup gitmişti.

Akşam yemeğinde, tüm aile bir arada oluyordu. Johnny'nin kardeşleriyle karşılaştığı ve onlarla bir arada olduğu saatler, bu akşam saatleriydi. Bu karşılaşma bir çarpışma niteliğine bürünüyordu ohnny'ye sorarsanız; çünkü kendisi çok, çok yaşlıydı ve kardeşleri onu umutsuzluğa, bıkkınlığa düşürecek kadar gençti. Onların aşırı taşkınlıkları karşısında şaşırıp kalıyor, sabrını yitiriyordu. Anlamıyordu bu davranışlarının nedenini. Kendi çocukluğu çook, çok gerilerde kalmıştı. Anlamsız ve aptalca bulduğu gürültülere ve çocukların genç ruhlarının kargaşasına dayanmayan, yaşlı, buluttan nem kapar bir adamdı o. Bugün yarın onların da işe gideceğini düşünerek avunur, öyle suskun yerdi yemeğini. Çalışmak, iş, onları törpüleyecek, kendisi gibi akıllı uslu, ağırbaşlı, ve onurlu hale getirecekti. İnsan demek, emek de-

mekti, işte böyle düşünceler taşıyan Johnny, tüm öteki insanoğulları gibi, evreni değerlendirmede, kendisini ölçü kabul etmişti.

Annesi, yemek boyunca çeşitli biçimlerde açıklayarak ve açıklamalarını tekrarlamalarla vurgulayarak, elinden geleni yaptığını anlattı; zaten bir iki lokma olan akşam yemeği bitip tükendiğinden, sandalyesini çekip kalkan Johnny, anasının konuşmasını dinlemekten kurtuldu. Yatakla ön kapı arasında kararsız birkaç adım attıktan sonra, ikincisini seçti ve evden çıktı. Hemen kapının önünde de kaldı. Eşiğe oturdu; dizlerini göğsüne çekili, dar omuzları öne yıkıktı. Dirseklerini dizlerine, başını da avuçlarına dayamış öyle duruyordu.

Tek oturuyor, hiç bir şey düşünmüyordu. Dinleniyordu. Düşüncesi, aklı uyumaktaydı şimdi. Kardeşleri dışarı çıktı, öteki çocuklarla birlikte gürültülü bir oyun tutturdular. Köşedeki elektrik lâmbası, neşelerini, eğlencelerini aydınlatıyordu. Johnny, ters adamdı, buluttan nem kapardı, biliyordu çocuklar; ama keyifleri yerindeydi, serüven arıyorlardı, onu öfkelendirmekten kendilerini alamadılar. Elele tutuştular, önüne durdular Johnny'nin. Belirli aralıklarla sağa sola sallanmaya başladılar; hep bir ağızdan da bir tekerleme tutturdular. «Ayağımın altı pekmez, yala yala bitmez...» İlkin sövdü Johnny. Fabrikadaki ustalardan duyduğu tüm sövgüleri sıraladı. Bunun bir yararı olmadığını görünce, onurlu bir kişi olduğunu da hatırlayarak, inatçı bir suskunluğa bürünmeyi yeğ tuttu.

Kardeşlerin kendisinden sonra en büyüğü olan ve yakında on yaşını bitiren Will, elebaşıydı. Johnny bu kardeşlerine karşı özel bir ilgi, şevkat beslemezdi. Hem hayatı, kendini bildi bileli kendinden bir şeyler vermek, bu arada en çok Will için kendinden fedakârlık etmekle geçmişti. Will'in hayatını ona borçlu

olduğuna ve buna karşın, ağabeysinin kıymetini bilmediğine inanmaktadır. Küçükken, taa eskiden yani, fırsat bulup da oyuna çıktığında, hevesi hep kursağında kalır, gidip Will'e bakmak için oyunu yarıda bırakırdı. Will, bebekti daha o vakit. Ve *anaları*, şimdi olduğu gibi günlerini fabrikalarda geçirirdi. Ona babalık, hatta biraz da analık etmek, Johnny'ye kalmıştı.

Will, ağabeyinin bu fedakârlığının belirtilerini taşıyordu. İri kemikli, etleri sıkıydı. Ağabeyinin boyuna geliyordu ve ondan daha topluydu. Sanki birinin kanı canı, ötekinin damarlarına geçirilmişti. Duygudan yana da nasibi daha boldu küçüğünün. Johnny, solgun, bitkin, kolu kanadı kırık bir delikanlıydı; oysa kardeşi coşku dolu, hayat doluydu.

Tekerleme giderek yükselen bir koro halinde devam ediyordu. Will, burnunun dibine eğildi, dilini çıkararak şımarık hareketler yaptı. Johnny'nin sol kolu birden fırladı, ve Will'in ensesine yapıştı. Aynı zamanda kemik kemik yumruğunu çocuğun burnuna indirdi Johnny. Acınacak derecede kemikli bir yumruktu bu, *ama* yiyenin acı çığlığından da anlaşıldığı üzere keskindi, indirdiği yerde iz bırakıyordu. Johnny'nin kızkardeşi Jennie kapıdan içeri dalarken, öteki çocuklar korkuyla bağrışıyorlardı.

Johnny, Will'i geri geri itti, var hızıyla incik kemiğine bir tekme indirdi, sonra uzandı, yüzükoyun yere yapıştırdı onu. Yüzünü birkaç kere toprağa sürtmeden de bırakmadı. Derken ana çıktı evden; ana yüreğinin şevkatli feryadıyla rüzgâr gibi belirdi kapıda daha doğrusu.

«Beni kendi halime bıraksa ya!» diye karşılık verdi anasının azarlamasına Johnny. «Yorgun olduğumu biliyor mu sanki?»

Will, annesinin kolları arasında hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. «Ben de senin kadarım,» dedi. Yüzü göz-

yaşları toprak ve kanla yoğrulmuş bir çamurla kaplıydı. «Ben de senin kadar oldum şimdi, ve de daha büyük olacağım senden. O vakit gör sen bak. Ben sana göstereceğim gününü daha.»

«O kadar büyüdüysen git de çalış!» diye homurdandı Johnny. «O vakit adam olursun işte. Çalışmak zorundasın, oğlum! Anana danış da git bir işe gir.»

«Ama daha çok küçük o,» diye karşı çıktı kadın. «Daha çocuk o.»

«Ben çalışmaya başladığımda ondan da küçüktüm ama!»

Johnny, duyduğu haksızlığı iyice haykırmak, içini iyice dökmek için birden açtı ağzını; sonra hiç bir şey söylemeden kapadı. Düşünceli bir tavırla topukları üzerinde döndü, evin içine, sonra da yatağa girdi. Mutfaktan sıcaklık gelsin diye odasının kapısını açık bırakmıştı annesi. Alacakaranlıkta savunurken, komşu kadınla konuşan annesinin sesini duyuyordu. Annesi ağlıyordu; arada bir burnunu çekiyor, sözcüklerini vurguluyordu böylece sanki.

«Johnny'ye ne oldu bu sıralar, bilmiyorum,» diyordu. «Böyle değildi eskiden. Sabretmesini bilen küçük bir melekti.»

Sonra oğlunu kötülediğini farketmiş gibi birden, «İyi bir çocuktur ama,» dedi. «Bıkıp usanmadan çalıştı. Hem daha çocuktu işe başladığında. Bebekti. Ama n'apayım? Kendimi suçlamıyorum doğrusu. Elimden geleni yapıyorum işte.»

Mutfaktan gelen hıçkırık sesleri, burun çekmeler bitmek bilmedi; gözleri, üzerlerinde birer torba varmışçasına kapanırken şöyle mırıldandı Johnny: «Hem de nasıl bıkmadan usanmadan çalıştım, bir bilsen...»

Ertesi sabah, gene aynı eller onu sarstı, ve uykusundan çekip kopardı. Sonra kuru katık kahvaltı, sonra geri basan adımlarla karanlıkta yürüyüş, ev-

lerin damları arasından görünmeye yüzelen gün ışığına sırt çevirip fabrika kapısından giriş... Bir gün daha başlıyordu... Tüm öteki günler gibi bir gün daha...

Bütün günler birbirinin aynıydı evet; ama gene de hayatında değişiklikler olmamış sayılmazdı. Örneğin bir işi bırakıp başka bir işe girdiği, ya da hastalanıp bütün gün yataktan çıkmadığı olmuştu. Altı yaşındayken, Will'e ve daha küçük kardeşlerine analık, babalık etmeye başlamıştı. Yedi yaşında fabrika kapısındaydı. Bobinciydi. Sekiz yaşında başka bir fabrikaya girdi. İşi son derece kolaydı burda. Bütün iş, elinde bir çubukla oturup önünden geçen bez ırmağının yolunda gitmesini sağlamaktı. Bu bez şeridi makinanın kursağından çıkıyor, sıcak bir silindirden geçiyor, sonra yoluna devam ederek başka bir yere gidiyordu. Ama o, hep bir yerde oturuyordu. Gün ışığı çok uzaktaydı, tepesinde parlayan bir gaz lâmbasının solgun ışıkları altında öyle oturuyordu; kendisi, mekanizmanın bir parçasıydı sözün kısası.

Soluğu kesen nemli sıcaklık dayanılası değildi, ama gene de mutluydu bu işte Johnny. Çünkü daha küçüktü ve düşleri, umutları, hayalleri vardı. Sonu olmayan bir ırmak gibi akıp giden duman duman bez şeridinin başında ne düşler kurardı! Yaptığı iş, hiç bir hareket, hiç bir düşünce, akıl yürütme gerektirmiyordu; giderek daha az düşler kurmaya başladı, aklı giderek uyuşuyor, tembelleşiyordu böylece. Ne olursa olsun, haftada iki dolar kazanıyordu, ve iki dolar, sürekli açlıkla, sürekli gıdasızlık arasındaki farkı temsil ediyordu. Gıdasız kalmak, aç kalmaktan iyiydi kuşkusuz.

Ama dokuz yaşına geldiğinde, işten atıldı. Buna sebep, kızamığa yakalanmasıydı. İyileştikten sonra, bir cam fabrikasına girdi. Daha yüksek ücret alıyordu burda, ve yaptığı iş beceri gerektiriyordu. Parça

başına ücret alıyordu ve nice ustalıkla çalışırsa, onca yüksek ücretti. Bu işte itici güç vardı, ve bu güç onu eşsiz bir işçi haline getirdi.

İş, kolaydı: Küçük şişelere cam kapak bağlıyordu. Beline sicim yumağının ucunu takardı. İki eliyle birden çalışabilmek için şişeleri dizleri arasında tutardı. Böylece, oturarak, dizlerine eğilik durumda çalışa çalışa, dar omuzları büyümek yerine küçülüp kamburlaştı. Göğsü, günde on saat böyle iki büklüm dururdu. Bu duruş, ciğerleri sıkıştırıyordu, sağlıklı değildi, ama günde üç yüz düzine şişe kapağı bağlardı Johnny.

Fabrika müdürü böyle bir işçiye sahip olmakla gurur duyar, eşini dostunu getirir gösterirdi Johnny'nin çalışmasını. On saat içinde, üç yüz düzine şişe geçerdi elinden. Yani bu demekti ki, Johnny makina gibi kusursuz çalışmakta. İşe yaramayacak hiç bir hareketi yok. İnce kollarının her bir hareketi, ince parmaklarındaki kasların her bir hareketi, çabuk ve yerinde. Gerilim içinde çalışırdı Johnny, bunun sonucu olarak da sinir sahibi oldu. Geceleyin, uykuda adaleleri seğirirdi. Sıçramalarla uyanırdı hep. Gündüz zaten durup dinlenmek, adaleleri gevşetmek yoktu. Hep tetikteydi Johnny ve adaleleri hep seyirirdi. Bir de beti benzi giderek solmuş, ciğerlerine dolan pamukçukların armağanı olan öksürüğü kötüleşmişti. Sıkışık göğsündeki zayıf ciğerlerine bir de zatürree yerleşince, cam fabrikasındaki işine son verildi.

Bunun üzerine, ilk çalıştığı kenevir fabrikasına gene bobinci olarak girdi. Ama az sonra ücretini arttıracaklardı. İyi bir işçiydi. Ordan apreye, daha sonra da dokumaya verilecekti. Daha ötesi yoktu. Bundan sonra tek verimini arttırabilirdi.

Makinalar, ilk işe bağlandığı günkünden daha hızlı ama aklı daha yavaş çalışıyordu şimdi. Artık düş

kurmuyordu. Oysa yılları düş kurmakla geçmişti. Bir keresinde âşık oldu. O oturduğu yerden bez ırmağının yolunda gitmesini sağladığı sıralardaydı bu. Âşık olduğu kız ise, fabrika müdürünün kızıydı. Kendisinden hayli yaşlıydı kız, bir genç kadındı daha doğrusu. Ve Johnny onu, uzaktan, beş altı kez görmüştü tek. Ama ne farkederdi. İsterse hiç görmesin, kadının yüzünü önünde akıp giden bez ırmağının üzerinde pırıl pırıl görüp durur, oturduğu yerden olağanüstü işler yapar, eşsiz makinalar icad eder, fabrikanın en büyük ustası ünvanını kazanır, sonra da kızı kollarına alır, öper öperdi.

Ama bunlar çook eskidendi. O vakitler daha büyümüş, aşktan bıkmış değildi Ayrıca, kız da evlenip gitmişti. Johnny de büyük aşkını böylece küllemişti. Ama gene de eşsiz bir deneyimdi bu. Başkaları, insanoğlunun meleklere inandığı günleri nasıl anar, konuşursa, Johnny de öyle anardı geçmişini. Meleklere ya da Noel Baba'ya hiç bir vakit inanmamıştı o; ama duman duman tüten bez ırmağı üzerinde hayal gücünün yarattığı gülümseyen yüze gerçek gibi, eliyle tutuyormuş gibi inanmıştı.

Hayat onu gereğinden erken büyütmüş, adam etmişti. Yedi yaşındayken, ilk ücretini aldığı gün çocukluktan çıkmış, sorumlu bir erkek olmuştu. Beli bir bağımsızlık duygusu geldi üzerine, anasıyla arasındaki ilişki değişti. Nasıl olduysa, çalışan, ekmeğini kazanan bir kişi olarak, annesiyle bir tutuyordu kendini. Altı ay boyunca gece vardiyasında çalıştığı dönemde tam anlamıyla, gürül gürül erkek oldu. Hangi çocuk gece vardiyasında çalışır da çocuk olarak kalır ki!

Hayatında birkaç büyük olay, unutulmaz anı vardı. Bu olaylardan biri, annesinin eve iri California mürdümleri getirdiğiydi. Öteki iki unutulmaz günde, gene annesinin muhallebi pişirdiği günlerdi.

Unutulmaz olaylar, bunlardı. Güzel anılardı bunlar. O vakitler, annesi ona, nefis bir tatlı yapacağını söylerdi. Bu tatlının adı, «yüzen ada»ydı; muhallebiden daha iyi bir şeydi. Johnny, yıllar yılı, her masaya oturuşunda, önünde yüzen ada göreceği günü bekledi; sonra bu umudu da, erişilmez düşler arasına itti, külledi.

Bir keresinde, kaldırımda bir gümüş çeyreklik bulmuştu. Bu da hayatının unutulmaz anılarındandı. Yalnız bu olayın sonu acı bitmişti. Daha gümüş gözleri önünde parladığı an, daha onu yerden almadan, görevinin ne olduğunu biliyordu. Evde, her zamanki gibi yeterince yiyecek yoktu, ve cumartesi günleri aldığı ücreti eve götürdüğü gibi bunu da eve götürmeliydi. Yapılması gereken şey, belliydi; ama kendi kazandığı parayı kendi harcamazdı. Harçlığı falan da yoktu ve kendini bildi bileli kıtır kıtır çiğneyebileceği birkaç şekere can atardı. Bayramdan bayrama ancak tattığı şekere karşı hep istek duyardı içinde.

Kendini aldatmaya kalkmadı. Bunun bir günah olduğunu biliyordu, ve paranın on beş sentiyle kendisini baştan çıkaran o şekeri aldığında, bilerek ve isteyerek günah işliyordu. On senti, ilerideki bir günahına sakladı. Ne var ki, para taşımaya hiç alışık olmadığından on senti düşürdü, kaybetti. Parayı, tam da işlediği günahtan dolayı vicdan azabı çektiği bir sırada kaybetti ve bu olayı kendisine Tanrının verdiği ilahi bir karşılık olarak kabul eti. Korkunç, öfkeli bir Tanrıya yakın olduğu duygusuyla ürperdi. Tanrı görürdü; işte bu yaptığını da görmüş, daha günahının tamamını işlemesine fırsat vermeden, hemencecik cezayı kesmişti.

Bu olay, anılarında, hayatında işlediği en büyük cinayet olarak kaldı, ve onu hatırladığı zamanlar, ta o günkü gibi vicdan azabı duyar, adeta sancılanırdı.

Onu ürküten tek anı buydu işte. Kendisi böyle şartlandığı için de, bu olayı andığında büyük bir pişmanlık duygusuna kapılırdı. Çeyrek doları gerektiği biçimde harcamamıştı. Daha iyi bir yatırım yapabilirdi. Hem, şimdiki aklı olsa, Tanrının nice aceleci biri olduğunu da öğrenmiş olarak, bir harcayışta bitirirdi çeyreği. Geçmişini düşünüdüğü vakitler, binlerce kez harcadı o çeyreği, ve her seferinde çıkarına daha uygun yöntemler geliştirirdi.

Bir anısı daha vardı geçmişten. Bu anı, solgundu, silikti, ama babasının vahşi ayaklarıyla, ruhuna kaybolmayacak bir biçimde yerleştirilmişti. Bu, öyle belirgin bir görüntü değil de korkulu bir düş gibi hanî insanın düşünde ağaç insanlarından olan ataları gibi uçurumdan yuvarlanıyormuşcasına çaresizlik içinde uyandığı düşleri gibi bir anıydı.

Johnny, bu anısını, güpegündüz, uyanık olduğu zamanlar hatırlamazdı hiç. Hep geceleyin, yatakta, bilinci tam azaldığı ,uykuya dalacağı sıralarda aklına gelirdi. Hemen sıçrardı Johnyn, ve düşün bu başlangıç safhasında, yatağın ayak ucunda çaprazlamasına yatıyormuş gibi gelirdi ona. Yatakta, annesinin ve babasının belli belirsiz biçimlerini görür gibi olurdu hep. Babasını hiç hatırlamıyordu. Babasının tek bir görüntüsü vardı aklında, ve bu görüntü, vahşi ve acımasız bir çift ayaktı.

Eski günlerinin anıları yaşıyordu içinde, ama son yıllara ilişkin hiç bir anısı yoktu. Bütün günler birbirinin aynıydı. Dün, ya da geçen yıl, bin yıl gibi, ya da bir dakika gibi bir şeydi. Hiç bir şey olmuyordu. Zamanın akışını işaretleyecek hiç bir olay yoktu. Zaman yürümüyordu. Hep öyle duruyordu. Hareket eden, tek makinalardı, ve makinalar, - daha hızlı hareket ediyor olmalarına karşın - hiç bir yere gitmiyordu.

On dört yaşına geldiğinde, apreye geçti. Bu,

çok büyük bir olaydı işte. Sonunda, yatıp uyumaktan, haftalık almaktan başka düşünelecek, önemli bir olay olmuştu. Bir çağın başlangıcıydı bu. Bir tarihi damgalayan bir olaydı. «Apreye geçtiğimde...» Ya da «Apreye geçtikten sonra...» ya da «...önce...» sözleri dudaklarından düşmedi hiç.

On altısına basışını, dokumaya geçmekle kutladı. Burada gene itici güç vardı, çünkü parça hesabı çalışıyordu. Burada da üstüne yoktu. Çünkü fabrikalar, onu kusursuz bir makina haline getirmişti. Üç ay sonra iki tezgaha birden bakmaya başladı; derken üç, sonra dört tezgah verildi ona.

Dokumada ikinci yılının sonunda, tüm dokumacılardan daha çok, ve acemi işçilerin iki katı uzunlukta kumaş dokuyordu. Para kazanma gücü, son noktasına varmaya yaklaştıkça da, evdeki yoksulluk azalıyordu. Ancak, artan kazancı, ihtiyaçlarının üstünde değildi hiç bir zaman. Çocuklar büyüyordu. Daha çok yiyorlardı. Hem okula gidiyorlardı ve kitap defter almak için para gerekliydi. Ve nasıl oluyorsa oluyor, o nice hızlı çalışırsa, fiyatlarda o hızla artıyordu. Oturdukları ev, tamirsizlikten dolayı kötüyken daha kötü olmuştu da, gene de kirası artmıştı.

Boyu uzadı Johnny'nin; uzadıkça da inceldi. Bir de, daha sinirli, daha ters bir adam oldu. Bu sinirliliğin yanısıra, huysuzluğu, öfkesi de giderek arttı. Çocuklar, aldıkları birkaç acı dersten sonra onun gölgesinden korkmayı öğrendiler. Annesi, kazanma gücünden dolayı ona saygı gösterirdi, ama nedense, korkuyla karışık bir saygıydı bu.

Onun için, sevinilecek şey yoktu hayatta. Günlerin nasıl doğup battığını görmüyordu. Geceleirni, silkinip uyanmalar bölüyordu hep. Geri kalan vakti, çalışmakla geçiyordu, ve onun bilinçli hali bir makina bilinçliliğiydi. Bunun dışında bomboştu kafası.

İdealleri yoktu; bir konuda aldanıyordu yalnız: Sabahları çok iyi bir kahve içtiğine inanıyordu. Bir emek hayvanıydı o. Düşünsel bir hayatı hiç mi hiç yoktu; gene de, aklının bilmediği derinliklerinde, uğraşmasının, didinmesinin her bir saati, ellerinin her hareketi, adalelerinin her gerilişi ölçülüp biçilmekteydi, ve kendisini, ve tüm küçük dünyasını şaşırtacak bir hareket bir darbe hazırlamaktaydı.

Baharın sonlarında bir gün, eve döndüğünde, her vakitkinden farklı bir yorgunluk duydu. Sofraya oturduğunda havada belirgin bir bekleyiş vardı, ama o bunu farketmedi. Öyle düşünceli- ya da düşüncesiz- bir suskunluk içinde, mekanik olarak önüne konanı yemeye koyuldu. Çocuklar, «mmmm» diye sesler çıkarıyor, ağızlarını şapırdatıyorlardı. Bunları da duymadı Johnny'nin kulakları.

«Ne yediğinin farkında mısın?» diye sordu sonunda anası. Dayanamamıştı.

Boş gözlerle bir tabağa, bir de anasının yüzüne baktı Johnny.

«Yüzen ada,» diye açıkladı kadın muzaffer bir tavırla.

«A, öyle mi?»

«Yüzen ada!» diye haykırdı çocuklar hep bir ağızdan.

«Öyle mi?» dedi gene Johnny ve birkaç lokma aldıktan sonra, «Bu akşam aç değilim herhalde,» diye ekledi.

Kaşığını bıraktı ,sandalyesini çekti ve bitkin bitkin masadan kalktı.

«Hemen yatsam iyi olur.»

Mutfak döşemesinde yürüyen ayakları, her vakitkinden daha ağır ilerliyordu. Soyunmak için ancak sihirli bir değnek onu harekete geçirebilirdi. Hem de gereksiz bir işti bu! Bir pabucu ayağında yatağa tırmanırken ağlıyordu. Bir başkaldırı olduğu-

nun kafasının içinde giderek şişen bir şeyin farkındaydı. Beyni kalınlaşıyor, büyüyor, allak bullak oluyordu. İnce parmakları bileği kadar kalındı sanki, ve bu parmakların ucunda, beynindeki gibi karmaşık; belirsiz, erişilmez bir duygu vardı. Sırtında dayanılmaz bir ağrı başladı. Tüm kemikleri sızlıyordu. Her yanı sızlıyordu. Kafası, milyonlarca dokuma tezgahının homurtusuyla uğuldamaya, gıcırdamaya, inip kalkmaya başladı. Tüm uzay, uçuşan mekiklerle kaplıydı. Yıldızların arasından karışık çizgiler çizerek batıp çıkıyorlardı. Tek başına, bin tane tezgahı birden çalıştırıyordu. Tezgahlar, giderek hızlanıyor, hızlanıyordu. Beyni, giderek artan bir hızla döne döne çözülmeye başladı, ve uzayda uçuşan bin mekiğe sarılan bir iplik haline geldi.

Ertesi sabah işe gitmedi. Kafasının içinde çalışan bin mekiğe dokumakla meşguldü. Annesi işe gitti gitmesine, ama gitmeden, doktora haber gönderdi. «Ağır bir grip,» dedi doktor. Jennie hemşerilik görevini yüklendi, ve doktorun dediklerini yerine getirdi.

Gerçekten ağır bir darbeydi bu. Giyinip odada adım atacak hale gelene kadar bir hafta geçti. Bir hafta sonra, doktor Johnny'nin iş başı yapabileceğini söyledi. Dokuma ustası, pazar günü, yani ilk fırsatta onu görmeye geldi. «En iyi dokumacımızdır Johnny,» dedi annesine. «Yarından sonra bir hafta dinlensin, iş başı yapsın.»

«Teşekkür etsene, Johnny,» dedi annesi. «Neden susuyorsun?»

Sonra da ziyaretçiye döndü, «Öyle bir hasta ki, daha kendine gelmedi,» diye açıkladı.

Johnny, kamburunu çıkartmış oturuyor, öyle dalgın yere bakıyordu. Ustabaşı gittikten uzun bir süre sonra da gözleri öyle yere çivili kaldı. Havalar sıcaktı, öğleden sonra çıktı, eşikte oturdu. Dudak-

ları kıpır kıpırdı. Bir şeyler hesaplayan dalgın bir hali vardı.

Ertesi sabah, hava daha da sıcaktı, Johnny çıktı, eşiğe oturdu gene. Bu kez elinde kağıt, kalem vardı, hesaplamalarını sürdürüyordu. Ve bu hesaplamalarını, şaşkınlık ve acı içinde sürdürdüğü yüzünden belli oluyordu.

Öğlende, Will okuldan geldiğinde, «Milyonlardan sonra ne gelir?» diye sordu Johnny, «Ve nasıl yazılır milyondan sonra gelen rakam?»

O gün öğleden sonra bitti işi. Gene her gün, ama artık kağıtsız, kalemsiz oturuyordu eşikte. Karşı kaldırımda yükselen ağaç hayli ilgisini çekmişti. Kimi günler saatlerce incelerdi bu ağacı; hele rüzgar dallarını sallayıp, yapraklarını hışırdattığında bayılıyordu. Bütün bir hafta boyunca, kendisiyle yaptığı büyük bir tartışmaya gömülü kaldı. Pazar günü, eşikte otururken, gene kendi kendine hem de yüksek sesle, birkaç kez güldü. Yıllardır güldüğünü görmeyen annesi, şaşırıp kalmıştı.

Ertesi sabah, daha hava aydınlanmadan yatağının başına, Johnny'yi uyandırmaya geldi annesi, Bütün hafta doyuncaya uyumuştu, hemen uyanıverdi. Hiç karşı koymadı. Annesi örtüleri üzerinden çekip aldığında da örtülere kapışmaya kalmadı. Sakin yattı ve sakin bir sesle konuştu:

«Boşuna kaldırıyorsun beni ana.»

«Geç kalacaksın,» dedi kadın. Daha uyku sersemi de ne söylediğini bilmiyor sandı.

«Uyandım ana, uyanıkım, ve beni boşuna kaldırdığını söylüyorum. Oldu olacak, beni rahat bırak. Kalkmayacağım çünkü.»

«Ama işinden olacaksın!» diye haykırdı kadın.

«Kalkmayacağım,» diye tekrarladı Johnny. Sesi bir garip, isteksizdi.

O sabah kadın da işe gitmedi. Bu, onun anlayı-

şına sığmayan bir hastalıktı. Ateşlemeden anlardı, sıtmadan anlardı, ama bu düpedüz çılgınlıktı. Örtüleri oğlunun üstüne çekti ve Jenie'yi doktor çağırmaya gönderdi.

Çağrılan kişi geldiğinde, Johnny mışıl mışıl uyuyordu, aynı rahatlık içinde uyanarak nabzının alınmasına izin verdi.

«Bir şeyciği yok,» dedi doktor. «Aşırı zafiyet. Hepsi bu. Bir deri bir kemik kalmış.»

«Hep böyle zayıftır o,» dedi ana.

«Haydi. Şimdi gidin ana, ve bırakın biraz kestireyim.»

Yumuşak, tatlı bir sesle konuşuyordu Johnny, ve yumuşak tatlı bir biçimde yan döndü, uykuya daldı.

Saat onda uyandı, giyindi. Mutfağa girdiğinde, annesi ürkek ürkek duruyordu orda.

«Ben gidiyorum ana,» dedi Johnny. «Sana veda etmeye geldim.»

Kadın, önlüğünü başına geçirdiği gibi çöktü oturdu, ağlamaya başladı. Sabırla bekledi Johnny.

«Bunu anlamalıydım,» diye hıçkırıyordu kadın. «Nereye?» diye sordu sonunda. Önlüğü yüzünden çekmiş az meraklı, ama şaşkin bakışlarını oğluna dikmişti.

«Bilmem... Neresi olursa.»

Konuşurken, karşı kaldırımdaki ağaç, göz kamaştırıcı ışıklar saçarak belirdi gözleri önünde. Sanki ağaç, göz kapaklarının altındaydı da, istediği vakit indirip bakabilirdi Johnny.

«Peki işin n'olacak?»

«Artık çalışmayacağım ki.»

«Tanrım, Johnny!» diye inledi kadın, «böyle konuşma!»

Oğlunun sözleri sövgü geliyordu ona. Çocuğu-

nun Tanrıyı inkâr ettiğini işiten bir ana gibi şaşkınlıktan donakalmıştı Johnny'nin annesi.

«Sana ne oldu peki?» diye sordu. Sesinde çaresizlik okunuyordu.

«Rakamlar,» diye cevap verdi Johnny. «Rakamlar. Bu hafta bir yığın hesap kitap yaptım, şaşılası sonuçlar elde ettim.»

«Bunun bu işle ilgisi ne ki?» diye burnunu çekti kadın.

Johnny, sabırla gülümsedi. Annesi, onun sürekli gergin, sinirli halinin birden yokoluşu karşısında şaşırıp kalmış ve bu durumu pek hayra yormamıştı.

«Bak anlatayım,» dedi Johnny. «Yoruldum artık. Çok yoruldum. Beni yoran nedir? Hareket. Doğduğumdan bu yana hareket ediyorum. Hareket etmekten yoruldum ve bundan böyle hareket etmeyeceğim. Cam fabrikasında çalışırken nasıldı? Günde üç yüz düzine kapak bağlardım. Şimdi, düşünüyorum. Her bir şişede on ayrı hareket yapmaktaydım. Eder günde otuz altı bin hareket. Bir ayda bir milyon seksen bin hareket. Seksen bini sayma.»— bir hayırseverin tatlı sesiyle konuşuyordu — «seksen bini sayma, kalır ayda bir milyon hareket, yılda on iki milyon hareket... Dokuma tezgahında iki katı fazla hareket ediyorum. Eder yılda yirmi beş milyon hareket... Ve bana öyle geliyor ki, milyonlarca yıl böyle hareket edip duruyorum.

«Şimdi bu hafta hiç hareket etmedim. Saatlerce ve saatlerce hareketsiz durdum. Sana bir şey söyleyeyim mi, orada saatlerce ve saatlerce oturup hiç bir şey yapmamak öyle güzeldi ki. Ömrümde bunca mutlu olmamıştım. Buna hiç vaktim yoktu ki. Hep hareket halindeydim. Öyle mutlu olunmaz. Artık paydos. Şimdi artık oturacağım hep. Oturup dinleneceğim, dinlenip oturacağım, sonra biraz durup biraz daha dinleneceğim.»

«Peki Will'e n'olacak, çocuklara n'olacak?» diye sordu kadın çaresizlik içinde.

«Hah! Will ve çocuklar,» dedi Johnny. Ama sesinde hiç küskün bir anlam yoktu. Annesinin, Will'e ne umutlar beslediğini biliyordu, ama bunu düşünmek şimdi içine dert değildi artık. Artık hiç bir şeyin önemi yoktu. Will'e bağlanan umutların bile.

«Biliyorum anne, Will'den çok şeyler bekliyorsun — onu okutmak, muhasebeci yapmak istiyorsun. Ama boşuna. Ben işi bıraktım. Çalışmıyorum artık. Will'in çalışması gerek artık.»

«Ben seni bu günler için mi yetiştirdim...» diye sızlanmaya, ağlamaya başladı, önlüğünü yüzüne kapatmaya davrandı, sonra vazgeçti.

«Beni sen yetiştirmedin ki,» diye cevap verdi Johnny. Sesi üzgündü, müşfikti. «Ben kendi kendimi yetiştirdim anne; Will'i de ben yetiştirdim. O benden daha büyük, daha iri ve de daha kilolu, daha uzun boylu. Ben çocukken yeterince gıda almamışım herhalde. O doğduğunda, o bebekken ben çalışıyordum, para kazanıyordum. Onun boğazına da yetecek yiyecek giriyordu eve. Ama artık bitti. Will de tıpkı benim gibi işe gidebilir artık. Ya da isterse cehenneme gitsin, umurumda değil. Yoruldum ben. Şimdi gidiyorum, bak. Güle güle demeyecek misin bana?»

Kadın cevap vermedi. Önlük gene başına geçmişti, ağlıyordu annesi. Kapıda bir an durdu.

«Elimden geleni yaptım. Aklımın erdiğini yaptım,» diye ağlıyordu kadın.

Evden çıktı, yürümeye başladı. Karşı kaldırımda, tek başına dikili ağaca baktı, içi gülüyordu ağacı görünce. «Hiç bir şey yapmayacağım,» dedi kendi kendine. Hem de yüksek sesle, gülmekle konuşmak arası söyledi bunu. Dalgın dalgın gökyüzüne baktı, ama güneşin parlak ışıkları gözlerini kamaştırdı.

Yürüdü, yürüdü. Hem de yavaş yavaş yürüdü. Kenevir fabrikasının önünden geçti. Dokuma tezgâhlarının homurtusunu duyunca gülümsedi. Sakin, tatlı bir gülümsemeydi bu. Kimseden nefret etmiyordu. İçinde hiç bir hınç duygusu, öfke, ya da acı yoktu. Dinlenmeye karşı aşırı bir açlık duyuyordu tek.

Kırsal bölgeye yaklaştıkça fabrikalar, evler, seyreldi, sonunda şehri geride bırakmıştı. Demiryolu kıyısındaki yapraklarla kaplı patikada yürüyordu. Bir insan gibi değildi yürüyüşü. İnsana benzemiyordu. Bir karikatürdü yürüyen. İnsan karikatürü. Kolları sarkık, omuzları çökük, göğsü çukurda, biçimsiz, hasta bir maymun gibi sürüklenen, adsız bir yaratıktı yürüyen.

Küçük bir tren istasyonunu geçti ve bir ağacın altına, otlar üzerine uzandı. Bütün bir öğleden sonra öyle yattı orada. Ara sıra kestiriyor, kaslarını birden gerilip atmasıyla sıçrayarak uyanıyordu. Uyandığında, hiç kımıldamadan yattı öyle. Kuşları izliyor, ya da tepesindeki ağacın dalları arasından gökyüzüne bakıyordu. Bir, iki kez yüksek sesle, ama gördüğü ya da duyduğu hiç bir şeyle ilgili olmayarak güldü.

İkindi geçtikten ve gecenin ilk karanlığı düştükten sonra, istasyona bir yük treni girdi. Lokomotif, vagonları makastan yana yola geçirirken, Johnny trenin yanına geldi. Boş bir vagonun kapısını açtı, beceriksiz birkaç hareketten sonra vagona girmeyi başardı. Kapısını kapadı. Lokomotifin düdüğü öttü. Johnny vagonun içinde uzanmıştı, karanlıkta gülümsedi.

«Mercan kat kat giyinir, palmiye yaprak yaprak büyür, oysa insanoğlu göçer gider.»

Tahiti atasözü.

ÇİNLİ

Ah Cho, Fransızca bilmezdi. Kalabalık mahkeme salonunda, öyle bitkin ve sıkkın oturmuş, bir o görevlinin, bir öteki görevlinin ağzından hiç durmamacasına dökülen gürültülü Fransızcayı dinliyordu. Ah Cho'ya göre, bu, gevezelikten başka bir şey değildi; bu Fransızlar ne aptal adamlardı; Chung Ga'nın katilini bulma işini amma uzatıyorlardı; üstelik bunca lâklâkadan sonra katil bulunmuş da değildi. Malikanedeki beş yüz işçinin beş yüzü de, bu öldürme işini Ah San'ın yaptığını biliyorlardı; biliyorlardı ya, Ah San tutuklanmamıştı bile. Gerçi, işçiler, aralarında gizlice birbirlerine karşı tanıklık etmemeye karar vermişlerdi; ama gene de, olan biten apaçık ortadaydı, Fransızlar aradıkları adamın Ah San olduğunu anlamalıydılar. Çok aptaldı şu Fransızlar doğrusu.

Ah Cho, korkulacak bir şey yapmamıştı. Bu öldürme işinde onun parmağı yoktu. Gerçi, adam öldürülürken o da oradaydı, ve malikane kahyası Schemmer, cinayetten hemen sonra barakalara koş-

muş ve onu dört beş kişiyle birlikte orada yakalamıştı; evet ama bundan ne çıkardı ki? Chung Ga yalnız iki bıçak yemişti. Beş, altı adamın birden iki bıçak yarası açmayacağı ortadaydı. Herkes bir bıçak saplasa, en fazla iki kişiyle hallolurdu bu iş.

İşte dört yoldaşıyla birlikte mahkemede sorguya çekilen ve bu sorguda, olan biten hakkında karma karışık konuşmalarıyla olayın önüne bir perde çeken Ah Cho böyle düşünüyordu. Öldürme sırasında, sesler duymuş, Schemmer gibi koşmuş, olay yerine gitmişlerdi. Ne var ki, oraya, Schemmer'den önce varmışlardı, hepsi buydu işte. Schemmer, kavga seslerini oradan geçerken duyduğunu, ve en az beş dakika kadar barakanın dışında dikilip dinlediğini, sonra da içeri girince, bu mahpusları barakada gördüğünü; ve de bu adamların kendisinden az önce barakaya girmiş olamayacağını, çünkü barakanın tek bir kapısı olduğunu ve kendisinin bu kapının önünde durduğunu söylemişti gerçi. Ama bundan ne çıkardı? Ah Cho ve dört mahpus yoldaşı Schemmer'in yanıldığını söylemişlerdi mahkeme huzurunda. Sonunda salıverileceklerdi. Hepsi de buna inanıyordu. İki bıçak yarası için beş adamın kafası kesilecek değildi ya. Hem, tek bir Fransız şeytanı bile görmemişti öldürme olayını. Ama bu Fransızlar çok aptaldı. Çin'de olsa, yargıç, hepsine işkence edilmesini buyurur, gerçeği öğreniverirdi. İşkence altında çok kolay ortaya çıkardı gerçek. Ama bu Fransızlar işkence etmiyorlardı - ne akılsız adamlardı bunlar! Bu gidişle Chung Ga'nın katilini hiç bir vakit bulamayacaklardı.

Ama Ah Cho, her şeyi anlamıyordu. Malikanenin sahibi olan İngiliz şirket, bunca masraf etmiş, bu beş yüz işçiyi, Tahiti'ye getirmişti. Ortaklar, kâr paylarını istiyor, bu konuda büyük yaygara koparıyorlardı, ve şirket daha bir kuruş ödememişti; bu yüz-

den, şirket bu pahalıya patlayan mukaveleli işçilerinin birbirini öldürmeye kalkmasını istemezdi. Hem, Fransızlar, Fransız yasalarının doğruluğu ve kusursuzluğuyla övünür, bu konuda Çinlilerin gözünü boyamak için cezalar vermek, böylece ötekilerin gözünü korkutmak en iyi yöntemlerden biriydi; ayrıca, Yeni Caledonio Adaları, uysal ve insancıl olmalarının cezasını, sefalet ve acı içinde geçirdikleri günlerle ödeyecek adam yetiştirmekten başka ne işe yarardı?

Ah Cho bütün bunları anlamıyordu. Mahkeme salonunda oturmuş kendisini ve yoldaşlarını, malikaneye gidip, mukavelenin gereğini yerine getirmek, yani çalışmak üzere serbest bırakacak kararı bekliyordu. Bu karar, az sonra verilecekti. Belliydi. İşlemler bitmeye yüz tutmuştu, görüyordu bu kadarını. Artık tanık dinleme yoktu, ifade vermek yoktu, lâklâkâ dinmişti. Fransız şeytanlar da yorulmuştu, ve anlaşılan onlar da kararı bekliyorlardı. Böylece beklerken, mukaveleyi imzalayıp, Tahiti'ye giden bir gemiye bindiği günleri hatırladı. Deniz kıyısındaki köyünde yaşamak kolay değildi, ekmek bulmak, karın doyurmak güçtü. Gündeliği elli Meksika sentine işgücünü sattığı, belirtilen süre dolmadan herhangi bir sebeple bundan cayamayacağı yazılı olan mukaveleyi imzaladığında, şanslı olduğunu düşünmüştü. Köyünde, bütün bir yıl boyunca, on Meksika dolarına çalışan adamlar, ve bütün gün ağ örüp, yılda beş dolar alan kadınlar vardı; öte yandan dükkancıların evlerinde, bir yıllık hizmet karşılığı dört dolar alan hizmetçiler vardı. Ve kendisi, günde elli sent alacaktı; tek bir gün, yalnız bir güncük emek karşılığı, tertemiz bir yarım dolar! İş ağırsa ne olacaktı? Olsundu. Beş yılın sonunda köyüne dönecek - sözleşmede yazılıydı bu - ve bir daha hiç çalışmayacaktı. Ömür boyu zengin bir adam olarak yaşayacaktı: tepeden tır-

nağa kendi mülkü olan bir evi, bir karısı, ve yaşlılığında ona bakacak çocukları olacaktı. Evet, evi olacaktı ve bu evin küçük bir bahçesi, sessiz sessiz dinleneceği, hayal kuracağı küçük bir bahçe, ve bahçede, içinde kırmızı balıklar olan küçük bir havuz olacaktı... Birkaç ağaca rüzgar estikçe tatlı sesler çıkaracak küçük çanlar asacaktı... Hayal kurup dinlenirken kimse onu rahatsız etmesin diye de yüksek bir duvar olacaktı bahçenin çevresinde.

Eh, o beş yılın üç yılı geçmişti. Daha şimdiden zengin sayılırdı (kendi köyünde elbet, ve Tahiti'deki pamuk malikanesiyle onu bekleyen hayal bahçesi arasında yalnız iki yıllık bir zaman vardı. Ama şimdi, Chung Ga'nın öldürülmesi olayında bir rastlantı olarak bulundu diye, para kaybediyordu. Tam üç hafta hapis yatmıştı ve bu üç haftanın her bir günü için elli sent kaybı vardı. Ama neyse ki, şimdi neredeyse karar verilecek, o da işinin başına dönecekti.

Ah Cho, yirmi iki yaşındaydı. Neşeli, iyi huyluydu, güleçti. Gövdesi, Asyalı yapısına uygun olarak ince, uzundu, yüzü yuvarlaktı. Ve bu yüz, ayın on dördü gibi yuvarlaktı ve memleketlileri arasında sık görülmeyen tatlı bir kayıtsızlık, neşe pırıltıları saçardı. Her durumda hayatından memnundu Ah Cho. Kimsenin başına dert açmaz, hiç bir kavgaya katılmazdı. Kumarı yoktu. Bir kumarbazda bulunması gereken katı yürek onda yoktu. Küçük şeyler, basit zevkler onu mutlu etmeye yeterdi. Pamuk tarlasında güneşin alnında saatlerce çalıştıktan sonra, akşamın sakin serinliğini duymak, ona sonsuz bir mutluluk, doygunluk verirdi. Gözünü tek bir çiçeğe dikip saatlerce oturur, insanoğlunun bilinmeyen yanları, hayatın esrarı üzerine derin düşüncelere dalardı. Küçücük bir kumsala konan mavi bir balıkçıl, bir uçan balığın gümüş pırıltılar bırakan sıçraması, ya da batan güneşin, pembe beyaz ışınlarının küçücük bir

su birikintisinde oynaşması, ona, bütün bir günün öldürücü yorgunluğunu, ve Schemmer'in ağır kamçısının şaklamalarını unuttururdu.

Schemmer, Karl Schemmer, zalim, zalimlerin zalimi bir adamdı. Aldığı ücreti hakediyordu. Beş yüz kölenin - çünkü anlaşma süreleri doluncaya kadar köle sayılırdı bu işçiler - gücünün son damlasına kadar harcanması için yapamayacağı yoktu. Schemmer, bu kan ter içinde beş yüz gövdeden güç çıkarmak, ve bu gücü, ihracata hazır kabarık pamuk balyalarına dönüştürmek için şeytanca yöntemler kullanırdı. Onun asık suratı, ilkel kabalığı, zalimliği, hakim tavrı, bu dönüştürme işinde hayli etkili olurdu. Bir de, üç inç genişliğinde, bir yarda uzunluğundaki, kalın deri kamçısına iş düşerdi, bu kamçıyı hiç elinden düşürmez, ara sıra, eğilmiş pamuk toplayan ya da çapa çapalayan işçilerin çıplak sırtına indirirdi. Kamçının çıkardığı ses, tüfek patlamasından farksız olurdu. Schemmer, sürülmüş tarlada atıyla dolaşırken sık sık duyulurdu bu ses.

Bir keresinde, bu kiralanmış işgücünün ilk yılının başlarında, işçilerden birini tek yumrukta öldürmüştü. Adamın kafasını yumurta gibi ezmemişti ama, yumruk, kafanın içindekini sersem etmeye yetmiş ve adam bir hafta hasta yattıktan sonra ölmüştü. Çinliler, Tahiti'yi yöneten Fransız şeytanlara gidip Schemmer'i şikayet etmediler; çünkü adam, onların adamıydı, ne yapıp ne yapmadığı Fransızları ilgilendirirdi. Otların arasına gizlenen, ya da yağışlı gecelerde yataklarına tırmanan kırkayakların zehirinden nasıl sakınırlarsa, onu öfkelendirmemek için de öyle sakınırlardı. Çinliler - adanın esmer tenli tembel halkı onları böyle çağırırdı - Schemmer'in kafasını kızdırmamanın yolunu bulmuşlardı. Bu, tam onun istediği gibi çalışmak demekti. Schemmer'in o yumruğu şirkete binlerce dolara patla-

mıştı da, gene de bir fiske zarar görmemişti kahya.

Sömürgecilik konusunda fazla gayretli olmayan Fransızlar, adanın kaynaklarını geliştirme işini çocuk oyuncağına çevirmişlerdi, ve İngiliz Şirketin başarısını görmek hoşlarına gidiyordu. Schemmer'den, onun korkunç yumruğundan onlara neydi? Ya ölen Çinli? Eh, altı üstü bir Çinli değil mi, ne olacaktı? Hem, doktorun verdiği kağıdın belgelediği gibi, güneş çarpmasından ölmüştü o. Evet, Tahiti'nin tarihi boyunca hiç bir kuloğlu güneş çarpmasından ölmemişti· ama Çinlinin ölümünü öteki ölümlerden ayıran nokta buydu. Bir Çinli, herkes gibi ölecek değildi ya. Doktor, raporunda bu kadarını söylüyordu. Çok dobra bir adamdı bu doktor doğrusu. Ortaklar kâr paylarını almalıydılar, yoksa Tahiti'nin uzun başarısızlık tarihine, bir başarısızlık daha eklenecekti.

Bu beyaz şeytanlar anlaşılmaz insanlardı. Ah Cho, mahkeme salonunda oturmuş, kararı beklerken, bu insanların nice esrarengiz olduğunu düşünüyordu. Kafalarının içinde ne olup bittiğini kestirmenin yolu yoktu. Beyaz şeytanlardan birkaçını görmüştü. Hepsi de birbirine benziyorlardı - gemideki subaylar, ve denizciler, Fransız memurları, ve malikanede gördüğü birkaç beyaz adam, Schemmer de dahil hepsi, hepsi birbirine benziyordu. Hepsinin de aklı, anlaşılmaz bir biçimde çalışıyordu. Hiç yoktan öfkeleniveriyorlardı ve öfkeleri hep tehlikeliydi. Böyle zamanlarda vahşi canavar kesilirlerdi. Küçücük şeyleri dert edinirler; bir bakarsın, Çinlilerden bile daha dertli kesilirlerdi. Çinliler gibi öfkeleri burnunda değildi; çok oburdu bu insanlar, şaşılacak derecede fazla yer, bunun iki katı da içerlerdi. Bir Çinli, bir davranışın onlarda öfke mi, hoşnutluk mu uyandıracağını asla kestiremezdi. Bilemezdi bir Çinli, Bir

keresinde hoşlandıkları bir olay, başka bir gün öfkeden deli ederdi onları. Beyaz şeytanların gözlerinin ardında bir perde geriliydi, ve bu perde akıllarından geçenleri, bir Çinli gözünün görmesini önlemeye yarardı. Bir de, bunlar yetmiyormuş gibi, son derece yetkindi bu beyaz şeytanlar. İşleri yürütmede, sorunları çözmede, çok ustaydılar; yeryüzünde sürünen, emekleyen ne varsa, istedikleri anda diz çöktürürlerdi. Ne güçlü yaratıklardı bu beyaz şeytanlar. Evet, beyaz adamlar garipti, harikuladeydi, ve de şeytandı. Schemmer'e bakın işte...

Ah Cho, karar verme işinin neden bu kadar uzun sürdüğünü anlayamadı. Mahkemede bulunanlardan hiç biri, Chung Ga'ya elini sürmemişti. Ah San, tek başına öldürdü onu. Ah San yaptı bu işi: bir elini saçına dolayıp başını arkaya çekmiş, öteki elini, arkasından uzatarak bıçağı gövdesine saplamıştı. İki kez sapladı bıçağı. Burada, mahkeme salonunda, kapalı gözlerle görüyordu öldürme olayını Ah Cho. O ağız kavgası, ileri geri söylenen sözler, sövgüler, saygıdeğer ataların, gelmiş geçmiş sülalelerin yediği küfürler, Ah San'ın atılması, Chung Ga'nın saçına yapışması, etine iki kez gömülen bıçak, ansızın açılan kapı, Schemmer'in birden içeri girmesi, kapıya koşuş, Ah San'ın kaçması, Schemmer'in, geri kalanları köşeye sıkıştıran kamçısı, ve Schemmer'in adamlarını olay yerine koşturan tabanca patlatması!... Ah Cho, olayı yeniden yaşarken ürperiyordu; tüyleri diken dikendi. Savrulan kamçılardan biri yanağına gelmiş, derin bir iz bırakmıştı. Schemmer, tanık sandalyesinde, Ah Cho'yu teşhis ederken, bu yarayı göstermişti. Şimdi artık yara kapanmıştı, öyle çok belli olmuyordu kamçı izi. Ucuz atlatmıştı. Yüzünün ortasına doğru yarım inç kaymış olsaydı, gözü gidebilirdi Ah Cho'nun. Derken, aklına memleketine dönünce alacağı, ve oturup ha-

yal alemine dalacağı bahçesi geldi, ve Ah Cho bütün olanları unutuverdi.

Yargıç, kararı açıklarken, kayıtsız bir yüzle oturuyordu Ah Cho. Öteki dört yoldaşı da öyle, bana mısın demiyorlardı. Tercüman, Chung Ga'nın öldürülmesinden beşinin de suçlu bulunduğunu, Ah Chow'un idam edileceğini, Ah Cho'nun Yeni Kalesonya'da yirmi yıl hapse, Wong Li'nin on iki yıl, ve Ah Tong'un on yıl hapse mahkûm edildiğini söylerken de hiç oralı olmadılar. Heyecanlanmanın ne yararı vardı. Kesilecek olan kafa, Ah Chow'nun kafasıydı ya, o bile, mumya gibi, anlamsız bir yüzle oturuyordu. Yargıç, birkaç söz daha söyledi, ve tercüman, bu sözleri, Ah Chow'un yüzünde Schemmer'in kamçısının bıraktığı izin, ötekilerin yüzündeki izden daha derin olduğu gerekçesiyle, ve de nasılsa bir kişi öleceğine göre, bu adamın yarası en derin sanık olmasına karar verildiği yolunda tercüme etti. Ah Cho'nun yüzündeki yara izi de aynı şekilde derin olduğundan, ve bu olgu, onun cinayet yerinde bulunduğunun, ve de kuşkusuz cinayete katıldığının kanıtı kabul edildiğinden, yirmi yıl kürek cezasına çarptırılıyordu. Ve böylece, Ah Tong'un on yıl cezasına kadar verilen bütün kararların niteliklerine uygun birer gerekçesi sıralandı. Çinliler bundan ders alsınlar dedi sonunda yargıç, çünkü yasalara uyulması gerektiğini, dünya yerinden oynasa Tahiti'de yasanın yasa olduğunu öğrenmeliydiler.

Beş Çinli hapishaneye götürüldü. Şaşkın, ya da üzgün değillerdi. Verilen kararların beklediklerine uymamış olması, beyaz şeytanlarla olan ilişkilerinde alışageldikleri bir olguydu. Bir Çinli, onlardan hep umulmadık şeyler beklerdi. İşlemedikleri bir cinayet yüzünden aldıkları ağır ceza, beyaz şeytanların yaptığı sayısız garip işlerden biriydi. Kararı izleyen birkaç hafta süresince, Ah Cho, Ah Chow'yu düşünüyor-

du. Malikaende kurulmakta olan giyotin,kafasını kesecekti Ah Chow'un. Onun için yaşlılık günleri yoktu, hayal bahçeleri yoktu. Ah Cho, hayatı ve ölümü düşündü; hayatın esrarını, ölümün esrarını düşündü. Kendi için tasalanmaya gerek yoktu. Altı üstü yirmi yıl... Yirmi yıl neydi ki... Bahçesi yirmi yıl uzaklaştırılmıştı ondan, hepsi bu... Gençti, ve Asya insanına özgü engin sabra sahipti. Yirmi yıl beklerdi, ve yirmi yıl sonra, kanının sıcaklığı daha da artar, huzur bahçesi o vakit tam tamına ona göre olurdu. Bu bahçeye bir ad bulmak istedi; Sabah Huzuru Bahçesi diyecekti ona. Bu düşünce bütün gün mutlu etti onu; sabırlı olması gerekliydi o kadar. Sabır üzerine bir özdeyiş söylemeye çalıştı, bu özdeyiş, onu, ve de Wong Li ile Ah Tong'u rahatlattı. Ama Ah Chow'un özdeyişlere aldırdığı yoktu. Kafası gövdesinden koparılacaktı, ve öyle kısa bir zaman sonra koparılacaktı ki, bu olayı beklemek için sabra ihtiyacı yoktu. Güzel güzel sigara içiyor, yemek yiyor, bol bol uyuyordu, zamanın yavaş ilerlemesini de umursadığı yoktu.

Crucho bir jandarmaydı. Sömürgelerde yirmi yıllık hizmeti vardı. Nijerya'dan Senegal'e, Güney Denizlerine kadar birçok sömürgede çalışmıştı ve bu yirmi yıl, onun durgun aklını, gözle görülür biçimde parlaklaştırmıştı. Fransa'nın güneyinde geçirdiği köylülük günlerindeki kadar aptaldı, aklı o günlerdeki kadar yavaş çalışırdı. Disiplinliydi, yetki korkusunun ne olduğunu bilirdi ve onun gözünde Tanrı ile jandarma çavuşu arasındaki tek ayrılık, kölece itaatin ölçüsüydü, ve kendisi bu itaatte kusur etmezdi. Hattâ denebilir ki, çavuş, onun gözünde Tanrıdan daha iri yarı, daha büyüktü; yalnız pazar günleri, Tanrının borazanları (*) nutuk çekerken, Tanrı, bir

(*) Rahipler.

günlüğüne büyürdü. Tanrı, genellikle çok uzaktaydı, oysa çavuş, yakında, hep karşısındaydı.

Baş yargıcın, hapishane gardiyanına göndereceği buyruğu teslim etmek üzere seçtiği jandarma bu Cruchot adındaki jandarmaydı. Buyrukta, Ah Chow adlı kuloğlunun, Cruchot'ya teslim edilmesi bildiriliyordu. Raslantıya bakın ki, bu Baş Yargıç, bir gece önce, Fransız savaşçılarının subay ve albaylarına bir yemek vermişti. Buyruğu yazarken elleri titriyordu ve gözleri öyle kötü ağrıyordu ki, yazdığı buyruğu okumadı bile. Nasılsa, bir Çinli'nin ölümüne imza atıyordu, ince eleyip sık dokumaya gerek yoktu. Bu yüzden, Ah Chow'un adının son harfini yazmadığını farketmedi. Buyrukta, Ah Cho yazılıydı, ve Crucho buyruğu götürdüğünde, gardiyan, kendisine, Ah Cho'yu teslim etti. Crucho, bu kişiyi iki katırın ardına bağlı arabada yanına oturttu, ve sürdü gitti.

Ah Cho, gün ışığına çıktığına seviniyordu. Jandarmanın yanına oturmuş, ağzı kulaklarında, gözleri ışıl ışıl gidiyordu. Katırların Atimaono'ya doğru güneye yöneldiğini görünce büsbütün coştu, sevinçten yerinde duramaz oldu. Kuşkusuz Schemmer göndermişti jandarmayı, onu geri istiyordu. Schemmer çalışmasını istiyordu onun. İyi, güzel, çalışacaktı... Schemmer'in ağzını açmasına meydan vermeden çalışacaktı. Sıcak bir gündü. Katırlar ter içindeydi, Cruchot ter içindeydi ve Ah Cho ter içindeydi. Ama sıcağı umursamayan tek kişi Ah Cho'ydu. Malikanede, güneşin alnında tam üç yıl ter dökmüştü, bana mısın demiyordu. Öyle gülümsedi, öyle gülümsedi ki, Cruchot'nun geri zekâsı bile, garip buldu durumu.

«Çok gülünçsün,» dedi sonunda.

Ah Cho başını salladı ve daha da büyük bir coşkuyla güldü. Cruchot, yargıç gibi değildi, onunla Kanada dilnide konuşuyordu, ve bu dili, tüm Çinliler ve yabancı şeytanlar gibi, Ah Cho da anlıyordu.

«Çok gülüyorsun,» diye azarladı onu Cruchot. «Böyle bir günde insanın yüreği kan ağlar.»

«Hapishaneden çıktığıma mutluyum.»

«Bu kadar mı?» diye omuz silkti jandarma.

«Yetmez mi?»

«Demek kafanın kesileceğine de seviniyorsun?»

Ah Cho, ansızın silkindi, jandarmaya baktı:

«Ama ben, Atimaono'ya gidiyorum, malikanede Schemmer'in işlerini yapmaya gidiyorum. Beni Atimaono'ya götürmüyor musun?»

Cruchot, uzun bıyıklarını uzun uzun sıvazladı. «Demek öyle,» dedi sonunda ve katıra bir kamçı indirdi; «demek bilmiyorsun?»

«Neyi bilmiyorum?» Ah Cho, yüreğinde garip bir sıcaklık duydu. «Schemmer beni çalıştırmayacak mı artık?»

«Bu günden sonra hayır,» diye güldü Cruchot. Ne yerinde bir cevap vermişti Çinliye. «Yani,» dedi, «bu günden sonra çalışmayacaksın sen. Kafası kesik bir adam çalışamaz, değil mi?» Sonra Çinlinin göğsünü dürttü bir, ve kıkır kıkır güldü.

Katırlar, kan ter içinde bir mil kadar gittiler ve Ah Cho'dan çıt çıkmadı. Sonra sordu:

«Schemmer benim kafamı mı kesecek?»

Cruchot, sırtı sırtı kafasını salladı.

«Bir yanlışlık var bu işte,» dedi Ah Cho. «Kafası kesilecek olan Çinli ben değilim. Ah Cho'yum ben. Sayın Yargıç benim yirmi yıl Yeni Kaledonya'da kalmama karar verdi.»

Jandarma güldü. İyi bir yol tutturmuştu bu Çinli; giyotini kandırmaya çalışıyordu. Katırlar hindistan cevizi ağaçları arasında ilerliyordu. Işıl ışıl oynaşan denizin kıyısı boyunca uzanan yolda, bir yarım mil daha suskun kaldı Ah Cho.

«Ben, Ah Chow değilim, diyorum sana. Sayın yargıç benim kafamın kesileceğini söylemedi.»

«Korkma,» dedi Cruchot. Mahpusuna acır, ona yardım etmek ister bir tavır takındı. «Böylece ölmek hiç güç değil.» Parmaklarını şaklattı. «Şıp diye bitiverir. Bir ipin ucunda sallanıp, beş dakika boyunca tepinip kıvranmaya benzemez. Küçük bir baltayla tavuk kesmek gibi bir şey. Kafasını kesersin, olur biter. İnsan için de aynı. Tak! Bitti. Hiç acıtmaz. Hiç acı duymazsın. Acıyacağını düşünemezsin bile. Düşünemezsin ki... Kafan gidince hiç düşünemezsin. Çok iyidir. Ben de öyle ölmek isterim... çabucak... şıp diye. Şansın var senin... Böyle ölmek herkese nasip olmaz. Cüzzama yakalansan, parça parça dökülürsün. Bir parmak, derken öteki parmak... Ayak parmakları. Sıcak suyla yanan bir adam tanırım ben. İki gün sürdü ölmesi. Kilometrelerce uzaktan duyardın haykırışlarını. Ama sen? Ah! Ne kadar kolay! Tak! Gitti. Bıçak kafanı kesti. Bitti gitti. Bıçak gıdıklar belki de. Kim bilir? Gidenlerden hiç biri dönüp de anlatmadı ki.»

Bu sonuncusunun müthiş bir şaka olduğunu düşündü ve kendisine yarım dakika kadar gülme hakkı tanıdı. Neşesi yerine gelmişti, ama Çinliyi neşelendirmek ne de olsa insanlık göreviydi.

«Ama anlamıyor musun, Ben Ah Cho'yum,» diye üsteledi öteki. «Kafamın kesilmesini istemiyorum ben.»

Cruchot, kaşlarını çattı. Bu Çinli de fazla ileri gidiyordu. Bu kadar aptallık olmazdı.

«Ben Ah Chow değilim...» diye söze başladı Ah Cho.

«Yeter!» diye durdurdu onu jandarma. Yanaklarını şişirdi, öfledi pöhledi, öfkeli görünmeye çalıştı.

«Ben değilim dedim...» diye başladı gene Ah Cho.

«Kes sesini!» diye kükredi Cruchot.

Bundan sonra suskunluk içinde yollarına devam ettiler. Papeete'den Atimaono yirmi mildi. Çinli gene konuşmaya başladığında bu yolun yarıdan fazlası katedilmişti.

«Sayın yargıç bizim suçumuzu ortaya çıkarmaya çalışırken sen de mahkeme salonundaydın,» diye başladı. «Gözlerimle gördüm seni. Kafası kesilecek olanın Ah Chow olduğunu hatırlamıyor musun... Ah Chow... uzun boyluydu o... bir de bana bak.»

Ansızın ayağa kalktı ve Crucho onun kısa boylu olduğunu gördü. Ve gene ansızın, Cruchot'nun gözleri önünde Ah Chow'nun endamı canlandı, ve Ah Chow'nun bu hayali uzun boyluydu. Jandarmaya göre tüm Çinliler birbirine benzerdi. Hepsinin yüzü birbirinin aynıydı. Ama uzun boyluluk ile kısa boyluluk arasında bir fark olduğunu görebiliyordu ve yanında oturan adamın, kafası kesilecek adam olmadığını anlamıştı. Katırların dizginini öyle bir çekti ki, arabanın oku ileri fırladı ve hayvanların kafaları havaya kalktı.

«Gördün mü bak, bir yanlışlık oldu,» dedi Ah Cho, gülümsüyordu.

Ama Cruchot, düşünüyordu. Arabayı durdurduğuna pişman olmuştu bile. Baş Yargıcın yaptığı yanlışlıktan haberi yoktu ve işin aslını bir türlü anlayamıyordu; bildiği tek şey varsa, o da bu Çinlinin Atimaono'ya götürülmek üzere kendisine verildiğiydi, ve onu Atimaono'ya götürmek onun göreviydi. Kafası kesilecek olan bu değilse ne olacaktı peki? Altı üstü bir Çinliydi ve bir Çinlinin ne hükmü vardı ki! Hem, belki de yanlış falan yoktu. Üstlerinin bir bildiği, bir düşündüğü vardı belki de. Onlar yapacakları işi iyi bilirlerdi. O kim oluyordu ki üstlerinin yerine düşünsün? Bir keresinde, çok, çok önceleri onlar adına düşünmüştü de çavuşu, «Cruchot, sen bir aptalsın!» demişti. «Bunu ne kadar çabuk öğre-

nirsen, o kadar iyi olur. Düşünmek yok sana. Sen buyruklara uyacak, ve düşünmeyi senden üstün olanlara bırakacaksın.» Bu olayı hatırlayınca aklı başına geldi. Hem, Pepeete'ye geri dönseydi, Atimaono'daki idamı geciktirecekti ve dönmemesi gerekiyorduysa, mahpusu bekleyen çavuştan azar işitecekti. Üstelik Papeete'de de bir azar işitecekti.

Katırları kamçıladı ve arabayı sürdü. Saatine baktı. Daha şimdiden yarım saat geç kalmıştı. Çavuş nasılsa azarlayacaktı onu belki de. Katırları hızlandırdı. Ah Cho, yapılan yanlışlığı açıklamak için ne kadar çaba harcarsa, Cruchot'nun inadı da o kadar artıyordu. Zaten yanlış adamı götürmekte olduğunu bilmesi onu yeterince öfkelendiriyordu. Öte yanda, bu yanlışın kendi yanlışı olmadığını düşünmek, doğru olan şeyi yaptığı inancını güçlendiriyordu. Ve, çavuşun canını sıkmaktansa, bir düzine yanlış Çinliyi ölüme götürmeyi yeğ tutuyordu.

Ah Cho'ya gelince, jandarma, kafasına kamçının sapını indirip de, çenesini kapamasını buyurunca, çenesini kapamaktan başka yapacak şeyi kalmamıştı. Uzun yolculuk, suskunluk içinde devam ediyordu. Ah Cho, bu yabancı şeytanların garip adamlar olduklarını düşünüyordu. Onları anlamanın yolu yoktu. Şimdi kendisine yaptıkları, olağan işlerinin bir parçasıydı. Önce beş masum adamı suçlu ilan etmişler, sonra da kendi karanlık cehaletlerinin bile yirmi yıl hapse layık gördüğü adamın kafasını kesiyorlardı. Ve yapabileceği hiç bir şey yoktu Ah Cho'nun. Orda öyle, hiç bir şey yapmadan oturup, bu hayatın ağalarının kendisine reva gördükleri şeyi kabullenebilirdi ancak. Bir an için paniğe kapıldı, derisini kaplayan ter taneleri buza döndü birden; ama neyse ki çabuk toparlandı. «Yin Chih Wen» in «Suskun Yolun Duası» adlı şiirinden bölümler okumaya çalıştı; ama başaramadı, çünkü gözünün

önüne hep o hayal bahçesi geliyordu. Bu onu rahatsız etti; ama sonunda, teslim oldu, ve hayal bahçesine kurulup, ağaçlara asmış olduğu çanların rüzgarda çıkardığı sesleri dinlemeye koyuldu. Hah işte! Şimdi, böyle hayal bahçesinde otururken, «Suskun Yolun Duası»ndan bölümler hatırlamayı başardı.

Böylece, Atimaono'ya gelinceye ve katırlar, gölgesinde sabırsız çavuşun dikildiği darağacının dibinde duruncaya kadar vaktin nasıl geçtiğini anlamadı Ah Cho. Alel acele giyotinin bulunduğu sehpaya çıkarıldı. Sehpanın altında malikanenin bütün işçilerinin toplandığını gördü. Schemmer, olayın tam anlamıyla ders alınacak bir gösteri olmasını istemişti, ve bu yüzden tarlalardan işçileri toplamış, idamda hazır bulunmalarını buyurmuştu. Adamlar, Ah Cho'yu görür görmez, aralarında fısıldaşmaya başladılar. Bir yanlışlık olduğunu görmüşlerdi; ama bildiklerini kendilerine sakladılar. Anlaşılmaz beyaz şeytanlar fikirlerini değiştirmişlerdi kuşkusuz. Bir masum adamın canına kıymak yerine, başka bir masum adamın canını alıyorlardı. Ah Chow olmuş, Ah Cho olmuş, ne farkederdi? Beyaz köpekler onları nasıl anlayamazlarsa, onlar da beyaz köpekleri hiç ama hiç anlamazlardı. Ah Cho'nun kafası kesilecekti, ama onlar, geriye kalan iki yıllık hizmetleri tamamlanınca Çin'e döneceklerdi.

Schemmer, giyotini kendi yapmıştı. Eli işe yatkındı, daha önce hiç giyotin görmüş değildi ama, Fransız memurlar, ona işin esasını anlatmışlardı. İdamın Papeete'de değil de, Atimaono'da yapılması fikri, Schemmer'den çıkmıştı. Schemmer, cezanın cinayetin işlendiği yerde verilmesinin uygun olduğunu ileri sürmüştü. Hem, malikanedeki beş yüz Çinli üzerinde ibret verici bir etkisi olacaktı idamın. Schemmer, cellatlığa da gönüllü çıkmıştı, ve şimdi, sehpa-

sının üzerinde kendi eseri olan âleti deniyordu. Bir adam boynu kalınlığında bir muz ağacı gövdesini giyotinin altına uzatmıştı. Ah Cho, şaşkın gözlerle izledi Schemmer'i. Alman, küçük bir vinci kaldırarak, bıçağı kâhyanın uydurmadan yaptığı kaldıracın tepesine çekti. Sağlam bir ipin ani hareketiyle bıçak kurtuldu, aşağıda durup duran kımıltısız muz ağacına küttedek indi.

«Nasıl, çalışıyor mu?» sehpanın üzerine çıkmakta olan çavuştan geldi bu soru.

«Hem de nasıl,» diye böbürlendi Schemmer. «Bak, göstereyim.»

Bıçağı kaldıran vinci gene döndürdü, ipi çekti ve bıçağı yumuşak ağaca indirdi. Ancak, bu kez, bıçak ağacı tamamen ikiye ayırmadı. Kütüğün ortasında kaldı.

«Bu iş görmez,» diye kükredi çavuş.

Schemmer, alnındaki teri sildi. «Daha fazla ağırlık gerek,» dedi. Darağacının yanına geldi, Demirciye, yirmi beş librelik bir demir parçası getirmesini buyurdu. Schemmer demir parçasını bıçağın geniş yanına takmak üzere eğildiğinde, Ah Cho çavuşa baktı, fırsat bu fırsattır dedi kendi kendine.

«Saygıdeğer yargıç, Ah Chow'nun kafasının kesileceğini söylemişti,» diye başladı.

Çavuş, sabırsız sabırsız başını salladı. Öğleden sonra katedeceği on beş millik yolu düşünüyordu. Ve yolun sonunda kendisini bekleyen, incl tüccarı Lafiere'in güzel melez kızı Berthe'i düşünüyordu.

«İyi ama, ben, Ah Chow değilim. Ah Cho'yum ben. Sayın gardiyan bir yanlışlık yaptı. Ah Chow uzun boyludur, görüyorsunuz, ben kısa boyluyum.»

Çavuş, aceleyle baktı Ah Cho'ya ve yanlışlığı anladı. «Schemmer!» diye haykırdı, «Gel buraya.»

Alman homurdandı, ama demir parçasının iste-

diği gibi bağlanması işini sürdürdü. «Çinlin hazır mı?» diye sordu.

«Bak bakalım,» diye cevap verdi çavuş. «Bu Çinli, o Çinli mi?»

Schemmer, şaşırdı kaldı. Birkaç saniye sövdü dişleri arasından, ve kendi elleriyle yaptığı ve çalıştığını görmeye sabırsızlandığı âlete hazin gözlerle baktı. «Bana bak,» dedi sonunda, «bu işi erteleyemeyiz. Bu beş yüz Çinliyi buraya toplamakla üç saatlik iş kaybım var zaten. Bunu değil de ötekini gebertmek uğruna ikinci bir üç saat kaybedemem. Gel biz bu işi bitirelim. Altı üstü bir Çinli bu.»

Çavuş, kendisini bekleyen uzun yolculuğu, ve inci tüccarının kızını düşündü, kararsızdı.

«Nasılsa Cruchot'yu suçlayacaklar - o da anlarlarsa,» dedi Alman. «Ama nasılsa anlamayacaklar. Ah Chow ihbar edecek değil ya.»

«Suçu Cruchot'ya yükleyemezler,» dedi çavuş. «Bu, olsa olsa gardiyanın yanlışıdır.»

«Öyleyse haydi, bitirelim işi. Bizi suçlayamazlar. Çinlilerin birbirlerinden ne farkı var ki? Biz nerden bilelim hangi Çinli? Bize teslim edilen Çinli ile ilgili olarak verilen buyruğu yerine getirdiğimizi söyleriz. Hem, gerçekten, bu işçileri bir ikinci kez işlerinin başından alamam.»

Fransızca konuşuyorlardı, ve tek bir söz bile anlayamayan Ah Cho, bu iki adamın, onun geleceği üzerine karar vermekte olduğunu biliyordu. Kararın çavuşa bağlı olduğunu da biliyordu, ve gözlerini onun dudaklarından ayırmıyordu.

«Pekâlâ,» dedi çavuş. «Haydi, devam et. Altı üstü bir Çinli.»

«Bir kez daha deneyeceğim, işi sağlama alalım,» dedi Schemmer ve muz ağacını bıçağının altına yerleştirdi.

Ah Cho, «Suskun Yolun Duası»ndan dizeler ha-

tırlamaya çalıştı. «Barış içinde yaşa,» sözleri geldi aklına, ama bu sözler duruma uygun değildi. Yaşamayacaktı ki. Ölmek üzereydi. Yok hayır, bu dize uygun değildi. «İhaneti, kötülüğü hoş gör...» Evet ama hoş görülecek bir ihanet yoktu. Schemmer ve ötekiler bu işi kötülük düşünerek yapmıyorlardı ki. Onlar için, yapılması gerek ufak bir işti bu, o kadar. Nasıl ormanı temizlemek, su oluğu açmak, pamuk ekmek işse, bu da öyle işlerden biriydi. Schemmer ipi çekti ve Ah Cho, «Suskun Yolun Duası»nı unutuverdi. Bıçak, tek bir harekette indi, ağacı dümdüz ikiye ayırdı.

«Çok güzel!» diye haykırdı çavuş; durdu, bir sigara yaktı. «Çok güzel, dostum, çok güzel.»

Schemmer, pohpohlandığına sevindi.

«Haydi gel, Ah Chow,» dedi Tahiti dilinde.

«Ama ben Ah Chow değilim...» diye başladı Ah Cho.

«Kapa çeneni!» cevabını aldı. «Eğer bir daha ağzını açarsan, kafanı kıracağım.»

Kâhya, yumruğunu sıkarak gözdağı verdi ona, ve Ah Cho sustu. Kesti sesini. Karşı koymanın ne yararı vardı ki? Bu yabancı şeytanların kendilerine özgü yöntemleri vardı. Bildiklerine giderlerdi hep. Gövdesinin boyundaki yatay tahtaya bağlanmaya bıraktı kendini. Schemmer kayışları çekti sıkıştırdı — öyle bir sıkıştırdı ki, kayış etine gömüldü Ah Cho'nun ve ona acı verdi. Ama hiç yakınmadı. Bu acı uzun sürmeyecekti. Havada ufka doğru eğik duran tahtayı gördü ve gözlerini kapadı. Ve o anda hayal bahçesi serildi gözleri önüne. Sanki o bahçede oturuyormuş gibi geldi ona. Serin bir rüzgâr esiyordu ve birkaç ağaca asılı çanlar tatlı tatlı çalıyordu. Kuşlar, mahmur mahmur ötüyor, yüksek duvarın ardından köy hayatının sakin sesi duyuluyordu.

Sonra, asılı duran tahtanın inmekte olduğunu gördü, ve kasları üzerindeki baskıdan ve gerilimden arka üstü yatmakta olduğunu farketti. Gözlerini açtı. Tam üstünde, güneşte parlayan asılı bıçağı gördü. Bıçağa eklenen ağırlığı gördü ve Schemmer'in bu ağırlığı bağladığı iplerden birinin çözüldüğünü farketti. Sonra çavuşun keskin sesiyle verdiği buyruğu duydu. Ah Cho, çabucak kapadı gözlerini. O bıçağın inişini görmek istemedi. Ama duydu... bir kısacık an için duydu. Ve o anda, Cruchot'yu ve Cruchot'nun sözlerini hatırladı. Cruchot yanılıyordu. Bıçak gıdıklamadı. Biliyordu artık. Hayatta son öğrendiği şey bu oldu.

KRALA BİR BURUN

Kore'nin sabahın erken saatleri gibi sakin olduğu, ve eski adı Cho-Sen'e lâyık bir barış ve huzurun hüküm sürdüğü günlerde, bu ülkede, Yi Chin Ho adında bir politikacı yaşıyordu. Bu adam, hünerli bir adamdı, ve — kim bilir? — belki de, diyelim dünyadaki bütün politikacılardan kalır yanı yoktu. Ancak, öteki ülkelerdeki kardeşlerinin tersine, Yi Chin Ho, hapisteydi. Devletin parasını, söylemeden cebine indirdiğinden değil devlet parasının gereğinden fazlasını söylemeden cebine indirdiği için hapisteydi. Eh, her şeyin, para aşırmanın bile fazlası haramdı ve Yi Chin Ho'nun aşırdığı paranın fazlası, onu son derece güç bir duruma sokmuştu.

Hükümete on bin altın borçluydu, ve idam hükmüyle hapisanede bulunuyordu. İçinde bulunduğu durumun tek bir iyi yanı vardı: düşünmeye vakti çoktu. Ve de iyicene düşündü Yi Chin Ho. Sonra gardiyanı çağırdı.

«Ey değerli adam, karşıda duran, dünyanın en çaresiz kişisidir,» diye söze başladı. «Bununla birlik-

(*) Cho - Sen : Japonca Kore.

te, bu gece kısacık bir saat dışarı çıkmama izin verirsen, işler yoluna girebilir. Benim islerim yoluna girdiği gibi, senin de işlerin yoluna girecektir, çünkü yıldan yıla yükselteceğim seni ve sonunda Cho-Sen'deki tüm hapishanelerin müdürü olacaksın.»

«Bu da nesi?» diye sordu gardiyan. «Bu ne ahmaklık. Kısacık bir saat! Kafasının uçmasını bekleyen sen, benden bir saat izin istiyorsun! Ve ben, yaşını başını almış ve de çok saygıdeğer bir anası, bir karısı ve küçük yaşlarda birkaç çocuğu olan ben, seni bir saatliğine salıvereceğim! Yıkıl karşımdan ey hain suçlu!»

«Kutsal Kentten tut, Sekiz Sahil'e kadar saklanabileceğim bir yer bile yok benim,» diye cevap verdi Yi Chin Ho. «Ben, akıllı bir adamım, ama bu hapisanede durup otururken, aklım ne işe yarar ki? Özgür olsam, bu parayı arar bulur, hükümete olan borcumu öderdim. Beni tüm güçlüklerden kurtaracak bir burun biliyorum.»

«Bir burun!» diye haykırdı gardiyan.

«Bir burun evet,» dedi Yi Chin Ho. «Övmek gibi olmasın ama, eşsiz bir burun, görülmedik bir burun.»

Gardiyan, çaresizlik içinde ellerini havaya kaldırdı. «Ah sen ne şakacı adamsın, aman ne gülünç!» dedi, ve gülmeye başladı. «Şu senin akıllı kafanın baltanın altına gireceğini düşünmek ne acı!».

Böyle söyledi, ve döndü gitti. Ama sonunda, yumuşak başlı, yufka yürekli bir adam olduğundan, karanlık iyice çöküp de gece olunca, Yi Chin Ho'nun dışarı çıkmasına izin verdi.

Dosdoğru valiye gitti Yi Chin Ho, ve hiç bir engelle karşılaşmadan, onu uykusundan uyandırdı:

«Bu Yi Chin Ho değilse bana da vali demesinler!» diye bağırdı vali. «Hapisanede kafana inecek baltayı bekleyecek yerde burda ne arıyorsun?»

«Saygı değer Vali'nin beni dinlemesini diliyo-

rum,» dedi Yi Chin Ho. Yatağının yanında diz çökmüş eteklerini çekiştiriyor bir yandan da Vali'nin piposunu yakıyordu. «Ölü bir adamın değeri yoktur. Doğru, ha bir ölü ha ben. Ne Vali'ye, saygı değer şahsınıza, ne de kendime yararım yok benim. Ama eğer, sözgelimi, sayın Vali'leri bana özgürlüğümü verir de...»

«İmkansız!» diye haykırdı Vali. «Hem sen ölüme mahkumsun.»

«Sayın Vali'leri çok iyi bilir ki on bin altını ödersem Hükümet beni affedecek,» diye devam etti Yi Chin Ho. «Evet, dediğim gibi, sayın Vali'leri anlayışlı bir kişi olarak yalnız birkaç gün için bana özgürlüğümü verirse Hükümete paramı ödeyecek ve siz sayın Valilerine hizmet edecek durumda olacağım. Siz sayın Vali'lerine çok büyük hizmetlerde bulunacağım.»

«Bu parayı sağlamak üzere bir tasarı hazırladın mı?» diye sordu Vali.

«Hazırladım evet,» dedi Yi Chin Ho.

«Öyleyse yarın akşam getir bana tasarını, şimdi uyuyacağım,» dedi Vali. horultusuna bıraktığı yerden devam etti.

Ertesi gece Gardiyandan gene izin almayı başaran Yi Chin Ho, Vali'nin yatağının başında hazırdı.

«Sen misin Yi Chin Ho?» diye sordu Vali. «Ve de tasarını getirdin?»

«Benim, sayın Vali'leri,» diye cevap verdi Yi Chin Ho. «Ve tasarımı da getirdim.»

«Konuş,» diye buyurdu Vali.

«Tasarı burada,» diye tekrarladı Yi Chin Ho, «Burada elimde.»

Vali, dikilip oturdu, gözlerini açtı. Yi Chin Ho, elindeki kâğıdı uzattı. Vali kâğıdı ışığa tuttu.

«Bir burundan başka şey yok bu kâğıtta,» dedi.

«Az biraz ordan çimdiklenmiş, az biraz burdan, sayın valileri,» dedi Yi Chin Ho.

«Evet, ordan burdan çimdiklenmiş, dediğin gibi,» dedi Vali.

«Bununla birlikte, tombul bir burun, her şeyi tastamam,» diye devam etti Yi Chin Ho. «Sayın Valileri, kırk yıl arasa, ve de kırk bin yer dolaşsa bulamaz böyle bir burun.»

«Görülmedik bir burun,» diye onayladı Vali.

«Bir de ben var üzerinde,» dedi Yi Chin Ho.

«Hiç görülmedik bir burun,» dedi Vali. «Hiç böylesini görmedim. Ama peki, ne yapacaksın bu burunla Yi Chin Ho?»

«Bu burunu arayacak ve böylece hükümete olan borcumu ödeyeceğim,» dedi Yi Chin Ho. «Size hizmet edebilmek için arayacağım onu, ve kendi değersiz kafamı kurtarmak için, arayacağım. Bir de, Sayın Valilerinden, bu burun resminin üzerine bir mühür basmalarını dileyeceğim.»

Vali güldü, ve devletin mührünü yapıştırdı kâğıda; Yi Chin Ho çıktı gitti. Tam bir ay ve bir gün boyunca Kralın ülkesinin yollarını tepti, Doğu Denizi kıyılarına vardı. Ve orada, bir gece, zengin bir kentin, en büyük evinin kapısına dikildi, ve kapısını yumruklamaya başladı.

Ürkek uşaklara, «Evin efendisinden başka hiç kimseyle konuşmam,» diye kükredi Yi Chin Ho. «Kralın buyruğuyla geldim buraya.»

Hemen içeri alındı bu söz üzerine; evin efendisi uykusundan uyandırılmış, gözlerini kıpıştıra kıpıştıra gece konuğunun huzuruna getirilmişti.

«Sen, bu kentin başı Pak Chung Chang'sın,» dedi Yi Chin Ho adamı suçlar bir sesle. «Kralın işi üzerine geldim.»

Pak Chung ürperdi. Eh, Kralın işinin her vakit

korkunç bir iş olduğunu bilirdi. Dizlerini bitiştirdi, düştü düşecekti.

«Saat hayli geç,» diye kekeledi. «Acaba...»

«Kralın işi asla beklemez!» diye kükredi Yi Chin Ho. «Yanıma gel, hem çabuk gel. Seninle görüşeceğim bir mesele var.»

Bir an durdu, sonra daha da ürkütücü bir sesle, «Kralın meselesi bu,» diye ekledi. Öyle kükremişti ki, Pak Chung Chang'ın gümüş piposu gevşeyen parmakları arasından kaydı, yerde zıpladı.

Adam yanına yaklaştığında, «Kralın çok büyük bir derdi var, korkunç bir dert. Öyle bir hastalık ki bu, özel hekimi bu hastalığı iyileştiremediği için kafasını vermek zorunda kaldı. Sekiz eyaletin sekizinden de doktorlar geldi, baktı Krala. Doktorlar toplandı, konuştu görüştü, sonunda Kralın hastalığını geçirmek için bir buruna ihtiyaç olduğuna karar verdiler; öteki burunlardan farklı, kendine özgü bir burun bu burun.

«Bunun üzerine, sayın başbakan, bizzat beni çağırttı. Elime bir kâğıt verdi. Bu kâğıdın üzerinde, sekiz eyaletin doktorlarının çizdiği o özel burun ve devletin mühürü vardı.

«'Git' dedi sayın başbakan, 'bu burnu ara bul' Kralın hastalığı kötü. Bu burnu, hangi adamın yüzünde görürsen, hemen kes kopar, ve bir an bile durmadan buraya getir, çünkü Kralın iyileşmesi gerek. Git, ve aradığını bulmadan sakın gelme.

«Ve böylece yola çıktım,» dedi Yi Chin Ho. «Krallığı bir ucundan bir ucuna taradım. Sekiz eyaleti aştım, sekiz eyaleti aradım taradım. Sekiz sahilin denizinde seyrettim. Ve işte şimdi buradayım.»

Önemli bir iş yapıyormuş gibi, ağır hareketlerle kuşağına soktu elini, bir yığın açıp kapamalardan, hışırtılardan sonra kâğıdı kuşaktan çıkardı, ve açtı,

Pak Chung Chang'ın yüzüne tuttu. Kâğıdın üzerinde burun resmi vardı.

Pak Chung Chang, faltaşı gözlerle kâğıda baktı.

«Ömrümde böyle burun görmedim,» diye söze başladı.

«Üzerinde ben var,» dedi Yi Chin Ho.

«Hiç böyle bir burun...» diye başladı gene Pak Chung Chang.

«Babanı getir,» diye haykırdı Yi Chin Ho.

«Benim yaşlı ve çok saygıdeğer atam uykuda,» dedi Pak Chung Chang.

«Demek saklıyorsun babanı?» diye atıldı Yi Chin Ho. «Biliyorsun babanın burnu bu. Hemen getir onu buraya, keseyim burnunu bir an önce de yola koyulayım. Çabuk ol, yoksa seni Kralıma şikâyet edeceğim.»

«Acıyın!» diye yakardı Pak Chung Chang. Diz çöktü. «Olamaz! Olamaz! Babamın burnunu kesemezsin. Burunsuz nasıl girer o mezara? Herkes güler ona, alay eder, ve benim günlerim, gecelerim acıyla dolar. Ah, düşününüz bir! Ne olur! Gezdiğiniz yerlerde böyle bir burun görmediğinizi söyleyiniz. Sizin de bir babanız vardır.»

Pak Chung Chang, Yi Chin Ho'nun dizlerine yapıştı, ve ayağındaki sandallara yüzünü dayayarak gözyaşlarını dökmeye başladı.

«Ne garip, gözyaşların karşısında yüreğim parçalandı,» dedi Yi Chin Ho. Benim de bir yüreğim var... Ama... Durakladı bir, sonra sanki yüksek sesle düşünüyormuş gibilerden, «Benim başım uçacak boş dönersem... Benim başım kadar eder bu burun.»

«Ne kadar eder sizin başınız?» diye sordu Pak Chung Chang, ince duyulur duyulmaz sesiyle.

«Pek matah bir kafa değil,» dedi Yi Chin Ho. «Saçma sapan bir kafa. Ama benim akılsızlığıma

bak ki, bu kafaya yüz altından bir santim aşağı değer biçmem.»

«Olsun,» dedi Pak Chung Chang. Ayağa kalktı.

«Hazineyi taşımak için atlar gerek bana,» dedi Yi Chin Ho, «ve dağlardan geçerken onu korumak için adam gerek. Yollar soyguncularla dolu.»

«Yollar soyguncularla dolu,» dedi Pak Chung Chang üzgün üzgün. «Ama istediğin olacak. Yeter ki, benim yaşlı ve pek saygıdeğer atamın burnu, konulduğu yerde kalsın.»

«Bu olaydan hiç kimseye söz etme,» dedi Yi Chin Ho, «yoksa benden daha sadık uşaklar gönderir, babanın burnunu yontarlar.»

Böylece, Yi Chin Ho, dağlara doğru yola çıktı. Yüreği heyecandan dışarı fırlayacaktı sanki. Hazineyi taşıyan atların çanlarını dinlerken neşeli bir türkü tutturdu.

Anlatacak pek bir şey kalmadı. Yi Chin Ho, yıldan yıla zenginleşti. Onun ilgisiyle gardiyan da Cho-sen'deki bütün hapisanelerin müdürü oldu. Vali deseniz, hemen Kutsal Kente gitti, Kralın başbakanı oldu. Ama Pak Chung Chang, bir düşünmedir tutturdu. Ve o gün bu gündür, yaşlı ve pek saygıdeğer atasının burnunu gördükçe, gözleri yaşla dolmakta, başını üzgün üzgün bir o yana, bir bu yana sallamaktadır.

JACK LONDON

MEKSİKALI DEVRİMCİ

Yücel Ya

2. BASIM

15 lira

REVO Basımevi